

**ADLİ MUHASEBE BOYUTUNDA BİLİRKİŞİLİK VE
BİLİRKİŞİLİK MÜESSESESİNE İLİŞKİN SORUNLARIN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

MUSTAFA GÜNEŞTAŞ

**IŞIK ÜNİVERSİTESİ
ŞUBAT, 2022**

ADLİ MUHASEBE BOYUTUNDA BİLİRKİŞİLİK VE
BİLİRKİŞİLİK MÜESSESESİNE İLİŞKİN SORUNLARIN
DEĞERLENDİRİLMESİ

MUSTAFA GÜNEŞTAŞ

Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Muhasebe ve Denetim Yüksek Lisans
Programı, 2022

Bu tez, Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne Yüksek Lisans (MA)
derecesi için sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
ŞUBAT, 2022

İŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ADLİ MUHASEBE BOYUTUNDA BİLİRKİŞİLİK VE BİLİRKİŞİLİK
MÜESSESESİNE İLİŞKİN SORUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

MUSTAFA GÜNEŞTAŞ

ONAYLAYANLAR:

Prof. Dr. Sait Saygın EYÜPGİLLER Işık Üniversitesi
(Tez Danışmanı)

Prof. Dr. Yıldırım Ercan ÇALIŞ Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Levent POLAT Işık Üniversitesi

ONAY TARİHİ: 11.02.2022

EVALUATION OF PROBLEMS RELATING TO EXPERIENCE AND EXPERTISE IN THE DIMENSION OF JUDICIAL ACCOUNTING

ABSTRACT

The field of forensic accounting is gradually increasing its importance because of increasing the financial proliferation, economic abuses, and disputes around the world and in our country. In our country, the most common field of study of forensic accounting is expertise. The purpose of the expertise is to provide support to the judges on specific and technical issues in their field of expertise during the trial process. Today, with the increasing in the fields of specialization and sub-specialization, expertise has taken an active role in the trial phase. When we say expertise, ethical principles such as impartiality, reliability, honesty, etc. come to mind. These principles are indispensable for expertise. Because the existence of these principles is also essential for the reliability of judicial process. Problems related to the institution of expertise are not only related to its ethical principles. In general, many problems related to the institution of expertise still exist today. In this study, firstly, forensic accounting and expertise are mentioned, and then evaluations are made about the problems of the expertise institution.

Key Words: Forensic Accounting, Expert, Expertise, Expert Opinion

ADLİ MUHASEBE BOYUTUNDA BİLİRKİŞİLİK VE BİLİRKİŞİLİK MÜESSESİNE İLİŞKİN SORUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

Dünya genelinde ve ülkemizde finansal ve ekonomik alandaki suistimal ve uyuşmazlıkların çoğalması nedeniyle adli muhasebe alanı önemini giderek artırmaktadır. Ülkemizde ise adli muhasebeciliğin en yaygın çalışma alanı bilirkişiliktir. Bilirkişiliğin amacı, yargılama sürecinde sahip olduğu uzmanlık alanında hakime özel ve teknik konularda destek sağlamaktır. Günümüzde uzmanlık ve alt uzmanlık alanlarının artmasıyla birlikte bilirkişilik yargılama aşamasında etkin bir role bürünmüştür. Bilirkişilik denilince aklımıza tarafsızlık, güvenilirlik, dürüstlük vb. etik ilkeler gelmektedir. Bu ilkeler bilirkişiliğin olmazsa olmazlarıdır. Çünkü bu ilkelerin mevcudiyeti yargılama faaliyetlerinin güvenilirliği açısından da elzemdir. Bilirkişilik müessesesine ilişkin sorunlar yalnızca bilirkişiliğin etik ilkeleriyle alakalı değildir. Bilirkişilik müessesesine ilişkin genel olarak günümüzde birçok sorunlar mevcudiyetini hala korumaktadır. Bu çalışmada ilk olarak adli muhasebe ve bilirkişilikten bahsedilmiş olup, sonrasında ise bilirkişilik müessesesinin sorunlarına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Adli Muhasebe, Bilirkişi, Bilirkişilik, Uzman Görüş

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimi hazırlama sürecimde bilgisinden faydalandığım ve değerli görüşleriyle bana katkı sağlayan danışmanım Prof. Dr. S.Saygın EYÜPGİLLER'e teşekkür ederek şükranlarımı sunarım.

Mustafa GÜNEŞTAŞ

İÇİNDEKİLER.

ONAY SAYFASI.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖZET.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
BÖLÜM 1.....	1
1.GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 2.....	3
2. ADLİ MUHASEBE.....	3
2.1 Genel Çerçeve.....	3
2.1.1 Adli Muhasebe Kavramı.....	3
2.1.2 Adli Muhasebenin İçeriği.....	5
2.1.3 Adli Muhasebenin Muhasebe Bilgi Sistemindeki Önemi.....	6
2.2. Adli Muhasebeciliğin Tarihsel Gelişimi.....	6
2.3 Adli Muhasebe Mesleğinin Türkiye’deki Gelişimi.....	8
2.4 Türkiye’de Adli Muhasebecilik Mesleği Kapsamında Düzenlemeler Yapan Kurumlar.....	10
2.5 Adli Muhasebenin Diğer Bilim Dallarına İlişkisi.....	12
2.5.1 Adli Muhasebenin Denetim ile İlişkisi.....	12
2.5.2 Adli Muhasebenin Hukuk ile İlişkisi.....	14
2.5.3 Adli Muhasebenin İşletme İle İlişkisi.....	14
2.6. Adli Muhasebecilerin Sahip Olması Gereken Nitelikleri.....	15
2.7 Adli Muhasebecilik Mesleğinin İlkeleri.....	15
2.7.1 Genel İlkeler.....	16

2.7.1.1 Bağımsızlık İlkesi.....	16
2.7.1.2 Mesleki Yeterlilik İlkesi.....	16
2.7.1.3 Mesleki Dikkat ve Özen İlkesi.....	17
2.7.2 Bulguların Elde Edilmesi İle İlgili İlkeler.....	17
2.7.2.1 Planlama İlkesi.....	17
2.7.2.2 Kanıt Toplama İlkesi.....	17
2.7.2.3 Bütünlük İlkesi.....	17
2.7.3 Bulguların Değerlendirilmesi İle İlgili İlkeler.....	18
2.7.3.1 Görüş Bildirme İlkesi.....	18
2.7.3.2 Tam Açıklama İlkesi.....	18
2.8 Adli Muhasebenin İşleyiş Süreci.....	18
2.9 Adli Muhasebe Kapsamında Dava Konuları.....	19
2.10 Adli Muhasebeciliğin Mesleki Faaliyetleri.....	22
2.10.1 Dava Destek Danışmanlığı (Hukukî Destek).....	22
2.10.2 Uzman Şahitlik (Bilirkişi Tanıklığı).....	24
2.10.3 Hile Denetçiliği (Araştırmacı Muhasebecilik).....	25
2.10.4 Bilirkişilik.....	27
2.11 Hile İncelemesi.....	28
2.11.1 Hile Kavramı ve Kapsamı.....	28
2.11.2 Hile Çeşitleri.....	29
2.11.2.1 Çalışan Hileleri.....	29
2.11.2.2 Yönetim Hileleri.....	29
2.11.2.3 Satıcı Hileleri.....	30
2.11.2.4 Alıcı Hileleri (Müşteri Hileleri).....	30
2.11.3 Hile Üçgeni.....	31
2.11.4 Hilenin Ortaya Çıkarılmasında Yöntemler.....	32
BÖLÜM 3.....	33
3. BİLİRKİŞİLİK.....	33
3.1 Bilirkişiliğin Tanımı.....	33
3.2 Türkiye’de Bilirkişiliğin Tarihçesi.....	34
3.3 Türk Hukukunda Bilirkişilik Üzerine Hukuki Düzenlemeler.....	34
3.4 Bilirkişiliğin Temel ve Etik İlkeleri.....	35
3.4.1 Bilirkişiliğin Temel İlkeleri.....	35
3.4.2 Bilirkişiliğin Etik İlkeleri.....	35
3.4.2.1 Yetkinlik ve Mesleki Özen.....	36

3.4.2.2 Bağımsızlık.....	36
3.4.2.3 Dürüstlük ve Tarafsızlık.....	36
3.4.2.4 Saygınlık ve Güven.....	37
3.4.2.5 Görevi Kabul ve Bildirim Yükümlülüğü.....	37
3.4.2.6 Menfaat Elde Etme ve Reklam Yasası.....	38
3.5 Bilirkişinin Hukuki Statüsü.....	38
3.6 Bilirkişinin Görev Kapsamı.....	39
3.7 Bilirkişiye Başvurulabilecek ve Başvurulamayacak Hususlar.....	39
3.8 Bilirkişinin Nitelikleri.....	40
3.8.1 Uzmanlık.....	40
3.8.2 Tarafsızlık.....	40
3.8.3 Dürüstlük.....	41
3.9 Bilirkişinin Yasaklılığı ve Reddi.....	41
3.9.1 Bilirkişinin Yasaklılığı.....	41
3.9.2 Bilirkişinin Reddi.....	42
3.10 Bilirkişinin Yetkileri.....	43
3.10.1 Ücret ve Masrafları Talep Yetkisi.....	43
3.10.2 Çekinme Yetkisi.....	44
3.10.3 Bilgi Alma Yetkisi.....	45
3.10.4 Nesne Yahut Kişi Üzerinde Tasarrufta Bulunma Yetkisi.....	45
3.10.5 Tedbir Alınmasını İsteme Yetkisi.....	46
3.11 Bilirkişinin Yükümlülükleri.....	46
3.11.1 Bazı Durumlarda Görevi Kabul Etme Yükümlülüğü.....	46
3.11.2 Davete Uyuma Yükümlülüğü.....	47
3.11.3 Yemin Etme Yükümlülüğü.....	48
3.11.4. Haber Verme Yükümlülüğü.....	48
3.11.5. Doğruyu Beyan Etme Yükümlülüğü.....	49
3.11.6 Görevini Bizzat Yerine Getirme Yükümlülüğü.....	50
3.11.7. Sır Saklama Yükümlülüğü.....	50
3.11.8 İstişare ve Müzakere Etme Yükümlülüğü.....	50
3.11.9 Oy ve Görüşünü Açıklama Yükümlülüğü.....	50
3.12 Bilirkişinin Sorumluluğu.....	51
3.12.1. Bilirkişinin Hukuki Sorumluluğu.....	51
3.12.2 Bilirkişinin Cezai Sorumluluğu.....	52
3.12.3 Bilirkişinin Disiplin Sorumluluğu.....	53

3.13.Uzman Görüşü.....	54
3.13.1 Uzman Görüşünün Hukuki Niteliği.....	55
3.13.2 Uzmanın Nitelikleri ve Özellikleri.....	56
3.13.3 Uzmanın Mahkemeye Çağrılması ve Dinlenilmesi.....	57
3.14 Doğrudan Sorgu ve Çapraz Sorgulama Tekniği.....	57
3.14.1 Doğrudan Sorgu.....	57
3.14.2 Çapraz Sorgulama Tekniği.....	58
3.15 Uzman Görüşüyle Bilirkişi İncelemesi Arasındaki Farklılıklar.....	59
BÖLÜM 4	61
4. BİLİRKİŞİLİK MÜESSESESİNE İLİŞKİN SORUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	61
4.1 Bilirkişilik Kanununun Getirdikleri ve Yetersizlikleri.....	61
4.2 Bilirkişilik Bir Meslek midir Yoksa Ticari Faaliyet midir?.....	65
4.3 Bilirkişi İncelemesi ve Uzman Görüşünün Çelişmesi Durumu.....	66
4.4 Bilirkişiler Sebebiyle Oluşan Sorunlar.....	69
4.4.1 Bilirkişinin Yetkin Olmaması Sorunu.....	69
4.4.2 Bilirkişinin Tarafsız Olmaması Sorunu.....	72
4.4.3 Bilirkişinin ve Raporlarının Güvenilir Olmaması Sorunu.....	75
4.4.4 Bilirkişinin Dürüst Olmaması Sorunu.....	76
4.4.5 Bilirkişinin Gerçeğe Aykırı Beyanda Bulunması.....	77
4.4.6 Bilirkişinin Hukuki Beyanda Bulunması.....	78
4.4.7 Bilirkişilerin Kurul Olarak Çalışmaya Özen Göstermemeleri.....	80
4.4.8 Bilirkişilerin Mahkemede Görüşlerinin Tersine Kararlar Alınmasına Yol Açan Etkenler.....	81
4.5 Bilirkişi Seçimi Aşamasında Gereken Özenin Gösterilmemesi.....	82
4.6 Aynı Bilirkişilerin Atanması Sorunu.....	83
4.7 Hukuki Meselelerde Bilirkişiye Başvuruluyor Olması.....	86
4.8 Bilirkişi Raporunun Bağlayıcılığı.....	88
4.9 Bilirkişilik Müessesesinin Sorunlarının Çözümüne Yönelik Bazı Gelişmeler.....	89
BÖLÜM 5.....	94
5. SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA.....	100
ÖZGEÇMİŞ.....	106

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Türkiye’de Adli Muhasebe Mesleği Kapsamında Düzenleme Yapan Kuruluşlar ve Meslek Unvanları.....	11
Tablo 2.2. Muhasebe Denetimi ile Adli Muhasebe Arasındaki İlişki.....	13
Tablo 3.3. Bilirkişiliği Düzenleyen Kanunlar.....	34

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Adli Muhasebenin İçeriği.....	5
Şekil 2.2. Muhasebe Bilgi Sistemi.....	6
Şekil 2.3. Adli Muhasebeciliği İçeren Hukuk Dalları.....	20
Şekil 2.4. Hile Üçgeni.....	31

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

ACFE : Sertifikalı Hile Uzmanları Birliği

akt. : aktaran

BBK : Bilirkişilik Bölge Kurulu

BDB : Bilirkişilik Daire Başkanlığı

BDK : Bilirkişilik Danışma Kurulu

CFE : Sertifikalı Hile Araştırmacısı

CPA : Sertifikalı Kamu Muhasebecileri

FAC : Uluslararası Hile Denetimi ve Danışmanlık Hizmetleri A.Ş.

HMK : Hukuk Muhakemeleri Kanunu

HUMK : Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu

IRS : Amerika İç Gelirler Servisi

ISA : Uluslararası Denetim Standartları

İİK : İcra İflas Kanunu

İK : İş Kanunu

İSMMM : İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası

SMMM : Serbest Muhasebeci Mali Müşavir

SPK : Sermaye Piyasası Kurulu

Standartlar : Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında
Bulunması Gereken Standartlar

TBK : Türk Borçlar Kanunu

TCK : Türk Ceza Kanunu

TMK : Türk Medeni Kanunu

TMS : Türkiye Muhasebe Standartları

TTK : Türk Ticaret Kanunu

TÜRMOB : Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali

Müşavirler Odaları Birliği

USİUD : Uluslararası Suiistimal İnceleme Uzmanları Derneği

UYAP : Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi

vb. : ve bazı

vd. : ve diğer

vs. : vesaire

VUK : Vergi Usul Kanunu

YMM : Yeminli Mali Müşavir

BÖLÜM 1

1.GİRİŞ

Yargı sürecinin her aşaması ülkemizde ve dünyada giderek önemini artırmaktadır. Son yıllarda finansal ve ekonomik alanlarda artan suistimal ve yolsuzluk olayları adli muhasebe alanının önemini artırmıştır. Ülkemizde ise adli muhasebeciliğin en yaygın faaliyet alanı bilirkişiliktir. Yargılama faaliyetlerinin hızlanması açısından bilirkişilik hizmetlerinin ayrı bir önemi vardır. Giderek yaygınlaşan yargılama faaliyetlerinin çeşitliliği ise bilirkişilik hizmetlerinin standartlaşmasının önemli olduğunu göstermiştir.

Adli muhasebe alanında yaygın bir işleyişi bulunan bilirkişi, mahkemeye ulaşmış uyuşmazlıklarda dava konusunu ilgilendiren alanlarda hakimın ihtiyacı olan özel ve teknik bilgiyi mahkemeye sunan kişidir. Son yıllarda bilirkişilik faaliyetlerinin artmasıyla beraber yıllardan beri süregelen bilirkişilik müessesesine ilişkin sorunlarda önemini giderek artırmıştır. Bilirkişilik müessesesinin sorunlarının çözümüne yönelik birçok atılımlar gerçekleşse de, yine de bilirkişilik müessesesi birçok sorunu bünyesinde devam ettirmektedir. Özellikle bilirkişilerin uzmanlığı, tarafsızlığı ve bilirkişilik müessesesinde oluşan suistimaller bu sorunların en problematik kısımlarını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, adli muhasebe kapsamında faaliyet alanı bulan bilirkişilik hizmetlerinin mahkeme sürecinde ve öncesindeki problemlerini ortaya koymak ve bu problemlerin en ciddi sorunsal kısımlarına geniş açıdan bakış sağlayacak bir yaklaşım sunmaktır. Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde genel olarak adli muhasebe alanından bahsedilerek adli muhasebeciliğin gelişimine ve faaliyet alanlarına yer verilecektir. İkinci bölümde ise, bilirkişilik müessesesinden genel anlamda bahsedilerek, özellikle bilirkişiliğin nitelikleri, yetkileri,

yükümlülükleri ve sorumlulukları üzerinde durularak bilirkişilik incelemesinin uzman görüşüyle karşılaştırılması yapılacaktır. Son bölümde ise, bilirkişilik müessesesine ilişkin problematik sorunların değerlendirilmesi yapılacaktır.

BÖLÜM 2

2.ADLİ MUHASEBE

2.1 Genel Çerçeve

2.1.1 Adli Muhasebe Kavramı

Hukuk; Kişilerin devletle ve birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen, ve bu ilişkilere uyulmadığında bazı yaptırımları olan yazılı veya yazısız kuralların oluşturulduğu bir sistemdir. Yazısız hukuk denilince bazı kurallara uyulmadığı takdirde bazı yaptırımların uygulanmadığı kurallardır. Yazılı hukuk denilince ise tüzük ve kanun gibi bazı yazılı kuralları bulunup uyulmadığı durumda bazı yaptırımların uygulandığı kurallardır. Mahkemeye intikal eden dava konusu işlemlerin çözüme varması gereken delillerin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında dava konusu işlemlerin hızlı olarak neticeye kavuşması için oluşan kavramlardan birisi olan adli muhasebe kavramının önemi hukuk sistemimizde giderek artmaktadır. Adli muhasebe bilirkişiliğe göre daha dar kapsamlıdır. Adli muhasebe alanı genellikle finans ve ekonomik alandaki dava konularıyla ilgilenir. Fakat bilirkişilik finans alanından sanat alanına kadar genişleyen bir alanı içermektedir. Bu yüzden her iki alanında çeşitli hukuk dallarını ihata eden dava alanları ve konuları vardır (Şahin, 2019, s.1).

Adli Muhasebe kavramı, forensic accounting olarak ilk kez, İkinci Dünya savaşından sonra ilk kez bir muhasebeci tarafından kullanılmıştır. Forensic accounting, bilirkişiliğin ötesinde uyuşmazlıkların yargılama esnası yanında, yargılamanın önceki aşamalarında verilen uzmanlık hizmetini de kapsar. Aynı zamanda Adli Muhasebe yargılama presedürü dışındaki aşamaları da kapsamaktadır. Frankofon ülkelerde kullanılan expertise comptable judiciaire ise, bilirkişiliğin

yalnızca ekonomik alanlardaki uzmanlıklarına karşılık gelen muhasip bilirkişilik olarak adlandırılmaktadır (Doğan, s.14).

1980’lerde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere muhasebe ve denetim alanında yeni bir meslek oluşmaya başlamıştır. Bu meslek, orijinal adı ile “Forensic Accounting” olarak kavramlaşmıştır. Dilimizde ise bu meslek “Adli Muhasebecilik” olarak karşılık bulmuştur. “Adli Muhasebecilik” muhasebe, denetleme ve araştırma becerilerinden oluşan bir alanı kapsar (Pazarçeviren, 2005, s.2).

Finans, denetim, ekonomi ve hukuk gibi alanlarda tecrübeli olmanın gerekli olduğu ve adli bakımdan ispat niteliğinde olan belgeleri toplayıp ve bu belgeleri inceleyerek analiz eden disiplinler bütünü adli muhasebe olarak nitelendirilir (Cole’dan akt. Toraman, Abdioğlu ve İşgüden, 2009, s.31).

“Adli” kelimesi bireylerin kendi arasında veya kuruluşlarla yaşadığı anlaşmazlıkların ve uyuşmazlıkların mahkemeye taşındığı vakıalar olarak tanımlanmaktadır. “Muhasebe” ise işletmelerin kaynaklarındaki değişimleri kaydedip onları analiz ederek yorumlayan bir bilimdir (Şahin, 2019, s.3).

Adli Muhasebe; ekonomik ve finansal olaylara bağlı olarak meydana gelen uyuşmazlıklarda, olayın gerçek tarafının açığa kavuşmasını sağlamaya yönelik gerekli inceleme ve araştırmaların sistemli olarak yapılması, bu gayeyle gerekli kanıtların toplanarak analiz edilmesi için kullanılan bilgi ve araştırmacılığı ifade eder (Eyüpgiller’den akt. Doğan, 2018). Kısacası “Adli Muhasebecilik” bilirkişiliğin ekonomik ve finansal alanlardaki uyuşmazlıkların çözümünde katkı sunduğu alandır diyebiliriz.

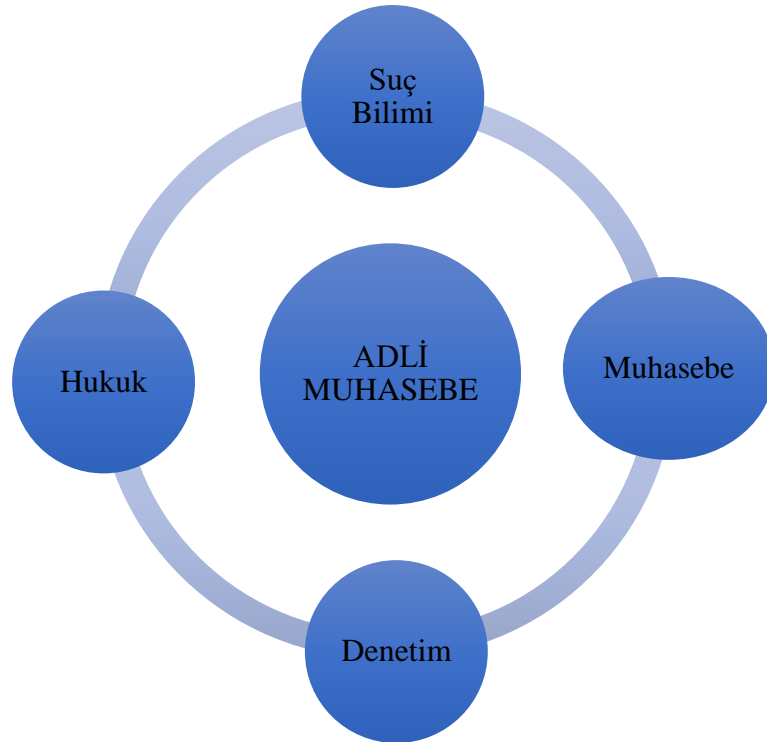
IRS (Internal Revenue Service - Amerika İç Gelirler Servisi) ‘den emekli olan adli muhasebeci olan Robert R. Roche adli muhasebeciliği şöyle tanımlamıştır; “Kayıtların görünen değerini kabul etmeyip arka planına bakan, dokümanlar hakkında şüphe duyan, gerçek niyeti araştıran, bilirkişi raporu hazırlayan, özellikle birilerinin yalan söyleme ihtimalinin olduğu durumlarda ortaya çıkan, bireylerle çok detaylı mülakatlar yaparak gerçeği tüm detayları ile ortaya koyan kişidir” (Crumbley’den akt. Pazarçeviren, 2005, s.10).

Adli muhasebeciler, adli vakalarda özellikle dava sürecinde, davanın yada tartışmanın neticelenip çözüme kavuşabilmesini belirleyen hesap analizi yaparlar. Adli muhasebeci ifadesi gerçeğe ulaşip bu gerçekten yola çıkarak bilirkişi yargısına varmak için soruşturma ve analiz gibi işlemleri gerçekleştiren CPA (Certified Public Account - Sertifikalı Kamu Muhasebecileri) için genellikle kullanıldığı bilinmektedir.

Adli muhasebecilik hukuki konularda CPA'ların sunduğu faaliyetleri kapsamaktadır (Crumbley'den akt. Pazarçeviren, 2005, s.2).

2.1.2 Adli Muhasebenin İçeriği

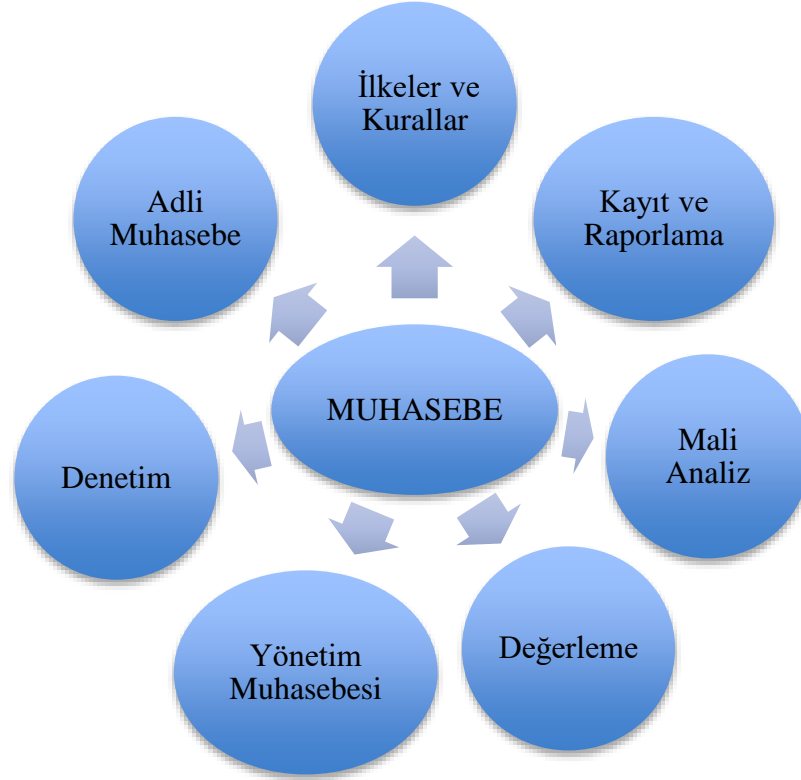
Temel olarak adli muhasebecilik mesleği hukuk, denetim, suç bilimi ve muhasebe kavramlarının birleşiminden oluşur. Adli muhasebecilik bunlarla beraber birçok bilimi de bünyesinde barındırmaktadır. Adli muhasebecilik ile ilgili yanlış bilgi, adli muhasebecilerin sadece mahkemeye taşınmış davaların neticelenmesi için görev almasıdır. Günümüzde firmalar finans konusunda uğrayacakları zararları en aza indirmek amacıyla içlerinde adli muhasebeciler çalıştırmaktadır. Denetim firmaları da kadrolarında adli muhasebeciler çalıştırmaktadır. Günümüzde adli muhasebe mesleği boşanma, sigorta usulsüzlüğü ve birçok davalara kadar farklı nitelikteki davalarla karşılaşmaktadır. Dolayısıyla, adli muhasebecilik geniş bir alana yayılan faaliyetleri içermektedir (Kızıl, Akman ve Yılmaz, 2019, s.59).

Şekil 2.1. Adli Muhasebenin İçeriği

2.1.3 Adli Muhasebenin Muhasebe Bilgi Sistemindeki Önemi

“Kayıt ve Raporlama, mali analiz, değerlendirme, yönetim muhasebesi, denetim ve adli muhasebe önemli muhasebe alt disiplinlerini oluştururlar.” Disiplinler arası bu bilgilerin muhasebe kavramı içerisinde yoğrulmuş olarak Muhasebe Bilgi Sistemi olarak isimlendirilmiş olması muhasebe kavramının çok geniş bir alana yayılmış olmasını sağlamıştır. Bütün bu alt disiplinler, muhasebe kavramı içerisinde yer alan bilgi sisteminin yöntemlerini ve bilgilerini kendi ihtiyaçlarına göre kullanırlar. Adli muhasebeci, en çok denetime ilişkin yöntem ve bilgileri kullanır (Doğan, 2018, s.16-17). Denetim ve adli muhasebe faaliyetlerinin esasını şüphencilik kavramı oluşturur (Pamukçu, 2017, s.235).

Şekil 2.2. Muhasebe Bilgi Sistemi (Doğan, 2018, s.17)

2.2. Adli Muhasebeciliğin Tarihsel Gelişimi

“Adli Muhasebe” kavramı ile ilgili geçmişe yönelik bir araştırma yapıldığında bu disiplinin başlangıcının 5000 yıldan fazla olduğu bilinmektedir. M.Ö. 3300 - 3500 yıllarında ilk muhasebeciler sayılabilecek Mısırlı ve Mezopotamyalı kâtipler ıslak kil

tabletler üzerinde ticari işlemleri kayıt altına almışlardır. Bunları kil bir zarfın içine katlayarak sakladıkları bilinmektedir. Dış tablette meydana gelen bir oynama soruşturması konusu yapılırdı. Bu tabletler kraliyet denetçileri tarafından kontrol edilirdi. Herhangi bir uygunsuzluk tespit edildiğinde Mısırlı muhasebeciler para cezası vb. durumlarla cezalandırılıyorlardı (Nurse'den akt. Altınsoy, 2011, s.105).

Profesyonel anlamda muhasebe mesleği 1800'lü yıllarda İskoçya'da ortaya çıkmıştır. Bu yüzyılda avukatlar ve muhasebeciler yakın bir ilişki içerisinde oldukları göze çarpmaktadır. Bu dönemde çoğu avukatlar muhasebe hizmeti de sunmaktaydılar. Avukatlar gerekli gördüklerinde muhasebe konusunda uzman ve tecrübeli kişilerden yardım almaktaydılar. Bununla beraber muhasebeciler bir nevi uzman şahitlik görevini de üstlenmiş oldular (Oberholzer'dan akt. Altınsoy, 2011 s.106).

Bugünkü manada Adi Muhasebecilik 1900'lü yıllarda Anglosakson ülkelerinde (ABD ve İngiltere gibi ülkeler) görülmeye başlandı. Bu yıllarda ekonomik faaliyetler çeşitlenmiştir. Bundan dolayı, uyuşmazlıkların ve ihlallerin çoğalmasının çözümü için gerekli hukuki yapılanmayı oluşturmak üzere, doğal olarak teorik altyapının meydana gelme süreci de hızlanmıştır (Doğan, 2018, s.20-21).

1900'lü yıllarda ABD ve İngiltere'de uzman tanıklık faaliyeti hakkında kaydadeğer makaleler yayınlandı. Yine bu dönemde suçla ilgili düzenlemeler Adli Muhasebecilik mesleğine olan ihtiyacı kuvvetlendirdi (Crumbley'dan aktaran Altınsoy, 2011, s.106). Bu yıllarda şirketlerin globalleşmesi ve 1929 yılındaki dünya ekonomik kriz de denetçiler ilgi alanlarını hile ve dolandırıcılıkların tespitinden daha çok kamusal mali raporlamalara çevirmiştir (Altınsoy, 2011, s.107).

Adli muhasebeciliğin önemini gösteren örneklerden birisi de, 1930'larda ABD'deki içki yasağına karşı faaliyetlerde bulunan Al Capone'nun yakalanışıdır. Polisin uğraşlarıyla neticelenemeyen Al Capone olayında Gelir İdaresinde çalışan bir muhasebeci olan Elmer İrey'in uzmanlık desteğiyle Al Capone suçlu bulunarak hapis cezasına çarptırılmıştır (Kobler'den akt. Doğan, 2018, s.21).

1988 yılında kurulan ACFE (Association of Certified Fraud Examiners – Sertifikalı Hile Araştırmacıları Birliği) adli muhasebeciliğin gelişiminde çok önemli bir yere sahiptir. ACFE, hile araştırmacılığı konusundaki gösterdikleri çalışmalarıyla adli muhasebenin kurumsallaşmasında gelişim göstermesini sağlayan önemli bir kuruluştur. ACFE'nin temel amaçları; hileli işlemlerin azalmasında katkıda bulunmak, hile incelemesi konusunda çalışanların bilgilerini artırmak vb. çalışmalarıdır. ACFE, zamanla dünya çapında bir kuruluş haline dönüşmüştür. Birçok ülkede örgütlenmiştir.

Bu ülkelerde hile konusunda kaydadeğer çalışmalarda bulunmaktadır. ACFE, Hile Araştırmacılığı yapacak olanları eğiterek sınavlar sonucunda başarılı olanlara CFE (Certified Fraud Examiner - Hile İnceleme Uzmanlığı) sertifikası vermektedir. ACFE'nin Türkiye temsilcisi USİUD (Uluslararası Suiistimal İnceleme Uzmanları Derneği)'dir (Doğan, 2018, s.23).

2001 yılında Enron Skandalı'nın patlak vermesiyle denetime karşı güven oldukça azalmıştır. Enron skandalından sonra denetime karşı tekrar saygınlık oluşturmak için Bush tarafından 2002 yılında "Sarbanes - Oxley Yasası" onaylanmıştır (Sür'den aktaran Bayrak, 2016, s.13). Bu yasa ile, halka açık firmalar ile onları denetleyen firmaların sorumluluklarına sınırlamalar gelmiştir. Böylelikle denetime karşı güvenin oluşması sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu yasa, birçok skandalın ortaya çıkmasını sağlamıştır (Bayrak, 2016, s.13). Bu yıllardan sonra hızla adli muhasebe eğitimleri verilmeye başlanmıştır.

Muhasebe skandalları, finansal tablolardaki bilgilerin güvenilirliğine engel oluşturan skandallardır. 20. ve 21. yüzyıllarda yaşanan muhasebe skandalları finansal piyasalar üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmiştir. Bu skandallar bir takım düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Düzenlemeler neticesinde alınan önlemler adli muhasebe mesleğini önemli hale getirmiştir (Şenel ve Arslan, 2019, s.293).

Günümüzde adli muhasebenin en yaygın faaliyet biçimi bilirkişiliktir. Zamanla hile araştırmacılığı vb. uzmanlık alanlarına olan gereksinim de artmaktadır. Dünyanın finansal alandaki en önemli denetim kuruluşlarında adli muhasebe bölümleri kurulmuştur. Bu adli muhasebe bölümlerinde yüzlerce adli muhasebeci çalıştırılmaktadır (Doğan, 2018, s.23).

2.3 Adli Muhasebe Mesleğinin Türkiye'deki Gelişimi

Adli muhasebe, hukuk sistemi içerisinde işletme düzeyinde görülen hilelerin tespit edilerek önlenmesi amacıyla ihtiyaç haline gelmiştir (Şahin 2011, s.95). Bu açıdan baktığımızda ülkemizde de finansal boyutta yaşanan hile ve yolsuzlukların hukuksal açıdan çözüme kavuşturulması için adli muhasebenin ülkemizde ciddi bir altyapısının oluşturularak gelişiminin önünün açılması elzemdir.

Türkiye'de muhasebe ve denetim mesleğinin kaynağını 3568 Sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu oluşturmaktadır.

3568 Sayılı Meslek Yasasında, bilirkişilik ve adli muhasebenin faaliyet alanını kapsayan hükümler mevcuttur. 3568 Sayılı Meslek Yasasında belirlenen meslek mensuplarının çalışma alanları adli muhasebe ve bilirkişilik ile ilgili faaliyetleri kapsadığı görülse de adli muhasebe mesleği hakkında henüz yasal bir düzenleme yoktur (Konur, 2018, s.41).

Ülkemizde de artan hile ve yolsuzlukların önüne geçilememesi nedeniyle adli muhasebecilik mesleği önemli hale gelmiştir. Adli muhasebecilik hakkında ülkemizde yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ama bazı bağımsız firmaların kurulmaya başlandığı görülmektedir. Bunlardan ilki hile ve yolsuzlukların önünü kesmek ve onları tespit etmek için FAC (Fraud Research Corporation - Uluslararası Hile Denetimi ve Danışmanlık Hizmetleri A.Ş.) 2011 yılında kuruldu. İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası (İSMMM) tarafından ilk defa 2009 yılında “Bağımsız Adli Muhasebe Uzmanı Programı” düzenlenmiştir. Bu oluşum birçok adli muhasebe şirketinin açılmasının önünü açmıştır. Bağımsız Adli Muhasebe Uzmanlığı Programı sonrasında SMMM (Serbest Muhasebeci Mali Müşavir) unvanlarının başına “bağımsız adli muhasebe uzmanı” yada “bağımsız adli müşavir” unvanlarını eklenmiştir. Bu durum ülkemizde adli muhasebecilik mesleğine duyulan ilgiyi artırmıştır (Çabuk ve Yücel, 2012a, s.72-73).

2011 yılında adli muhasebeciliğin faaliyet alanlarında yer alan bilirkişilik ve uzman tanıklık üzerine çalışmalar yapılmıştır. 2011 yılında yasalaşan 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) ile “Bilirkişilik” ve “Uzman Görüşü” kavramları birbirinden ayrı olarak kanunlaşmıştır (Bayrak, 2016, s.15). HMK m.293’e göre taraflar, dava konusunu ilgilendiren alanlarda, uzman kişilerden teknik konularda mütalaa alabilirler. Taraflar davanın uzamasına sebebiyet vermemek için bu nedenle ek süre talep edemeyeceklerdir. Hâkim kendisinden rapor alınan uzman kişinin çağırılarak dinlenilmesine karar verebilecek, lakin uzman kişi geçerli bir özrü olmadığı zaman mahkemeye gelmezse rapor geçersiz olacaktır (HMK, m.293). Bilirkişiliği ve uzman tanıklığını farklı kişi yada kurumlar yapabileceği gibi hâkimin isteğiyle bilirkişinin de uzman tanık olarak dinlenmesi sağlanacaktır (Bayrak, 2016, s.15). HMK m.293’de açıklanan uzman görüşü, adli muhasebe faaliyet alanlarından uzman tanıklığa benzemektedir (Konur, 2018, s.42).

Türkiye’de adli muhasebe konusunda yazılmış yüksek lisans ve doktora tezleri, çeşitli makaleler ve sertifikasyon kursları giderek yaygınlaşmaktadır.

Çabuk ve Yücel (2012a, s.81) çalışmasında adli muhasebeciliğin gelişmesi için kaydadeğer tespit ve önerilerde bulunmuşlardır;

- Adli muhasebecilik eğitimlerinin yalnızca sertifika ve seminer programlarıyla verilmesi gelişmesi açısından yeterli değildir. Adli Muhasebe mesleğinin gelişimi için lisans ve yüksek lisans programları oluşturulması yerinde olacaktır.
- Adli muhasebe mesleğinin pratik eğitiminin oluşturulması gerekir. Mesleğe geçiş için staj zorunluluğunun olması mesleki deneyim açısından faydalı olacaktır. Adli muhasebe mesleğinin kanunla düzenlenmesi, meslek olarak kabul görmesinin önünü açacaktır.
- Dava desteği ve uzman tanıklık gibi hizmetlerin daha etkin faaliyeti açısından adli muhasebecilik mesleği bağlamında HMK'dE yeni düzenlemelerin yapılması yerinde olacaktır.
- Adli muhasebe uzmanı unvanının Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) tarafından verilen bir belge ile kazanılması adli muhasebeciliğin resmîyet kazanmasında faydalı olacaktır. Eğitim ve staj gibi koşullar da sağlanmalıdır. Meslek adaylarının yeterlilikleri SMMM ve YMM (Yeminli Mali Müşavir) sınavlarındaki gibi Maliye Bakanlığının gözetiminde yapılacak bir sınavla ölçülmelidir.
- Adli muhasebecilik mesleğini icra edebilmek için minimum 10 sene denetim vb. mesleklerde tecrübe şartının olması gerekir.

Günümüz ülkemizde adli muhasebe mesleğinin gelişimine yönelik uygulamalar çok azdır. Gerçek manada adli muhasebe mesleğinin uygulanabilmesi yasal düzenlemelerle ve eğitim imkanlarının oluşturulmasıyla sağlanabilir (A.g.m., s.81-82).

2.4 Türkiye’de Adli Muhasebecilik Mesleği Kapsamında Düzenlemeler Yapan Kurumlar

Türkiye’de yasal bir altyapısı bulunmayan ve gelişimi için verilen eğitimlerin eksik ve yetersiz olduğu düşünülen adli muhasebecilik mesleği, diğer gelişmiş ülkelere göre kayda değer bir gelişim gösterememiştir. Adli muhasebecilik mesleği, henüz

yasal bir statüye kavuşmamış olsa da mesleğin kapsamında bulunan konularla ilgili faaliyetlerde bulunan bazı kuruluşlar ve meslekler mevcuttur (Demir, 2020, s.80)

Tablo 2.1. Türkiye’de Adli Muhasebe Mesleği Kapsamında Düzenleme Yapan Kuruluşlar ve Meslek Unvanları (Kurt ve Uçma’dan akt. Demir, 2020, s.81)

TÜRKİYE’DE ADLİ MUHASEBE MESLEĞİ KAPSAMINDA DÜZENLEME YAPAN KURULUŞLAR	MESLEK UNVANLARI
MALİ SUÇLARI ARAŞTIRMA KURULU BAŞKANLIĞI (MASAK)	- Mali Suçları Araştırma Uzman Yardımcısı - Mali Suçları Araştırma Uzmanı
VERGİ DENETİM KURULU BAŞKANLIĞI	- Vergi Müfettiş Yardımcısı - Vergi Müfettişi - Vergi Başmüfettişi
GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI	- Devlet Gelir Uzman Yardımcısı - Devlet Gelir Uzmanı - Mali Hizmet Uzman Yardımcısı - Mali Hizmet Uzmanı
HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI HAZİNE KONTROLÖRLERİ KURULU	- Hazine Kontrolörü - Stajyer Hazine Kontrolörü
BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURULU	- Bankalar Yeminli Murakıbbı - Bankalar Yeminli Murakıp Yardımcısı - Bankacılık Uzmanları - Bankacılık Uzman Yardımcıları
SERMAYE PİYASASI KURULU	- SPK Uzmanı - SPK Uzman Yardımcısı - SPK Uzman Hukukçusu - SPK Uzman Hukukçu Yardımcısı

Yukarıda aktarılan tablodan görüldüğü üzere, Türkiye’de adli muhasebecilik mesleği ile ilgili doğrudan bir uygulama yoktur. Lakin pek çok kuruluş adli muhasebecilikle ilgili bazı düzenlemelerde bulunmuştur (Demir, 2020, s.83)

2.5 Adli Muhasebenin Diğer Bilim Dalları ile İlişkisi

2.5.1 Adli Muhasebenin Denetim ile İlişkisi

Ekonomik olayların genel olarak kabul edilmiş muhasebe standartlarına ve gerçeğe uygun şekilde raporlanmış olup olmadığını, kanıt toplayarak ve muhasebe kayıtlarını inceleyerek yapılan araştırılma çalışmalarına denetim denir (Pamukçu, 2017, s.235).

İşletmelerde muhasebe sürecinin son kısmı finansal bilgilerin raporlar vasıtasıyla yöneticilere sunulmasıdır. Finansal tablo denetimi ile finansal tabloların belirlenmiş ölçütlere uygun biçimde olup olmadığı tespit edilmektedir. Denetçilerin esas çalışması finansal tablolar üzerinedir. Bağımsız denetçinin amacı, finansal tabloların finansal raporlama standartları doğrultusunda tüm yönleriyle gerçeğe uygun şekilde olup olmadığı hususunda görüş bildirmektir (Meriç, 2015, s.63). Bu bağlamda adli muhasebecilerin ve denetçilerin çalışma prensipleri ve yöntemleri bakımından birçok ortak yönleri bulunmaktadır.

Adli muhasebe ve denetim arasındaki benzerlikler ve farklılıklar şunlardır (Doğan, 2018, s.18-19);

Benzerlikler;

- Adli muhasebeciler ve denetçiler sorun algılamada üst seviyede beceriye sahiptirler.
- İnceleme ve araştırma metodları aynıdır.
- Kanıt toplama arayış biçimleri aynıdır.
- Analiz ve kanaat oluşturma metodları çok benzerdir.
- Her iki alanda yüksek etik değerlere ve ilkelere sahiptir.

Farklılıklar;

- Denetçiler, durum saptaması yaparlar. Adli muhasebeciler sorun çözmek için çalışırlar.
- Denetim belli bir zaman dilimini kapsayan bir süreç incelemesidir. Adli muhasebe ise bir olayın çözümü için inceleme yapar.

- Denetçi, Uluslararası Denetim Standartları (ISA - International Standards on Auditing) kıstaslarına uygun biçimde araştırma yapmalıdır. Adli muhasebeci ise adına hareket ettiği kurum veya kişilerin haklarının korunmasına yönelik faaliyet gösterir.
- Denetçi çalışmalarını Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve ISA çerçevesinde gerçekleştirir. Adli muhasebeci ise bütün bunlar yanında farklı bilim dallarının disiplinlerinden istifade eder.
- Denetçinin incelemesi belli bir zaman dilimini kapsadığından, denetçi müşterisine bağımlı kalma riskiyle karşı karşıyadır. Adli muhasebecinin ise müşterisiyle ilişkisinin belli bir süre içinde ve belli bir olayla sınırlı kalması onun daha bağımsız olmasını kolaylaştırır.
- Denetçiler denetimini yaptıkları firmaların amaçlarına yönelik yaptıkları işlemlerin makul güvence oluşturması gerekliliği üzerine araştırma yaparlar. Adli muhasebeciler ise, belgelerin gerçekliği üzerine araştırma yaparlar.

Tablo 2.2. Muhasebe Denetimi İle Adli Muhasebe Arasındaki İlişki (Schiesser, Werner ve Burkart'dan akt. Pehlivan, 2010, s.17).

	MUHASEBE DENETİMİ	ADLİ MUHASEBE
Görev Onayı ve Tanımı	Sözleşme metni ile sınırlı	Detaylı görev tanımı (Çalışmanın amacı, hareket noktası, süreç)
Taraflar Arası İletişim	Genellikle ön görüşme ve sonuçlar üzerinde son görüşme yapılır.	Sürekli iletişim vardır. (Bir sonraki adımda nasıl hareket edileceğinin belirlenmesi için)
Varsayım	Yönetimin bütünüyle dürüst olduğu varsayılır.	Yönetimin en azından bir bölümünün hatasız olmadığı varsayılır.
Çalışmanın Yöntemi	Mali tablolarda incelenmesi gerekli bölümlerde örnekleme yöntemi ile inceleme yapılır.	Tanımlanmış bölümde kapsamlı bir inceleme yapılır.
Rapor	Standart ifadelerin yer aldığı bütüne ait bir rapor yazılır.	Talep edilen kısım ile ilgili tek bir rapor yazılır.
Periyot	Yıllık olarak tekrarlanır.	Yalnız bir defaya (istendiğinde) mahsustur.

2.5.2 Adli Muhasebenin Hukuk ile İlişkisi

İşletmelerde oluşan ticari uyuşmazlıkların artış göstermesi nedeniyle birtakım hukuki düzenlemeler oluşturulmuştur. Çünkü yapılan hileli işlemler neticesinde kişiler, devlet ve kuruluşlar zarar görmektedir (Şahin, 2019, s.23).

İşletmeler, vergi kaçırmak vb. amaçlar dolayısıyla mali tablolar üzerinde oynama yaparak üçüncü kişileri yanıltmaktadırlar. Ticari işlerin ve işlemlerin zamanla komplike olması ve uluslararası özelliğe kavuşması neticesinde insanların ve devletin menfaatlerinin korunabilmesi için yaşanan ekonomik ihlallerin ve uyuşmazlıkların çözüm aşamasında hukukçulara destek olunması amacıyla yeni çalışma alanlarının ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Bu çalışmaların doğru biçimde yürüyebilmesi için özel ve teknik bilgiye de ihtiyaç olduğundan kanun koyucu, adli muhasebeci ile işbirliği içinde olmalıdır (A.g.t.).

Denetim, inceleme ve hukuk becerilerinin bütünü şeklinde ifade edilen adli muhasebeciliğin oluşumunda etkili olan nedenler (Bozkurt'tan akt. Akyel, 2009, s.72);

- Ticari işlemlerin zamanla daha karmaşık hale gelmesi,
- Bireyler, kurumlar ve devlet arasındaki ilişkilerin artarak sorunlaşması,
- İşletmelerdeki yolsuzlukların giderek artması sonucunda yolsuzlukların ortaya çıkartılmasında yaşanan sorunlar,
- Artan sayıda işletme başarısızlıkları,
- Mahkemelerin karşılaştıkları olaylarda uzman desteğine ihtiyaç duymaları.

Yukarıdaki maddeleri okuduğumuzda adli muhasebenin oluşumunun hukukla ilişkili olduğu görülmektedir.

2.5.3 Adli Muhasebenin İşletme İle İlişkisi

Adli Muhasebe, ekonomi ve finansal konularda işletme alanındaki yöntemlerin kullanıldığı bir uzmanlık alanıdır. Hukuki çözüm arayışında özel ve teknik bilgisine başvurulmuş uzmanın, araştırma sonucunda kanaatinin oluşturulmasında kullanılan teknik ve yöntemler işletme bilimine ilişkin bilgilere dayanmaktadır. Finansal tabloların düzeltilmesi, şirket varlıklarının yada ortaklık paylarının değerlendirilmesi, kar dağıtım kararlarının incelenmesi, vergi sorunlarının çözümü vb. konular işletme biliminin yöntemleri kullanılarak çözümlenir (Doğan, 2018, s.16).

2.6. Adli Muhasebecilerin Sahip Olması Gereken Nitelikleri

Adli muhasebecilerin sahip olması gereken kişisel özellikleri şu şekildedir (Hunter'dan aktaran / Bozkurt'dan aktaran Pazarçeviren, 2005, s.10);

- Meraklı olmalı; Adli muhasebeci araştırmacı ve mesleki gelişimlere meraklı olmalıdır.
- Dirençli olmalı; Adli muhasebeci, çözümlenmesi gereken olaylarda hemen vazgeçmeyerek olayı ayrıntısına kadar araştırmalı ve gerçekleri ortaya çıkarma konusunda sabırlı olmalıdır.
- Yaratıcı olmalı; Adli muhasebeci, çözümlenmesi gereken olaylarda uyması gereken standartlarla birlikte üretken özelliğini de ön plana çıkarmalıdır
- Sezgileri güçlü olmalı; Adli muhasebeci mesleki birikimle gelişen sağlam muhakeme gücü ve iyi sezgileri olmalıdır.
- Güvenilir olmalı; Adli muhasebecilerin sahip olması gereken en önemli özelliklerden birisi ise güvenilir olmasıdır. Adli muhasebeci her türlü iletişimde başarılı ve güvenilir olmalıdır.

Amerika'daki CPA tarafından yapılan bir tanıma göre Sertifikalı Kamu Muhasebecileri, dürüst bir şekilde çalışarak aşağıdaki özelliklere haiz olmalıdır (İbiş'ten akt. Pazarçeviren 2002, s.37);

- Açık, net ve tarafsız bir biçimde olaylara yaklaşmalı,
- Karmaşık bilgi ve verileri açık ve hassas bilgiler haline getirmeli,
- Fırsatları öngörebilen ve oluşturan profesyonel kişiler olmalı.

2.7 Adli Muhasebecilik Mesleğinin İlkeleri

Her meslekte uyulması gereken kurallar ve prosedürler vardır. Bu kural ve prosedürler o mesleğin güven duyulan ortamda gerçekleşmesine zemin oluşturur. Adli muhasebecilik doğruluk üzerine gerçekleştirilen bir faaliyet olması gerektiğinden adli muhasebecilerin güvenilirliği sorgulanmalıdır. Adli muhasebecilik bir nevi denetçiliktir. Adli muhasebecilik mesleğinden söz edebilmek için denetim standartlarına benzer nitelikteki ilkelerden söz etmek gerekir (Karacan, 2012, s.117).

Adli muhasebecilik mesleğine ilişkin ilkeler, denetim standartlarına benzer ilkelerdir. Bu ilkeler, aşağıdaki gibidir (A.g.m.);

- Genel İlkeler,

- Bulguların Elde Edilmesi İle İlgili İlkeler,
- Bulguların Değerlendirilmesi İle İlgili İlkeler.

2.7.1 Genel İlkeler

2.7.1.1 Bağımsızlık İlkesi

Adli muhasebeci değerlendirmelerinde bağımsız olmalıdır. Adli muhasebeci hiçbir kuruluş ve kişinin etkisi altında kalmadan değerlendirmelerde bulunmalıdır. Mahkeme sırasında çalıştığı tarafın dahi etkisinde kalmadan yalnızca gerçekleri ifade etmelidir. Tarafı olduğu kişi yada kurumların hata ve hilesi var ise bunu da açıkça belirterek değerlendirmelerinde bağımsız olmalıdır (Bayrak, 2016, s.30).

Taraf bilirkişisi (uzman tanık) olarak yada hukuki destek (dava desteği) sağlamak üzere taraflar tarafından atanan adli muhasebeci, tarafsızlığını koruması ve mesleğin etik kurallarına uyması gereken bir uzmandır. Böyle durumlar, adli muhasebecinin müşterisinin çıkarlarını korumamak anlamına gelmemelidir. Gerçek durumu açıklayarak kanıtları bu çerçevede değerlendirir. Böyle davranarak müşterinin haksızlığa uğramasına engel olur. Uyuşmazlığın hakkaniyetli şekilde sonuçlanmasını sağlar (Doğan, 2018, s.35).

Adli muhasebe faaliyetlerinin güvenilir ve sorumluluk içerisinde gerçekleşmesi gerekir. Bu nedenle bağımsızlık ilkesi adli muhasebe ilkelerinin ana unsurudur (Karacan, 2012, s.118).

2.7.1.2 Mesleki Yeterlilik İlkesi

Bir adli muhasebeci gerekli teknik eğitime haiz olmalıdır. Adli muhasebecinin mesleki yeterliliği olduğunun en iyi göstergesi eğitim seviyesidir. Bu mesleği yapabilmenin koşulu iktisat ve hukuk gibi temel alanlarda kaliteli bir eğitim almış olmak elzemdir. Adli muhasebeci, tecrübeli meslek mensupları yanında staj yapmış olmak ve meslek odalarının düzenledikleri imtihanlarda başarılı olmak gibi bazı koşulları yerine getirmelidir (Karacan, 2012, s.118).

Mesleki yeterlilik açısından eğitim yanında diğer bir ilke ise deneyimdir. Çok yönlü farklı bakış açılarıyla incelemelerde bulunabilmek

2.7.1.3 Mesleki Dikkat ve Özen İlkesi

Adli muhasebeci mesleki olarak ne kadar tecrübeli yada deneyimli dahi olsa mesleğinin gerektirdiği özeni göstermelidir. Bu mesleki dikkat ve özeni mesleki ilkelere uyarak sağlar (Karacan, 2012, s.119).

2.7.2 Bulguların Elde Edilmesi İle İlgili İlkeler

2.7.2.1 Planlama İlkesi

Adli muhasebeci amacına ulaşmak maksadıyla neyi, ne sürede kimlerin yardımıyla yapacağını önceden planlamalıdır. Adli muhasebecilikte konu olan olayları parçalara bölerek o parçalara göre görev alanları oluşturmak ve gerekirse yardımcıları bulmak planlama yapmanın amacıdır (Karacan, 2012, s.119). Belli bir plan sayesinde ekonomik araştırma en minimum sürede gerçekleştirilmektedir (Bayrak, 2016, s.32).

2.7.2.2 Kanıt Toplama İlkesi

Adli muhasebeci konu olan olaylarla ilgili bir neticeye varmadan önce sayım, doğrulama, analitik inceleme vb. kanıt toplama tekniklerini kullanır. Adli muhasebeci ulaştığı yeterli sayıda kanıtlarla vardığı sonucu destekler. Adli muhasebeci herhangi bir çelişkiye düşmeden ortaya bir sonuç koymuşsa, kanıtların yeterli olduğu kanaatine varılır (Karacan, 2012, s.120).

Beyaz yaka suçları eğitilmiş şahıslar tarafından gerçekleştirildiğinden çok iyi planlanmaktadır. Beyaz yaka suçlarında işlenen suç iyi saklandığından, iyi bir araştırma yapılarak çözülebilmektedir. Kredi kartı dolandırıcılıkları, şirketlerdeki hile ve yolsuzluk vb. finansal suçlarla ilgili vakıalarda adli muhasebe analizi fazlaca genişir (Gülten, 2010, s.315). Bu yüzden beyaz yaka suçların da kanıt toplama ilkesi büyük önem arz etmektedir.

2.7.2.3 Bütünlük İlkesi

Adli muhasebe bazı disiplinlerin bir arada olduğu bir alandır. Bu sebeple, A-adli muhasebenin konusunu etkileyebilecek tüm olaylar bir birliktelik içinde değerlendirilmelidir. Çünkü her olay bir bütünün parçalarıdır. Parçalar birleştirilerek bütüne ulaşılmalıdır. Bu şekilde davranmak doğru karara ulaşmamıza yardımcıdır (Karacan, 2012, s.120).

2.7.3 Bulguların Değerlendirilmesi İle İlgili İlkeler

2.7.3.1 Görüş Bildirme İlkesi

Adli muhasebeci raporu düzenlerken türlü teknik ve yöntemler kullanır. Adli muhasebeci yazılı kaynakları incelemenin yanında sözlü görüşmeler de yapar. Görüşme esnasında sözel olmayan davranışlarda adli muhasebeci tarafından değerlendirilmektedir (Bressler'den akt. Bayrak, 2016, s.33). Bu değerlendirmeler neticesinde adli muhasebeci rapor hazırlar (Bayrak, 2016, s.33).

2.7.3.2 Tam Açıklama İlkesi

Adli muhasebeci, araştırma ve inceleme sonucunda kanaatini yansıttığı raporunda herkesin anlayabileceği bir sadelikte anlatıma önem vermelidir. Karmaşık olayları yalınlaştırmalıdır (Doğan, 2018, s.36).

2.8 Adli Muhasebenin İşleyiş Süreci

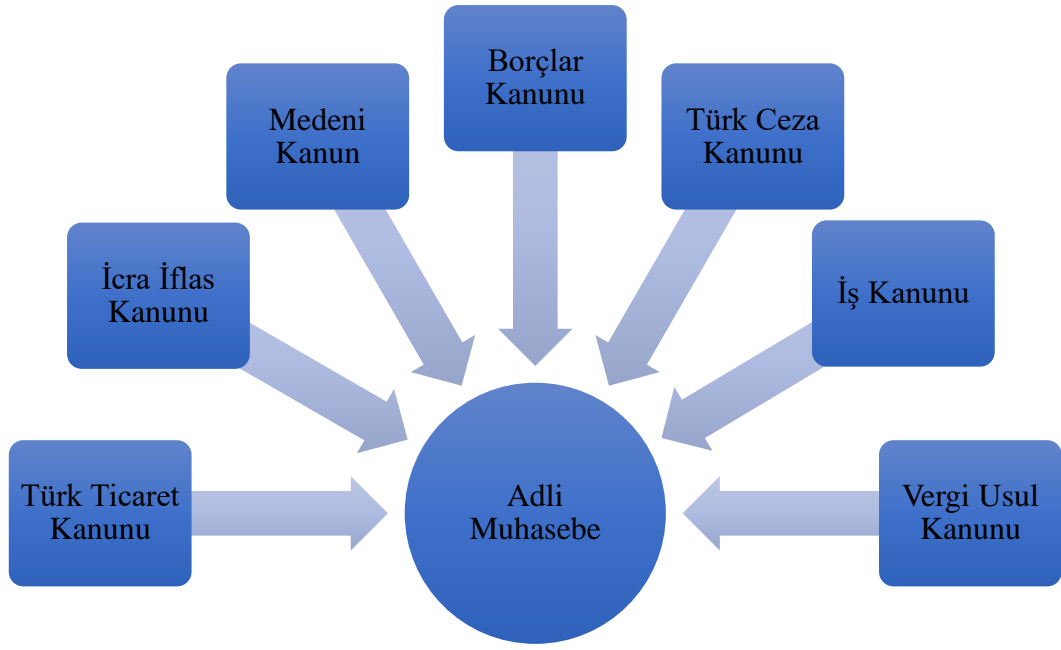
Doğan (2018, s.37-39) çalışmasında adli muhasebecinin çalışma süreciyle ilgili önemli çalışma yöntemlerine değinerek önemli açıklamalara yer vermiştir;

- Dosya Alımı : Mahkemece bilirkişinin atanmasının ardından bilirkişi tarafından mahkemeden dosyanın alınması, bilirkişilik çalışmasını ilk etabıdır. Bu aşamada inceleme konusu belirlenir.
- Müşteri İle Görüşme : Uzman tanıklık (taraf bilirkişiliği) vb. amaçlarla taraflar tarafından belirlenen durumlarda, öneriyi yapan tarafın tanınması önemlidir. Öneriyi yapan tarafla sorunun belirlenerek ücrete ilişkin de anlaşmanın sağlanması ilk aşamayı oluşturur. İşin alınması kararlaştırılırsa tarafla sözleşmenin yapılması bu aşamada gerçekleşir.
- Anlaşmazlığın Saptanması : Bu aşamada dosyaların ve bilgilerin ayrıntılı incelenmesi gerçekleşir. Sorunun detayları anlaşıldıktan sonra, kapsamı ve sınırları oluşturulur.
- Ön Araştırma : Araştırmaya yönelik doğru bir bakış açısı oluşturmak amacıyla olayın bütününe görmek üzere çalışmalar yapılır.

- Genel Çalışma Programı Geliştirilmesi : Kazanılan bilgiler ile ulaşılmak istenen amaçlar belirlenir. Ulaşılmak istenen amaç doğrultusunda uygulanmak istenen teknik ve yöntemler belirlenir.
- Olayın Kanıtlanması: Olayın açıklanmasına yardımcı olacak kanıtlar bu aşamada belirlenir. Kanıtlar; ticari bilgi ve kayıtlar, sektördeki emsal uygulamalar vb. kayıt ve görüşler olabilmektedir. Adli muhasebeci kayıt ve belgeleri inceler. İlgili şahıslarla konuşmalar neticesinde elde ettiği çıkarımlarla, karşı tarafın kanıtlarını da değerlendirmeye alarak sağladığı bilgilerle kanıtlarını elde eder.
- Kayıtların ve Belgelerin Analizi: Adli muhasebeci elde ettiği verileri anlamlı hale getirmek için bazı analiz yöntemlerinden istifade eder. Bunlar; uyumsuzluğa sebep olan zararın hesaplanması, birçok işlemin özetinin çıkarılarak yorumlanarak anlamlandırılması, varlık hareketlerinin geçmişe dönük izinin sürülmesi, iskonto oranları vb. teknikleri kullanarak varlıkların şimdiki değerinin ortaya çıkarılması, bazı tahmin tekniklerini kullanarak bazı çıkarımların elde edilmesi ve bazı bilgisayar uygulamalarından istifade edilmesidir.
- Raporun Hazırlanması : Adli muhasebeci son aşamasında kanaatini sunacağı raporda açıklar. Raporda yapılan çalışmada kullanılan yöntem ve tekniklerle elde edilen bulgulara ve kanıtlara yer verilir. Gerekirse raporun açıklanmasında faydalı olabilecek grafik ve tablolara da yer verilir.

2.9 Adli Muhasebe Kapsamında Dava Konuları

Adi muhasebecilik ile ilgili Türk Ticaret Kanunu (TTK), İcra İflas Kanunu (İİK), Türk Medeni Kanunu (TMK), Türk Borçlar Kanunu (TBK), Türk Ceza Kanunu (TCK), İş Kanunu (İK), Vergi Usul Kanunu (VUK), vb. kanun hükümlerinde adli muhasebeciliği ihtiva eden birçok hüküm ve kanunların olduğu görülmektedir (Şahin, 2019, s.37).

Şekil 2.3. Adli Muhasebeciliği İçeren Hukuk Dalları

Adli muhasebe kapsamındaki dava konuları şunlardır (Şahin, 2019, s.38-42);

- **Zimmet İle İlgili Davalar:** İşletme ve firmalarda çalışan personellerin veya yöneticilerin sebebiyet verdiği hileli işlemlerden dolayı şirketlerin bazen ciddi derecede zarara uğradıkları görülmektedir. İşte bu zararın tespiti esnasında adli muhasebecilik mesleğine ihtiyaç kaçınılmaz olmuştur. Hileli işlemin tespit edilebilmesi için iyi derecede muhasebe ve denetim bilgisine ihtiyaç vardır. Hileyi ve hile yapmayı tespit etmek için adli muhasebeciler bu alanda yeterli bilgi ve tecrübeye sahip kişilerdir.
- **Boşanma Davaları:** Boşanma olayı tarafların yaşamlarında maddi yada manevi olarak bazı değişiklikler oluşturmaktadır. Boşanma davalarındaki maddi konularda gerekli araştırmalar ve incelemeler adli muhasebeciler tarafından yapılması gerekmektedir. Çiftler arasındaki boşanma davalarında tarafların birbirlerinden talep ettikleri yoksulluk nafakası, maddi veya manevi tazminatlara ilişkin araştırma ve incelemeler adli muhasebeciler tarafından yapılmalıdır.
- **Ceza Davaları:** Genellikle dolandırıcılık olarak nitelendirilebilecek ceza davaları kapsamındaki bazı suçlar adli muhasebecilerin çalışma kapsamı içerisindedir. Bu şekildeki dava konusu işlemlerin daha sağlam sonuçlara ulaşması için adli muhasebeciler tarafından gerekli incelemelerin yapılması

yerinde olacaktır. Adli muhasebeciler ceza davalarındaki incelemelerinde kuşkuculuk özelliklerini kullanarak hareket ettikleri için diğer geleneksel muhasebecilerden farklıdırlar.

- İcra ve İflas Davaları: Şirketler hileli iflas gibi bazı işlemlere girişerek borçlarını ödemekten kaçınmaktadırlar. Bu tarz durumlarda hukukçular hileli işlemlerin tespiti için adli muhasebecilerden yardım istemektedirler. Adli muhasebeciler böyle işlemlerde söz konusu işletmenin belgelerini, finansal tablolarını kullanarak önemli verilere ulaşabilecek kabiliyettedirler.
- İş Hukuku Davaları: Maddi konularla ilgili uyuşmazlıklar işçi ve işveren arasında da gerçekleşebilmektedir. İş hukuku davasında görevlendirilen adli muhasebeci iş hukuku kapsamında yer alan davaların hızlı ve verimli şekilde sonuçlanmasını sağlayabilecek kişilerdir.
- Vergi Hukuku Davaları: Vergi kaçırma maksadıyla şirketlerin hilelerinin tespit edilmesinde özellikle mali tablolarda gerçeğe aykırı hallerin tespit edilerek çözülmesinde adli muhasebeciler önemli yere sahiptir. İyi seviyede muhasebe ve denetim alanında bilgiye haiz olmak usulsüzlüğün kolay bir şekilde tespitinde önemlidir. Vergi hukuku davalarında yapılan tespitler neticesinde elde edilen bilgi ve verilerin işletmenin bilgi ve verileriyle mukayese edilerek arada farkın olup olmadığının belirlenmesi gerekir.
- Ticaret Hukuku Davaları: Çalışanlar ve işletme sahipleri çeşitli nedenlerle hile yapmaya çalışmaktadır. Bu nedenlerden bazıları, işletme sahiplerinin vergi yükünü hafifletmeye çalışması, işlem gören hisse senetlerinin talebini çoğaltmak maksadıyla hileli bilançolar hazırlatması veya mali tablolarda oynamalar yapması şeklinde olabilmektedir. Çalışanlar açısından bakıldığında ise çalışanın maddi sıkıntılarından dolayı zimmetine para geçirmesi görülmektedir. Bu ve benzeri yargıya taşınmış davaların çözümü sürecinde toplanacak olan ispat yüklü kanıtlar dava esnasında önemli rol üstlendiğinden adli muhasebeciler söz konusu davalarda görev almaktadır. İşletmelerin tasfiye, birleşme, devir ve bölünme ile ilgili uyuşmazlıkların neticelenmesinde de adli muhasebecilere ihtiyaç vardır.
- Kara Para Aklama Davaları: Kara para aklama suçlarına engel olmanın en önemli unsuru öncelikle kayıt dışı ekonominin önüne geçmektir. Şirketlerde yapılan muvazaalı işlemleri saklamak maksadıyla bazı yöntemler

kullanılmaktadır. Adli muhasebeci bu durumun denetim alanına ait bazı tekniklerini kullanarak ayrıntılı bir denetimle ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Kara para aklama suçu, suçtan elde edilen gelirlerin yasal hale sokulma çabasından dolayı kaynaklanmaktadır. Bu tarz suçların tespiti zamanla zorlaştığından bu suça ait delillerinin kazanılmasında adli muhasebecilere ihtiyaç vardır.

- Sermaye Piyasası İle İlgili Davalar: Şirketlerin sermaye piyasasında işlem gören hisse senetlerinde yaşanan adli dava sayılabilecek konularla ilgili durumların çözümünde de adli muhasebecilerin yardımı gerekir. Bu tarz işlemlerin başında hileli mali raporlamalar sonucu hisse senetlerinin değerinin gerçek değerinden farklı gösterilerek manipülasyon yapılması gelmektedir. Bu bağlamda bir dava konusu olduğunda yargılamanın hızlıca neticelenebilmesi maksadıyla gerekli yetkinliklere ve tecrübeye sahip bir adli muhasebecinin atanması doğru olacaktır.

2.10 Adli Muhasebeciliğin Mesleki Faaliyetleri

Adli muhasebeciliğin mesleki faaliyetleri şunlardır;

- Dava Destek Danışmanlığı (Hukukî Destek)
- Uzman Şahitlik (Bilirkişi Tanıklığı)
- Hile Denetçiliği (Araştırmacı Muhasebecilik)
- Bilirkişilik

2.10.1 Dava Destek Danışmanlığı (Hukukî Destek)

Dava destek danışmanlığı, davayla ilgilenen hukukçulara dava sürecinde yapılan muhasebe desteği olarak ifade edilebilir. Adli muhasebeciler dava vekili olarak görev almış avukata mali konularda yardımcı olabilmektedir (Tornhill'den akt. Akyel, 2009, s.70). Adli muhasebeci faydalı ve güvenilir gördüğü bilgiyi değerlendirir. Finansal verileri toplayıp analiz ederek görüşünü sunan rapor hazırlar. Aynı zamanda adli muhasebeci yeminli tanık olarak soruları hazırlayarak sorgulamayı yönlendirebilir (Owojori ve Asaolu'dan akt. Elitaş, 2012, s.158).

Bir sözleşmenin ihlâl edilmesiyle oluşan ekonomik kaybın hesaplanması, adli muhasebecilerin avukatlara verecekleri dava desteği için karakteristik bir örnektir (Akyel, 2009, s.70). Adli muhasebecilerin avukatlara yardımcı olabilecekleri konu,

verilerin toplanarak ortaya konulması ve analiz edilmesidir. (Crumbley'den akt. Pazarçeviren, 2005, s.4)

Adli muhasebeciler, davacı taraf için çalışabileceği gibi davalı taraf için de çalışabilir. Davacı taraf için çalıştığında muhasebe işlemleriyle ilgili dolandırıcılığı ispatlamaya yönelik ve benzeri faaliyetlerde bulunmaktadır. Davalı için çalıştığında ise bunun tam tersi faaliyetlerde bulunmaktadır. Adi muhasebeci hakim muhasebe konusunda yetersiz olduğu hususlarda da mahkeme tarafından görevlendirilebilmektedir. Dava destek danışmanlığının alanı çok geniştir. (Thornill'den akt. Keleş ve Keleş, 2014, s.62).

Adli muhasebecilerin dava destek danışmanlığı hususunda yardımcı olmak için yaptığı faaliyetler şunlardır (Telpner ve Mostek'ten akt. Toraman vd., 2009, s.38);

- İddiaları kanıtlamak ya da reddetmek için gereken bilgi ve belgeleri toplamak,
- Kayıpların oluştuğu durumlarda değerlemeler yaparak gerekli belgeleri incelemek,
- Kanıtları inceleyerek finansal konuları anlamaya çalışmak,
- Dava esnasında karşılaşılabilecek sorular için hazırlıklarda bulunmak,
- Dava başlamadan önce finans ve muhasebe alanındaki konularla ilgili iddialara karşı savunma hazırlamak,
- Dava esnasında konu ile ilgili bilgi vermek.

Adli muhasebecilerin, dava destek danışmanlığı hizmetleri ile ilgilendikleri konular şunlardır (Bozkurt'tan akt. Uğurlu, 2013, s.31-32);

- Yolsuzluk davaları,
- İşletme değerlemeleri,
- Hasar ve zarar tahminleri,
- Sigorta anlaşmazlıkları,
- Anlaşmadan doğan sorunlar,
- Patent, hak ve markalarla ilgili doğan sorunlar,
- İşletmelerdeki ayrılma veya birleşme davaları,
- İflas davaları,
- Boşanmalardan doğan ekonomik anlaşmazlıklar,
- İşletmeler arasında doğan sorunlar.

2.10.2 Uzman Şahitlik (Bilirkişi Tanıklığı)

Davalı veya davacının uzman bilgiye sahip olamadıkları gibi, yargı mensuplarının da dava konusunda uzman bilgiye sahip olmaları beklenmemelidir. Adli muhasebecilerden yasal mevzuata ve kanunlara uygun bir şekilde konuları değerlendirerek rapor talep edilebilmektedir. Mahkemelerde adli muhasebeciler uzmanlık alanlarıyla ilgili uzman şahitlik yaparak destek vermektedirler. Hakimler doğru hüküm vermek amacıyla adli muhasebecilerin uzman şahitliklerinden faydalanmaktadır (Karacan, 2012, s.115-116).

Uzman şahitlik, davalara konu olan muhasebe ve finans işlemleri ile ilgili özel karmaşık ve teknik bilgilerin adli muhasebeciler tarafından açık, anlaşılır ve net ifadelerle mahkemeye sunulmasıdır (Bozkurt'tan akt. Demir, 2020, s.53).

Uzman şahitlik, Türkiye'nin yargı sisteminde çok fazla başvurulmayan bir uygulamadır. Türkiye'deki uygulamalarda tanıklık faaliyeti, olayı bizzat gören kişiler açısından düzenlenmiş bir uygulamadır. Türkiye'deki düzenlemeler bilirkişilerin raporlarını yazılı bir şekilde vermeleri şeklindedir. Fakat raporda kullanılan anlaşılması güç ifadeler, konuya ilişkin teknik terim ve kavramların fazlalığı, gibi sorunlar, durumun mahkemelerce anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Böyle durumlarda hakimler bilirkişilerden ek açıklama talep etmektedir. Ek açıklamalarda da raporun anlaşılmasını sıkıntısıyla karşılaşılabiliyor. Uzman tanıklık'da sözlü ifade esastır. Böyle durumlarda hakimler yazılı ifadelerde anlayamadıkları hususları sorarak yargılamanın adaletli şekilde sağlanmasını oluştururlar (Gülten, 2010, s.317).

Adli muhasebecilerin uzman şahitlik görevini yerin getirirken görevleri şunlardır (Bozkurt'tan akt. Pazarçeviren, 2005, s.9);

- Dava konusuyla alakalı gereken araştırmaları yaparak çeşitli bilgi ve bulguları toplamak,
- Bu bilgi ve bulgulardan sonuçla bir kanıya ulaşmak,
- Ortaya çıkardığı görüşünü hakimlere ve avukatlara öğretici ve açıklayıcı bir biçimde sunmak.

Uzman tanıklıkta olayın görülmesi veya işitilmesinden ziyade, olayın kayıt ve belgelerinin açıklanarak yorumlanması esastır. Uzman tanıkların sunacakları raporlar somut kayıtlara dayanır. Uzman tanık raporları işlemlerin nesnel gerekliliklerini ortaya çıkarır. Analizler duygusallıktan uzaktır. Finansal hilelerde olayı gören veya duyanların olmadığı durumlarda kayıtların ve belgelerin anlamlandırılarak oluşan

zararların hesaplanmasında uzman tanıklık, farklı bir adli muhasebecilik faaliyetidir. Uzman tanıklık uygulaması yargılama esnasında sözlü ifade ile yapılarak anlaşılmayan konuların sorgulanarak irdelenmesi, yargılanmanın hızlı sonuçlanmasına zemin hazırlar (Doğan, 2018, s.43).

Uzman şahitlik görevini yürütecek adli muhasebecilerin, alanında uzman ve yetkili olduğuna dair belgelere haiz olmaları gerekir. Ayrıca adli muhasebecinin tecrübe ve saygınlığı davanın seyrinin etkileyebileceğinden bu kriterler önemlidir (Thornill'den akt. Kurt, 2013, s.52). Adli muhasebeciler, uzman tanıklık faaliyetlerini yürütürken duygusallığa yer vermemelilerdir. Ayrıca adli muhasebeciler, bilimsel yöntem ve belgelere dayanarak, tarafsız, bağımsız, açıklayıcı ve net ifadelerle hazırladıkları raporunu yani uzman görüşünü mahkemeye sunmalıdırlar (Karacan, 2012, s.115).

“6100 sayılı HMK ile “Bilirkişilik” ve “Uzman Görüşü” kavramları birbirinden ayrılmıştır” (Çabuk ve Yücel, 2012b, s.38).

HMK m.293'e göre taraflar, davayla ilgili, uzmandan bilimsel mütalaa alabilirler. Bu nedenle ayrıca süre istenememektedir. Hâkim, talebi üzerine uzmanın mahkemede dinlenilmesine karar verebilmektedir. Uzmanın çağrıldığı mahkemede hâkimler ve taraflar gerekli soruları sorabilmektedir. Uzman herhangi bir geçerli mazereti olmadan mahkemeye gelmezse raporu mahkemece değerlendirilmez (HMK, m.293). Bu düzenleme, ülkemizde dava desteği ve uzman tanıklık görevlerinin önünü açmıştır (Çabuk ve Yücel, 2012b, s.38).

2.10.3 Hile Denetçiliği (Araştırmacı Muhasebecilik)

İşletmelerde son yıllarda oldukça artan ve sebep olduğu yüksek zararlarla gündeme gelen hileli işlemlerin ortaya çıkması bir uzmanlık faaliyetini gerektirmektedir. Yeterli derecede eğitim ve tecrübeye sahip olmayan bir muhasebeci ya da denetçinin hileli işlemlerle mücadele etme noktasında başarılı olma ihtimalinin düşük olması, hile denetçiliği mesleğini ortaya çıkarmıştır (Bozkurt'tan akt. Kurt, 2013, s.53-54).

ACFE'nin işletme odaklı hilelerin mahiyeti, önemi ve ortaya çıkarılmasına ilişkin uluslararası düzeyde yaptığı çalışmalardan sonra hile araştırmacılığı, adli muhasebenin önemli faaliyet biçimleri arasında yer almıştır. Bu faaliyetler hilenin ortaya çıkarılması ve engellenmesi amacıyla yapılan araştırmalardan oluşmaktadır. ACFE'nin ABD'deki “Hile İnceleme Uzmanlığı” programları hile denetçiliği

alanındaki en başta gelen önemli faaliyetlerindedir. ACFE'nin diğer ülkelerdeki temsilci kurumları vasıtasıyla da "Hile İnceleme Uzmanlığı" programları uygulanmaktadır. Ülkemizde ise ACFE'nin temsilcisi USİUD "Suistimal İnceleme Uzmanı" programları düzenlemektedir (Doğan, 2018, s.44)

Hile denetçiliği, işletme ortak veya yöneticilerinin talebiyle işletmede hile ile ilgili iddiaların varlığını inceleme ve tespit etme faaliyetidir (Şahin, 2011, s.49). İşletme yönetimi hile ile ilgili bir iddia durumunda yada yolsuzlukla mücadele etmek isteğinde hile denetçisinden yardım alabilmektedir (Bozkurt'tan akt. Şahin, 2011, s.49).

Adli muhasebeciler, hileli işlemleri derinlemesine anlayıp ortaya çıkaran tecrübeli ve deneyimli kişiler olduklarından dolayı, dolandırıcılık soruşturmalarında uzman sıfatıyla görevde bulunmaktadır. Yani hilekarlık risklerini ve planlarını önlemek ve tespit etmek konusunda çok iyi bir konuma sahiptirler. Günümüzde teknolojilerin artması hilelerin artışına yol açmıştır. Hilelerin artmasıyla işletmelerde ortaya çıkan hileleri engelleme konusundaki artan talepler, adli muhasebecilere olan ihtiyacı artırmıştır (Crain'den akt. Aracı ve Çevik Özcan, 2019, s.806).

Son yıllarda, işletme yönetimince ve çalışanlarca veya farklı alanlarda yapılan hileler büyük bir sorun oluşturmuştur. Araştırmalar, işletmelerin yıllık kazançlarının yaklaşık %6'sını hileler sebebiyle kaybettiklerini göstermektedir. Sayıları zamanla artan bu hilelere aşağıdaki örnekler verilebilir (Bozkurt'tan akt. Pazarçeviren, 2005, s.5):

- Çalışanlar tarafından yapılan hileler,
- Beyaz yakalılar tarafından yapılan hileler,
- İşletme yönetiminin yaptıkları mali tablo hileleri,
- Yatırımlarla ilgili yapılan hileler,
- Ticari rüşvetler,
- Yasalara aykırı komisyonlar,
- Banka işlemleri ile ilgili hileler,
- Elektronik fon transferi ile ilgili hileler,
- Kredi kartı hileleri,
- Bilgisayar ve internet hileleri.

Adli muhasebeciler hile araştırmacılığı yaparken yaparken aşağıdaki hususlara dikkat etmelidir (Gülten, 2010, s.319);

- Adli muhasebeci, çalışacağı metodolojiyi kendisi oluşturmalıdır. Şirketin yönetim ve ortaklarının beklentilerini belirleyerek çalışanların uymaları gereken ilke ve kuralları gözden geçirmelidir. Sadece işletme içerisinde araştırma yapmayıp tedarikçi ve taşeronların işletme ile ilgili yaptıkları işleri de incelemelidir.
- Adli muhasebeci, hilenin oluşabileceği firmanın iç kontrol sisteminin zayıf taraflarını tespit etmelidir. İşletmede uygulanması muhtemel hileli davranış biçimlerini belirleyerek işletmenin diğer bölümleriyle ilişkilendirebilmelidir.
- Adli muhasebeci, kesin bir kanıt bulunmadığı sürece kimseyi sulamamalıdır.
- Adli muhasebeci, suçlu kabul edilen kişilerle görüşürken, onların psikolojik durumlarına dikkat etmek zorundadır. Bazen, psikolojik ortamın uygunluğu, zanlı kişilerin suçlarını itiraf etmeye yöneltebilmektedir.
- Adli muhasebeci, çok profesyonelce yapılmış hile ve yolsuzluklarla karşılaştığında uzman desteğine ihtiyaç duyabilir.
- Adli muhasebeci, hile ve yolsuzlukları ortaya çıkardıktan sonra yöneticilere gerekli tedbirleri aldırarak önerilerde bulunmalıdır.
- Adli muhasebeciler, hile ve yolsuzluk sonucunda yapılan araştırmaları neticesinde işletmenin mali kayıplarını da hesaplarlar.

Araştırmacı muhasebecilik, hile incelemesinin yanında hilenin nlenmesine yönelik hile politikalarının oluşturulmasında işletme yönetimine uzman danışmanlığı görevini de üstlenen bir alandır. Son dönemlerde hileler işletmelere çokça yük getirmektedir. Bu durum hileye karşı alınacak önlemleri önemli bir unsur haline getirmiştir. Bu yüzden araştırmacı muhasebecilik adli muhasebenin önemli bir faaliyet biçimi haline gelmiştir (Doğan, 2018, s.45).

2.10.4 Bilirkişilik

“Bilirkişi: zm uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde oy ve görüşünü sözlü veya yazılı olarak vermesi için başvurulan gerçek veya özel hukuk tüzel kişiisi” olarak tanımlanmaktadır (Bilirkişilik Kanunu m.2/b).

Bilirkişilik konusunu tez çalışmamızın 3.bölümünde detaylı olarak inceleyeceğiz.

2.11 Hile İncelemesi

2.11.1 Hile Kavramı ve Kapsamı

“Hile: Bir kişi veya kurumun, diğer bir kişi veya kurumu iradesi ve bilgisi dışında aldatarak, varlığına el koyması, çalması, haksız biçimde kullanması veya haklarının alınması biçimlerinde yarar sağlanmasıdır “ (Doğan, 2018, s.69).

Hile, yapılış biçimleri ve sonuçları itibariyle çeşitli kavramların tamamını ifade eder. Aşağıdaki kavramlar, hile kavramının geneli bakımından farklı unsurlarının özelliklerini belirten örnekleridir (Doğan, 2018, s.68);

- Suiistimal,
- Sahtecilik,
- Hırsızlık,
- Zimmet,
- İltibas,
- Dolandırıcılık,
- Yolsuzluk,
- İrtikap,
- Güveni kötüye kullanma,
- Rüşvet,
- Kaçakçılık,
- Kalpazanlık...

Muhasebe hileleri; işletme kayıtlarının mafaat sağlamak ve başkalarını manipüle etmek amacıyla gerçeğin dışında düzenlenmesi ve gizlenmesidir. Muhasebe hileleri genellikle belgeler üzerinden gerçekleştirilir. Yapılan işlemleri saklamak için bilinçli olarak yapıldığından hilelerin farkedilmesi oldukça zordur. Hileler; çalışanlar, yöneticiler ve işletme sahip yada ortakları tarafından yapılabilmektedir (Irmak, Kurnaz, Çağlayan ve Bal, 2002, s.39).

2.11.2 Hile Çeşitleri

2.11.2.1 Çalışan Hileleri

Çalışan hileleri en çok yapılan hile türlerindedir. Çalışan hilesi, çalışanın işletmenin kaynaklarını ele geçirmek suretiyle işverenini kandırmasıdır. Bu hileler, direkt kişi tarafından yapılabileceği gibi dolaylı şekilde de yapılabilmektedir (Altınsoy, 2011, s.29).

İşletmelerde çalışanların kendisi veya bir başkasına menfaat oluşturmak amacıyla yapılan hileler bu grupta değerlendirilir. Daha çok hırsızlık ve işletme kaynaklarının çalışanların kendi menfaatleri için kullanılması şeklindedir (Doğan, 2018, s.73). Çalışan hileleri, beyaz yakalı ve mavi yakalı hileler olarak gerçekleştirilen hilelerdir. Mavi yaka hileleri genellikle işletme varlıklarını çalmak suretiyle gerçekleştirilmektedir (Altınsoy, 2011, s.29). Beyaz yaka hileleri ise, varlıklı kişilerin buldukları pozisyonları ticaret dünyasında kendi çıkarları için kullanması şeklindedir (Siegel'den akt. Altınsoy, 2011, s.29).

Dikkatsizlik sebebiyle yapıldığı düşünülen birçok hata, personel tarafından kasıtlı olarak yapılan dolandırıcılığı gizlemek amacıyla yapılmış olabilir (Emir, 2008, s.114). Ortak olmayan üst düzey yöneticilerin yaptığı hileleri de bu grupta değerlendirebiliriz. Örneğin, genel müdürün kendisine iş amacıyla tahsis edilmiş aracın çocuğunun ihtiyacı için kullanılması çalışan hileleri olarak değerlendirilebilir (Doğan, 2018, s.73).

2.11.2.2 Yönetim Hileleri

İşletmedeki üst düzey yöneticiler tarafından gerçekleştirilen hilelere yönetim hileleri denmektedir. Yönetim hilelerindeki amaç, işletmenin finansal tablolarını olduğundan farklı göstermektir. Yöneticiler işletmenin mali durumunu finansal tablolarda oynama yaparak olduğundan daha iyi ya da daha kötü gösterebilmek için finansal bilgileri manipüle etmektedirler (Ulucan Özkul ve Özdemir, 2013, s.76). Yöneticiler tarafından bu tür hilelerle finansal raporların olduğundan iyi veya kötü gösterilerek yatırımcıların, hissedarların vd. finansal rapor kullanıcılarının kandırılarak çıkar sağlanması hedeflenir. Bu tür hilelerin olumsuz sonuçları şiddetlidir. Hissedarlar, yatırımcılar, finans kuruluşları vb. birçok geniş alanda etkilidir (Doğan, 2018, s.74).

Gelirini artırmayı hedefleyen yönetimler, hayali satış işlemleri gerçekleştirebilirler. Bunlar genelde pahalı ürünlerin üretiminin sağlandığı sanayilerde büyük işlemlerden kazanç sağlayan endüstrilerin, riske daha fazla maruz kaldığı bir denetleme sorunudur. Bu tarzda dolandırıcılık ihtimali, denetçilerin yönetimin yanlış beyanatlarından dolayı denetleme riskinin oluşması ve denetçilerin böyle ortamları tanımlayabilip hazırlıklı olması açısından en önemli sebeptir (Wiligham ve Carmichael'den akt. Emir, 2008, s.113). Bu işletmeler tek seferde büyük montanlı işlemlerle büyük kazanç elde edebilmektedirler. Yöneticiler, bundan istifade ederek olmamış bir işlemi gerçekleşmiş gibi göstererek kazancın daha fazla hesaplanmasını sağlayabilmektedirler. Ayrıca satıştan bir komisyon isteyebilmekte veya mali tablolarında daha fazla kazancın görünmesine sebep olabilmektedirler (Bayrak, 2016, s.41-42).

2.11.2.3 Satıcı Hileleri

Satıcı hileleri, genel olarak işletmeye mal satışı gerçekleştiren kişilerce yapılan hilelerdir. Satıcılar işletmeye, malları emsal değerinden daha yüksek fiyata satabileceği gibi kalitesiz malda satabilmektedirler. Satıcılar malları eksik teslim edebilirler. İşte bu tür faaliyetler satıcı hileleri olarak adlandırılmaktadır (Ulucan Özkul ve Özdemir, 2013, s.76). Satıcılar bu hileleri tek başına direkt kendileri yapabilecekleri gibi çalışanları ile birlikte de yapabilirler (Doğan, 2018, s.75).

Deneyimli adli muhasebeciler, satıcıların davranış ve hareketlerinden hile yapmaya potansiyeli olup olmadığını anlayabilmektedirler (Bayrak, 2016, s.43).

2.11.2.4 Alıcı Hileleri (Müşteri Hileleri)

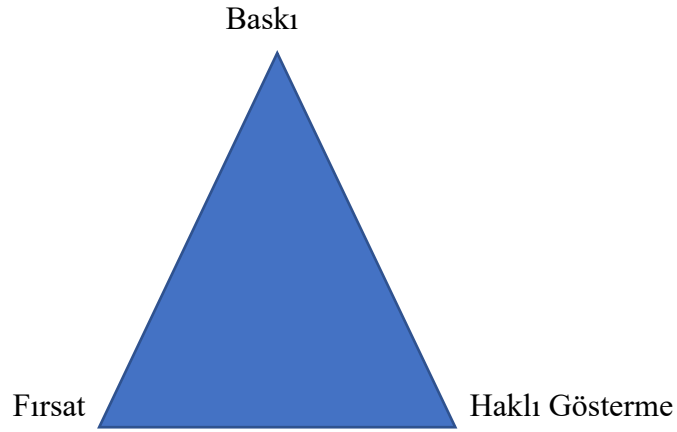
Müşteri hileleri, müşteri tarafından mal ve hizmeti satın aldıkları işletmeye karşı gerçekleştirilen hilelerdir. Böyle durumlarda satışı gerçekleştiren işletme zarar görmektedir. Bu tür hilelerde alıcılar satıcıları ödemeleri gereken meblağın altında ödeme yapmak için aldatmaya çalışırlar (Ulucan Özkul ve Özdemir, 2013, s.76). Alıcılar bu hileleri çalışanları kandırarak gerçekleştirebilecekleri gibi, çalışanlarla beraber hareket ederek te gerçekleştirebilirler (Doğan, 2018, s.75).

Örneğin; alıcı satın alma sürecinde karşılıksız bir çeki satıcıya verebilmektedir. Böyle durumda gerçek manada satıcıya nakit geçmemekte, mal ve hizmeti de alıcıya

teslim ettiği için satıcı mağdur olmaktadır. Deneyimli bir adli muhasebeci bu tarz hileyi kolay bir şekilde ortaya çıkarabilmektedir (Bayrak, 2016, s.44).

2.11.3 Hile Üçgeni

Hile üçgeninden ilk bahseden sosyolog ve kriminolog olan Donald Cressey'dir (Emir, 2008, s.117).

Şekil 2.4.Hile Üçgeni

Hile üçgenini oluşturan baskı, fırsat ve haklı gösterme kavramlarını açıklayacak olursak (Şahin, 2019, s.15);

- **Baskı:** Kişilerin maddi sıkıntıları, daha çok kazanma hırsları, yüksek miktardaki masrafları, kötü alışkanlıkları, işiyle alakalı haksızlığa uğradığını düşünmesi gibi nedenlerden dolayı hile yapmak için kendisinde baskı hissetmesidir. Baskının şiddeti yüksek oldukça kişi hileyi yapmaya daha kolay yönelmektedir.
- **Fırsat:** İşletmedeki ortakların, üst düzey yöneticilerin veya çalışanların işletmenin denetim sistemiyle ilgili bir açık tespit ettiklerinde hile yapmalarına zemin hazırlayan bir durumdur. Hile yapmaya meyilli olan kişi hile yapmak için işletmedeki denetim sisteminde bir açık arayarak fırsat kollamaktadır.
- **Haklı Gösterme:** Hileye başvuran kişi yakalandığı zaman veya vicdani olarak kendini huzursuz hissettiği zaman yaptığı hileyi haklı bir nedene dayandırarak kendini haklı gösterme çabasıdır.

2.11.4 Hilenin Ortaya Çıkarılmasında Yöntemler

Hilenin ortaya çıkarılmasında başvurulan özellikli yöntemler şunlardır (Doğan, 2018, 106-110);

- **İhbar:** Çalışanların çalıştıkları kuruma karşı bağlılıkları, hileli olayları ihbar etmeye doğru yöneltir. Bu sebeple işletmeler çalışanlar üzerinde çalışanların işletmeye karşı aidiyet duygularını geliştirici uygulamalar yapmalıdır.
- **İzleme/Gözleme ve Kırmızı Bayraklar:** Kırmızı bayraklar, çalışanların hal ve davranışlarının veya işletme faaliyetlerinin önceden belirlenen ölçütlerin veya standartların dışına çıktıklarını gösteren işaretlerdir. Kırmızı bayrak konularına örnekler şunlardır; Personelin aşırı derecede harcamaları, alışılmış sipariş tutarlarının üstünde gerçekleştirilmiş satın almalar, standartların üzerinde malzeme tüketimi, kadroların üzerinde personel alımı, mal alım ve satımlarında, emsal fiyatlardan sapmalar olması, yüksek montanlı kasa bakiyeleri, şirket kayıtlarında bulunmayan isimler adına çek, senet düzenlenmiş olması...
- **Denetim:** Denetçilerin, kısa ve belirsiz zaman aralıklarıyla denetim yapmaları hilelerin gerçekleşmeden önlenmesine olanak sağlar. Denetimin en büyük özelliği, aykırılık oluşturan durumları önceden saptamak üzere örgütlenmiş ve bilgi donanımı olmasıdır. Faaliyetlerin düzgün yönetilmesinde ilk başvurulan araç denetimdir.

BÖLÜM 3

3.BİLİRKİŞİLİK

3.1 Bilirkişiliğin Tanımı

6754 sayılı Bilirkişilik Kanununda bilirkişiliğin tanımı şu şekildedir; “Bilirkişi: Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde oy ve görüşünü sözlü veya yazılı olarak vermesi için başvuru alan gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi“olarak ifade edilmektedir (Bilirkişilik Kanunu, m.2).

Bilirkişilik adli denetimin içerisinde bulunan önemli bir kurumdur. Uyuşmazlıkların yargılanmasında, yargıçların hüküm vermeden önce ihtiyaç duydukları özel ve teknik bilgileri edinmek sebebiyle atadıkları uzmanlar bilirkişi olarak isimlendirilirler. İddianame hazırlarken savcılarında bilirkişi atama yetkileri vardır. Savcılarının iddianameleri, yargılama öncesinde, başlatılacak bir kamu davasının hazırlığıdır. Bu sebeple de avukatların dava açmak amacıyla, hazırlık çalışmaları nedeniyle aldıkları uzman desteğine (hukuki destek) benzer. Bu uzman desteği hukuki destek olarak adlandırılmaktadır. Hukuki destekte uzmanı taraflar atar. Lakin bilirkişiler yargıçlar ve savcılar tarafından tayin olunur (Doğan, 2018, s.45-46).

Hukuki uyuşmazlıkları çözmekle görevli olan hakimlerin değişik alanlarda uzman sahibi kişilerden yardım alması gereklidir. Günümüzde uzmanlık alanları daha da genişlemiş, çoğalmış ve karmaşıklaşmıştır. Bu yüzden hakimlerin karar aşamasında hükümlerin doğru temellere dayandırılması maksadıyla uzman kişilerden destek almaları gün geçtikçe daha da zorunlu hale gelmektedir. Mahkemeler çözümü özel ve teknik bir bilgi ihtiyacı olan konularda bilirkişiyeye başvurur. Hukuki konularda bilirkişiyeye başvurulamaz (Deryal, 2001, s.16).

3.2 Türkiye’de Bilirkişiliğin Tarihçesi

Bilirkişiler, “Ehl-i vukuf” ve “Ehl-i hibre” ismiyle Osmanlı Devleti’nin kadı mahkemelerinde vazifelendirilmişlerdir. “Ehl-i hibre” ve “Ehl-i vukuf” gerekli görüldüğü zamanlarda Osmanlı mahkemelerinde görev alarak ve hakime yardımcı olarak birbirinden farklı yükümlülükleri olmuşlardır. “Ehl-i vukuf” kişiler ahali tarafından sözüne güven duyulan kişiler olmuşlardır. Kadı verdiği karar sonrası “Ehl-i vukuf”a verilen hükmün denetimini yaptırdığı bilinmektedir. “Ehl-i vukuf” bir nevi bir onay merciidir. Bu durum “Ehl-i vukuf”a kadının ne kadar güvendiğini göstermektedir. “Ehl-i vukuf” halk tarafından da yüksek itibara sahiptir. Uzmanlık, özel ve teknik konularda mahkemeye yardımcı olan kişilere ise “Ehl-i hibre” denilmektedir. “Ehl-i hibre” lonca tarafından seçilir, kadı tarafından onaylanır. “Ehl-i hibre” mesleki tecrübe ve deneyim açısından üst seviyede kişilerdir. “Ehl-i hibre” günümüzdeki bilirkişilik tanımına daha uygundur (Ayışın, 2019, s.57-63).

Bilirkişilik, Cumhuriyet Dönemi’nde 18 Haziran 1927 yılında kabul edilen 1086 Sayılı Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu (HUMK) ile düzenlenmiştir. Daha sonraları 12 Ocak 2011 tarihli ve 6100 Sayılı HMK ile birlikte bilirkişilik kurumu, hukuk sistemimizde yerini bulmuştur (Akıncı, 2019, s.7).

3.3 Türk Hukukunda Bilirkişilik Üzerine Hukuki Düzenlemeler

Tablo 3.3. Bilirkişiliği Düzenleyen Kanunlar (Doğan, 2018, s.128)

Kanun	Maddeleri	Kanunun İçeriği
Bilirkişilik Kanunu	1-56. maddeler	Bilirkişilik uygulamalarını genel bir çerçevede düzenleyen kanun
Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)	62-73. maddeler	Ceza davalarına ilişkin bilirkişi incelemelerini düzenleyen kanun
Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)	266-287. maddeler	Hukuk davalarına ilişkin bilirkişi incelemelerini düzenleyen kanun

03.11.2016 tarihinde çıkarılan Bilirkişilik Kanunu, bilirkişiliğin kurumsallaşmasının ve niteliklerinin düzenlenmesi amacıyla kabul edilmiştir.

“Bilirkişilerin nitelikleri ve çalışma biçimlerine ilişkin hükümleri CMK VE HMK’ye paralel düzenlemelerden oluşmaktadır.” (Doğan, 2018, s.128-129).

03.08.2017 yılında ise Bilirkişilik Yönetmeliği çıkarılmıştır.

“Bu Yönetmeliğin amacı; bilirkişiliğe başvuru ve kabul şartları, bilirkişilerin nitelikleri, eğitimi, sicil ve listeye kaydı, görevlendirilmesi, uymaları gereken temel ve etik ilkeler, çalışma esasları, denetimi, sicil ve listeden çıkarılması ile Bilirkişilik Danışma Kurulu, Bilirkişilik Daire Başkanlığı ve bilirkişilik bölge kurullarının çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir” (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.1).

3.4 Bilirkişiliğin Temel ve Etik İlkeleri

3.4.1 Bilirkişiliğin Temel İlkeleri

03.11.2016 tarihinde yayımlanan Bilirkişilik Kanunu m.3’de temel ilkelerden şu şekilde bahsedilmektedir (Bilirkişilik Kanunu, m.3);

1. Bilirkişi, görevini dürüstlük kuralları çerçevesinde bağımsız, tarafsız ve objektif olarak yerine getirir.
2. Bilirkişi, raporunda çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz.
3. Genel bilgi veya tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukuki bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz.
4. Bilirkişi, kendisine tevdi olunan görevi bizzat yerine getirmekle yükümlü olup, görevinin icrasını kısmen yahut tamamen başka bir kimseye devredemez.
5. Bilirkişi, görevi sebebiyle kendisine tevdi edilen bilgi ve belgelerin veya öğrendiği sırların gizliliğini sağlamakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, bilirkişilik görevi sona erdikten sonra da devam eder.
6. Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren sorun açıkça belirtilmeden ve inceleme yaptırılacak konunun kapsamı ile sınırları açıkça gösterilmeden bilirkişi görevlendirilemez.
7. Aynı konuda bir kez rapor alınması esastır; ancak rapordaki eksiklik veya belirsizliğin giderilmesi için ek rapor istenebilir.
8. Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi ile bu Sisteme entegre bilişim sistemleri veya yazılımlar vasıtasıyla ulaşılabilen bilgiler veya çözülebilen sorunlar için bilirkişiye başvurulamaz.

3.4.2 Bilirkişiliğin Etik İlkeleri

03.08.2017 yılında Resmi Gazetede yayınlanan Bilirkişilik Yönetmeliği’nde belirtilen bilirkişiliğin etik ilkeleri şunlardır (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.7-14);

- Yetkinlik ve Mesleki Özen
- Bağımsızlık
- Dürüstlük ve Tarafsızlık
- Saygınlık ve Güven
- Görevi Kabul Yükümlülüğü

- Menfaat Elde Etme Yasağı
- Bildirim Yüklümlülüğü
- Reklam Yasağı

3.4.2.1 Yetkinlik ve Mesleki Özen

Bilirkişi, görevini etkin, hızlı ve verimli bir şekilde uygulamayı ve sunduğu hizmet kalitesini yükseltmeyi amaçlamaktadır (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.7/1). Mahkemece verilecek hükmü sunduğu raporla doğrudan etkileyebilecek olan bilirkişinin, hâkimin ihtiyaç duyduğu özel ve teknik bilgi konusunda uzman olması gerekmektedir (Erdoğan, s.71). Ayrıca bilirkişi, oy ve görüşünü mümkün olduğunca uzmanlık alanına ilişkin teknik terimleri mahkemenin ve tarafların anlayabileceği bir dil ile açıklamalıdır (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.7/2).

3.4.2.2 Bağımsızlık

Bilirkişi, görevini görevlendirmeyi yapan merciye ve davanın taraflarına karşı bağımsız olarak ve yalnızca evrensel ve bilimsel verilere göre yerine getirmelidir. Ayrıca bilirkişi bağımsızlığına gölge düşürecek her türlü tavır ve davranışlardan uzak durmalıdır (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.8).

Bilirkişi, görevini hiç kimsenin ve hiç bir makamın emir, talimat, tavsiye veya telkinini almadan yerine getirmelidir. Bilirkişinin bağımsızlığını ifade eden bu husus, aynı zamanda mahkemelerin bağımsızlığı ile de doğrudan ilgilidir. Bilirkişinin bağımsızlığı, özgürce görüşlerini ifade edebilmesidir. Bilirkişinin oy ve görüşü takdiri delildir. Hakimin kararını etkilemektedir. Bu yüzden bağımsız olarak hazırlanmayan bir rapor mahkemelerin de bağımsızlığını etkileyebilmektedir (Erdoğan, s.72)

3.4.2.3 Dürüstlük ve Tarafsızlık

Bilirkişinin uyması gereken en önemli iki ilkesi görevini tarafsız ve dürüst olarak yerine getirmesi gerekliliğidir (Erdoğan, s.72).

Bilirkişi görevini din, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapmadan tarafsız ve dürüst olarak yerine getirmelidir. Bilirkişi, görev esnasında uyuşmazlığın taraflarından teklif edilen danışmanlık vb. bir işi kabul edemez. Ayrıca bilirkişi, yakınlığı yada ilişkisi bulunduğu kişi veya kurumların

alakadar olduğu davalarda görev almayı kabul etmemelidir (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.9).

Dürüstlük ilkesinden taviz verildiğinde bilirkişiliğe karşı itimat azalır. Bilirkişilik Yönetmeliği m.9'da da gördüğümüz gibi tarafsızlık ve dürüstlük ilkeleri yapısal ilişkileri nedeniyle beraber düzenlenmiştir. Bilirkişi dürüst veya tarafsız olmadığında TCK m.276'ya göre suçtur (Yılmaz, 2021, s.102).

Bilirkişi bütün taraflara eşit mesafede kalarak objektif olmalıdır. Bilirkişi taraflara karşı kin, garez, sempati vb. duygular taşımamalıdır. Bilirkişinin hükme etki edebilme gücü olduğundan, bilirkişinin kayıtsız şartsız tarafsız olması elzemdir. HMK m.271'deki yemin metni görev öncesi verilmiş bir güvencedir. Bilirkişi her iki tarafa eşit mesafede olmalıdır. Taraflara karşı olumlu yada olumsuz duygular beslememelidir (Yılmaz, 2021, s.103).

3.4.2.4 Saygınlık ve Güven

Bilirkişilik Yönetmeliği m.10'a göre bilirkişi, görevinin saygınlığını yaralayan ve kişilerin adalete karşı itimadını sarsan her türlü davranıştan uzak durmalıdır. Bilirkişi, görevini her türlü kişisel ve özel menfaatinin dışında tutarak görevini özenle yapmalıdır (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.10/1-2). Bilirkişinin güvenilir olmasının yolu mesleğinin saygınlığının korunmasıyla mümkündür (Erdoğan, s.73).

Bilirkişi görev almak amacıyla her türlü öneriden kaçınmalıdır (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.10/3).

3.4.2.5 Görevi Kabul ve Bildirim Yükümlülüğü

Bilirkişiliğın etik kuralları kapsamına girmiş olan bazı yükümlülükleri de mevcuttur. Bunlar görevi kabul ve bildirim yükümlülüğüdür.

Listeye kayıtlı bilirkişi, görevi kabul etmek zorunda olduğu gibi eğer görevlendirildiği konuda yeterli seviyede bilgi ve tecrübesi yoksa bunu görevlendirmeyi yapan mercie bildirmekle yükümlüdür. Aynı zamanda bilirkişi, kendisinden etik ilkelerle bağdaşmayan davranış ve eylemlerde bulunmasının istenmesi halinde bu durumu görevlendirmeyi yapan mercie bildirmekle yükümlüdür (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.11-13). Suç unsurları barındıran bir faaliyetten bilgisi olan bilirkişi bunu yetkili mercilere bildirmelidir. (Erdoğan, s.74)

3.4.2.6 Menfaat Elde Etme ve Reklam Yasağı

Bilirkişilerin bazı yasaklara riayet etmesi gerekliliği Bilirkişilik Yönetmeliğinde etik ilkelere eklenmiştir. Bunlar menfaat elde etme ve reklam yasağıdır.

Bilirkişi yetkilerini kullanarak kendisi veya üçüncü kişiler lehine menfaat sağlayamaz veya hediye alamaz. Bilirkişi, görevi sırasında elde ettiği bilgileri, kendisi veya üçüncü kişiler yararına bir menfaat sağlamak maksadıyla kullanamaz. Ayrıca bilirkişi reklam sayılabilecek girişimlerde bulunamaz. Görev almak maksadıyla internette arama motorlarına vb. yerlere kayıt yaptıramaz. Reklam yapması yasaktır (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.12-14). Mahkeme kararında etken olan bilirkişinin saygınlığı açısından reklam yapılmaması gerekmektedir (Erdoğan, s.74).

3.5 Bilirkişinin Hukuki Statüsü

Bilirkişi, özel veya teknik konularda hakime görüş bildirerek, hâkimin bir hükme varmasında yardımcı olan kişidir (Soydan, 2008, s.70). Bilirkişiler adli faaliyetlerin işleyişine katkı vererek kamu görevi yapmaktadırlar. 1982 Anayasası kamu hizmetinde bulunan kişileri memur ya da kamu görevlisi olarak ayırmamaktadır. Bu bağlamda bilirkişilerin memur mu yoksa kamu görevlisi mi olup olmadığına ilişkin bir ayrımın önemi yoktur. Bu yüzden özellikle resmi olmayan bilirkişiler yerine getirdikleri vazife itibarıyla kamu görevlisi statüsündedirler. Kamu görevlilerinin haklarına sahiptirler (Tanrıver'den akt. Soydan, 2008, s.70). “Bilirkişi, TCK anlamında kamu görevlisidir” (HMK, m.284). Hâkim bilirkişi raporlarına bağlı değildir. Bilirkişi hâkim tarafından adaletli bir hüküm verilebilmesi için hâkime yardımcı olma görevini yapmaktadır (Çalışkan, 2021, s.16).

Bilirkişi görüşlerinin delil olma özelliği yoktur. Bilirkişi görüşleri, delilin netlik kazanmasını sağlayan, üstelik inceleme yapılan hususun delilliğini tartışan yorumlamalardır. Bilirkişi görüşleri, delil olmaktan ziyade, delilin somut olay açısından önemini ortaya çıkaran, maddi gerçeğin meydana gelmesini kolaylaştıran, delil kazanma vasıtasıdır. Baskın görüş bilirkişi görüşünü ayrı bir delil gibi kabul etmektedir. Lakin bu durum bilirkişiyi tanıktan ayırmayı zorlaştırır. Bu yüzden bilirkişilik müessesesini bir muhakeme aracı olarak düşünmek daha gerçekçi bir yaklaşımdır (Dönmez, 2007, s.1149).

3.6 Bilirkişinin Görev Kapsamı

Bilirkişinin görev kapsamı özel ya da teknik bilgidir. Özel bilgi kavramının anlamı oldukça geniştir. Teknik bilgi kavramı ise akla ve bilimsel düşünceye dayanan bilgi demektir. Her iki bilgi türü de hakimin uzmanlık alanı dışında kaldığından hakimin bilirkişi ataması gerekmektedir. Bir uyuşmazlığın çözümünde özel veya teknik bilgi gerektiğine, hakim karar vermektedir. Bilirkişi ise, raporu ile dava üzerinde belirleyici bir görev üstlenmektedir. Önemli bir husus da rapor sunarak görüş bildiren bilirkişi hâkim yerine geçmemelidir. (Konur, 2018, s.9).

Adli davalarda, hakimin bilmesi muhtemel olmayan özel ve teknik bilgi gerektiren örnekler (A.g.t.);

- Boşanma davalarında kanıtların geçerliliğinin belirlenmesi,
- Kazalardaki kusur oranlarının tespit edilmesi,
- Destekten yoksun kalma tazminatı hesaplamaları,
- Marka değeri hesaplamaları,
- Tazminat ve kâr kaybı hesaplamaları,
- Malullük ve çalışma gücü kaybı oranının tespiti,
- Gayrimenkullerde değerlendirme işlemleri,
- Borç alacak durumunun tespiti,
- Borca batıklık hesaplamaları,
- İflasın ertelenmesi davalarındaki hesaplamalar.

3.7 Bilirkişiye Başvurulabilecek ve Başvurulamayacak Hususlar

Mahkeme, çözümü hukuki bilgiler dışında, yahut özel veya teknik bilginin gerektiği hususlarda, herhangi bir tarafın isteği ile veya kendiliğinden, bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar veren mercidir (HMK, m.266). Genel veya hukuki bilgiyle sonuçlanması mümkün olan hususlarda bilirkişinin oy ve görüşüne başvurulamaz (HMK, m.266; CMK, m.63/1). Hukukçular, başka bir uzmanlığa sahip olduklarını belgelendirmedikçe bilirkişi olarak görev alamazlar (HMK, m.266; CMK, m.63/1; Bilirkişilik Kanunu, m.3/3). Uzmanlık konusunu, özel veya teknik bilgiyi gerektiren husus açık bir şekilde belirtilmeden ve inceleme konusunu alanı ve sınırları ifade edilmeden bilirkişi görevlendirilmesi yapılamaz (Bilirkişilik Kanunu, m.3/6). UYAP (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi) sistemi ile ve bu sisteme entegre olan teknik

sistemler aracılığıyla elde edilebilen bilgiler veya çözülebilen hususlar hakkında bilirkişi görevlendirilemez (Bilirkişilik Kanunu, m.3/8).

Bilirkişi, kendisine yapılan görevlendirmenin kendi uzmanlık alanında olmadığını ya da inceleme konusunun netlik kazanması için alanında uzman başka bilirkişi ile inceleme yapmasının gerektiğini veya görevlendirmeden çekinmesini haklı kılacak bir gerekçesinin olduğunu, görevin verilme tarihinden itibaren bir hafta içerisinde bildirmesi gerekmektedir (HMK, m.275/1).

3.8 Bilirkişinin Nitelikleri

3.8.1 Uzmanlık

Hâkim, çözümü özel veya teknik bilgi ihtiyacı olan hususlarda bilirkişinin görüşüne başvurmalıdır. Hâkimin uzman olduğu husus hukuki uyumsuzlukların çözümündedir. Bilirkişi ise hukuki ilişkinin dışında özel veya teknik bilgiye ihtiyaç duyulan kısımda görevlendirilir. Bilirkişi vakıaların çözümünde kendi uzmanlığı ile yardımcı olmaktadır (Deryal, 2001, s.17). Bilirkişiler kendi uzmanlığı dışında görüş bildirmemelidir (Doğan, 2018, s.47).

Bilirkişinin uzmanlığı, teknik veya özel bilgiyi sağlamasıyla yeterli olmaz. Öncelikle özel ve teknik açıdan ihtiyaç duyulan konunun ne olduğu belirlenmelidir. Bilirkişinin uyumsuzluğu çözüme kavuşturmak için gerekli olan konuda uzmanlığı gerekmektedir. Taraflar anlaşıp mahkemeden ortaklaşa talep ettikleri kişinin bilirkişi olarak atanmasını talep edebilir. Ama yine de hâkim o bilirkişinin uyumsuzluğu çözmeye elverişli teknik yahut özel bilgi sahibi olup olmadığını sorgulamalıdır (Çayan'dan akt. Akıncı, 2019, s.33).

3.8.2 Tarafsızlık

Bilirkişiler uyumsuzlukla ilgili delillerin anlamlarını tarafsızca yorumlamalıdır. “Görüşleri ve analizleri, delillerle sınırlı ve delillerin anlamları çerçevesinde kalmalıdır.” Bilirkişiler, incelemelerini tarafsız olarak teknik destek sunmakla sorumlu olduklarının bilinciyle hareket etmelidir (Doğan, 2018, s.47).

Yargılamada bilirkişi hiçbir etki altında kalmadan tarafsız olarak görüşünü mahkemeye sunmalıdır. Bilirkişinin davanın tarafları ile menfaat ilişkisinin veya akrabalık ilişkisinin bulunmaması gerekir. Bilirkişilerin tarafsızlığı, yalnızca tarafların

tesir ve baskısından uzak kalmaya çalışmak değildir. Bilirkişi, hâkimin telkinlerinden de bağımsız düşünebilmelidir. Hâkimin bilirkişinin görüşünü hangi istikamette açıklamasının doğru olacağını belirtir şekilde bilirkişiyi yönlendirmesi kanuna aykırıdır (Akyol'dan akt. Deryal, 2001, s.20-21).

3.8.3 Dürüstlük

Hâkimin tarafsız bir yardımcısı olan bilirkişi, görevi gereğince doğruluktan ayrılmadan hiçbir etki ve tesir altında kalmadan bilgisini mahkemeye yansıtmalıdır. Taraflardan hiçbir şekilde menfaat sağlamadan ahlaki tutarlılık ve dürüstlük içinde görevini ifa etmesi gerekir. “Dürüstlük, ahlaki bir tavır ve bir erdemdir.” Dürüstlük niteliğinde zayıflık olan bilirkişinin, tarafsızlık ve uzmanlık nitelikleri de eksik kalmaktadır. Çünkü dürüst davranmayan bir bilirkişi, uzmanlığını da ahlaki yönden zayıf olduğu dürüstsüzlüğüne kurban edebilmektedir (Deryal, 2001, s.21).

Bilirkişinin dürüstlüğü bir karakter meselesi olduğu kadar, sosyal çevre unsurlarının tesirinde de bir ahlak konusudur. Bu bağlamda hâkimlerin ne kadar uzman ve tecrübeli olursa olsun, dürüstlük hususunda endişe duyduğu bilirkişileri görevlendirmemesi elzemdir. Dürüstlük niteliğine sahip olmayan bilirkişiler mahkemeyi yanıltmaktadırlar. Aynı zamanda davanın taraflarının zarar görmelerine sebep olmaktadır (Deryal, 2001, s.21).

3.9 Bilirkişinin Yasaklılığı ve Reddi

3.9.1 Bilirkişinin Yasaklılığı

Hâkimler için uygulanan yasaklılık halleri ve ret sebepleri bilirkişiler için de geçerlidir (HMK m.272/1).

Hâkimlerin, dava dosyası ile ilgili ilişkisinin bulunmaması gerekir. Böyle durumlarda davaya bakmayarak çekinmek zorundadır. Hâkim, evlilik sona ermiş olsa bile eşinin taraf bulunduğu davalardan, kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyunun taraf bulunduğu davalardan, evlatlık bağı bulunan kimsenin taraf bulunduğu davalardan ve nişanlısının taraf bulunduğu davalardan çekinmek zorundadır. Ayrıca taraflardan birinin vekili vb. sıfatlarla hareket ettiği davalardan da çekinmek zorundadır. Bu hallerden biri mevcut olsa dahi hâkim davadan çekinmek mecburiyetindedir (HMK, m.34). Yasaklılık nedenleri sınırlıdır. Kıyaslanarak genişletilmesi mümkün değildir (Toraman, s.136).

Hâkim için geçerli olan yasaklılık sebeplerinden biri bilirkişi için geçerli ise bilirkişi, kendisinin görevden alınmasını isteyebilir. Böyle bir talep olmasa dahi hâkim yasaklılık hallerinden birinin mevcut olduğunu tespit ederse bilirkişiyi resen görevden alabilir (HMK, m.272/2). Sorun esasen ilk aşamada bilirkişinin kendisinde hallolmaktadır. Bilirkişi bağımsız veya tarafsız olamayacağını düşündüğünde, kendisine verilen görevi kabulden sakınmalıdır. Kabulden sakınmadığı vakit, taraflar, bilirkişinin yasaklılığı veya reddini ileri sürebilir veyahut hâkim bizzat bilirkişiyi görevden alabilir (Toraman, s.134).

Bilirkişiler tanıklıktan çekinme nedenlerine dayanarak veya mahkemece kabul edilen sebeplere dayanarak bilirkişilikten çekinebilirler (HMK, m.270/2). Örneğin, bilirkişiden değişik bir siyasi görüşe haiz olan bir kişinin taraf olduğu davada, bilirkişi, bu durumdan bağımsız olarak, uzmanlığının gerektirdiği görüşünü mahkemeye sunması gerekir. Lakin bunun mümkün olduğunu düşünmemekteyse, bilirkişi HMK m.272 gereği görevden çekinmeyi talep etmelidir (Erdoğan, s.67).

3.9.2 Bilirkişinin Reddi

Hâkimler için uygulanan yasaklılık halleri ve ret sebepleri bilirkişiler için de geçerlidir (HMK m.272/1).

Hâkimin tarafsızlığını tereddüte düşüren bir olgunun varlığı halinde, taraflar hakimi reddedebileceği gibi, hakim de davadan çekilebilir. Hakim taraflardan birine yol göstermişse, taraflardan birine yada başkasına dava hakkındaki kanaatini açıklamışsa, aynı davada daha önce tanık, bilirkişi veya hakem sıfatıyla görev almışsa, uyuşmazlıkta arabuluculuk veya uzlaştırmacılık yapmışsa veya davanın taraflarından biri dördüncü derece dahi olsa yansoy hısımlarından biri ise hakimin reddi sebebinin varlığı mevcuttur. Ayrıca taraflardan birisi ile husumeti bulunuyorsa da hakimin reddi sebebinin varlığı mevcuttur (HMK, m.36).

Kanun'da bilirkişinin, aynı dava ile ilgili tanık olarak dinlenmiş bulunması, ret sebebi değildir (HMK m.272/1). Bilirkişinin, aynı davada tanık olarak dinlenmiş olması onu şüphe duyulan kişi haline getirebilecektir. Bu durumda bilirkişinin reddi daha doğru olacaktır. Davada tanık olan birisi aynı zamanda çözüme ihtiyaç bulunan soruna ilişkin uzmanlığa da sahiptir. Bu bağlamda kişinin tanıklığı tercih edilmelidir. Çünkü bilirkişinin ikamesi olabilirken tanığın ikamesi mümkün olamayabilir (Çalışkan, 2021, s.214).

Ret sebebinin varlığı durumunda taraflardan herhangi birisi bilirkişiyi reddedebileceği gibi, bilirkişi de kendisinin davadan reddini isteyebilir. Gerek bilirkişinin gerekse taraflardan birisinin bilirkişiyi reddetmesi için reddi isteyecek olan tarafın veya bilirkişinin ret sebebinin öğrendiği vakitten itibaren en geç 1 hafta içinde ret talebini mahkemeye iletmesi şarttır (HMK, m.272/3).

Bilirkişinin kendisinin reddi hakkındaki talepler mahkeme tarafından dosya üzerinden incelenerek karara bağlanır. Ret talebinin kabulüne ilişkin verilen mahkeme kararları kesindir (HMK, m.272/4). Taraflardan birisinin daha önce tanıdığı birisinin bilirkişi olarak görev alması ret sebebi olamayacağı savunulmuştur. Bu durumun ret sebebi oluşturup oluşturmayacağı olayın özelliklerine göre belirlenmelidir. Örneğin davanın taraflarından birisi tarafından imal edilerek üretilen eşyaların bilirkişinin ticari işletmesinde satılıyor olması ret sebebi oluşturmayabilir (Deryal'dan akt. Akıncı, 2019, s.40).

Bilirkişilerin reddi ve yasaklılığı ile ilgili Bilirkişilik Kanununda herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Gerçek kişi bilirkişiler için yasaklılık sebepleriyle ilgili genel olarak bir endişe yoktur. Lakin Bilirkişilik Kanunu m.2/b'de özel hukuk tüzel kişileri de tanımın içinde yer aldığından, bu hususta bir düzenlemenin olması gerekmektedir (Çalışkan, 2021, s.214).

3.10 Bilirkişinin Yetkileri

3.10.1 Ücret ve Masrafları Talep Yetkisi

Bilirkişi, görevini yerine getirirken harcadığı emek ve çabayla orantılı bir ücret ile görevini yerine getirirken gerekli olan ulaşım, konaklama ve benzeri masraflar kendisine ödenir. Adalet Bakanlığı tarafından her yıl için oluşturulan tarife dikkate alınır (HMK m. 283). Görevlendirmeyi yapan merci, bilirkişi temininde yaşanan güçlük, dosyanın kapsamı, inceleme için gereken ve harcanan süre ve benzeri gibi durumlarda bilirkişi ücretini artırabilir yada azaltabilir (2021 Yılı Bilirkişilik Asgari Ücret Tarifesi). Bilirkişiyi atayan makam, bilirkişinin inceleme, yolculuk vb. işler için karşılanan giderlerini ve çalışmasıyla orantılı olarak emek ve çabasının karşılığını değerlendirerek takdir eder (Yokuş Sevük, 2006, s.86).

“Taraflardan birinin bilirkişi deliline dayanması halinde, bilirkişi ücreti de o kişiden alınır” (Erdoğan, s.60). Taraflardan birisi ikamesini istediği delil için

mahkeme tarafından belirlenen avansı belirlenen vakit içerisinde yatırmalıdır. Delinin ikamesini taraflar birlikte istedilerse avansı yarı yarıya öderler. (HMK, m.324/1). Taraflardan birisi avansı yatırmazsa diğer taraf bu avansı ödeyebilir. Yoksa istenen delilin ikamesinden vazgeçilmiş demektir (HMK, m.324/2).

“Mahkemece de re’sen bilirkişiye başvurulabilir” (Erdoğan, s.60). Böyle davalarda, gereken giderler, bir hafta içinde taraflardan birisi tarafından yada belirlenen oranda her ikisi tarafından ödenir. Belirtilmiş zaman zarfında giderleri telafi edecek kadar avans yatırılmazsa, ileride ödemesi gereken taraftan tahsil edilmek üzere hazineden ödenir (HMK, m.325). Bilirkişiye ödenecek ücret ve giderler yargılama giderleri arasındadır (HMK, m.323/1/e).

Takdir edilen bilirkişi ücreti, bilirkişinin görevlendirilmesine ilişkin yazıda olmalıdır (Bilirkişilik Yönetmeliği. m. 51/c).

3.10.2 Çekinme Yetkisi

Bilirkişiler tanıklıktan çekinme nedenlerine dayanarak veya mahkemece kabul edilebilir sebepleri dayanak göstererek, bilirkişilikten çekinebilirler (HMK, m.270/2). Bu çekinme yetkisi bilirkişinin tarafsız şekilde görevini ifa edebilmesinin bir nevi güvencesidir (Erdoğan, s.60).

HMK m.248’e göre;

- Tanık, taraflardan birinin nişanlısı, eşi veya eski eşi ise,
 - Tanık, taraflardan birinin altsoyu veya üstsoyu ise,
 - Tanığın eşi taraflardan birinin altsoyu veya üstsoyu ise,
 - Tanık, taraflardan biri ile evlatlık bağı ile bağlı ise,
 - Tanığın taraflardan biriyle 3.derece de dahil olmak üzere eşi veya eski eşi dahi olsa kayım hısımlığı varsa,
 - Tanık, taraflardan birisinin koruyucu ailesi ise,
- tanıklıktan çekinebilir (HMK, s.248).

Tanığın söylemi, kendisine veya HMK m.248’deki yazılı kimselere maddi bir zarar verecekse, şeref veya itibarını zedeleyecekse ya da ceza soruşturmasına veya kovuşturmasına neden olacaksa tanıklıktan çekinebilir. Ayrıca tanığın söylemi, mesleği hakkında sırların ortaya çıkmasına neden olacaksa da tanıklıktan çekinebilir (HMK, m.250). Tanık, kanun gereği sır olarak saklaması gereken konularda da tanıklıktan çekinebilir (HMK, m.249).

Bilirkişi bakımından tanıklıktan çekinme nedenlerinden birisi bulunmasa dahi, mahkemece bilirkişinin tarafsızlığına olumsuz tesir edecek bir unsurun varlığı kabul edilirse, bilirkişi çekinebilmektedir (Erdoğan, s.61).

3.10.3 Bilgi Alma Yetkisi

Bilirkişinin vazifesini sağlıklı sürdürebilmesi için diğer bir yetkisi de bilgi alabilmesidir (Erdoğan, s.61). Bilirkişi, görevinin kapsamı ve sınırları konusunda tereddüte düşerse bu şüphenin giderilmesini için mahkemeden her zaman bilgi talep edebilir (HMK, m.278/2).

Görevlendirme yazısının ekinde bilirkişiye inceleyeceği belgeler veya benzeri şeyler teslim edilir (HMK m. 273/2). Bilirkişi, konunun önceden araştırılması ve bazı kayıt ve belgelerin kendisine teslim edilmesine ihtiyaç duyuyorsa bunu mahkemeden talep eder (HMK, m. 275/2).

Bilirkişi, mahkeme uygun görürse tarafların bilgisine müracaat edebilir. Mahkeme tarafından bilirkişinin taraflardan birini dinlerken diğerinin de hazır bulunması gerektiği hususu bilirkişiye hatırlatılır (HMK, m.278/3). Bilirkişinin tarafsızlığından tereddüt oluşmaması için bu hatırlatma önemli bir unsurdur (Erdoğan, s.61).

Bilirkişi, şüpheli veya sanık haricindeki kişilerin bilgisine başvurabilir. Bilirkişi uzmanlık alanı dışındaki bir sorun bakımından başka bir uzmandan bilgi almak isterse bilirkişinin başka uzmanlarla bir araya gelmesine izin verilebilir. Bu kişiler yemin eder ve verdikleri raporlar, bilirkişi raporunun tamamlayıcı bir kısmı olarak dosyada yerini alır (CMK, m.66/4). Görülüyor ki, bilirkişi diğer uzman kişilerden de destek alabilmektedir. Burada ki maksat, raporun en sağlam şekilde gerçeği yansıtmasıdır (Dönmez, 2007, s.1162). Bilirkişi, tanıkları da dinleyebilmektedir (Koroğlu'ndan akt. Yokuş Sevük, 2006, s.85). Ayrıca gerekli görülmesi halinde bilirkişi mağdur, şüpheli veya sanığa soru sorabilmektedir (CMK m.66/6).

3.10.4 Nesne Yahut Kişi Üzerinde Tasarrufta Bulunma Yetkisi

Bilirkişi görüşünü açıklayabilmesi için dava konusu üzerinde inceleme yapması gerekiyorsa mahkeme kararıyla bunu yapabilir. Bu inceleme sırasında taraflar hazır bulunabilir (HMK, m.278/4). Mesela, bilirkişi, uyuşmazlığa konu olan bir tablonun gerçek olup olmadığını tabloyu inceleyerek anlayabilir. Yine bilirkişinin bir

uyuşmazlığa konu olmuş projenin sözleşmeye uygun şekilde yapılıp yapılmadığının tespit edebilmesi için inşaat alanında inceleme yapması gerekir. Veyahut bilirkişinin kişinin ayırt etme gücüne sahip olup olmadığını belirleyebilmesi için kişiyi muayene etmesi gerekebilir (Erdoğan, s.61-62).

3.10.5 Tedbir Alınmasını İsteme Yetkisi

Bilirkişi kendisini görevlendiren merciden gerekli tedbirlerin alınmasını isteyebilmektedir (CMK m.66/3). Mesela bilirkişi incelemelerinde delille bağlantılı bulunan diğer delillerin korunarak güvenlik altına alınmasını isteme yetkisi vardır. Bilirkişi taraf baskısı altında kaldığında da bunun için gereken tedbirlerin mahkemeden alınmasını isteyebilir. Çünkü bilirkişiler de hâkimler gibi tarafsız olmalıdır. Bilirkişiler aynı zamanda hakimler gibi baskı ve iltimas altında kalmadan görevlerini yerine getirebilmelidir (Dönmez, 2007, s.1161-1162).

Bilirkişi incelemesi keşif yapmayı gerektirebilir. Bilirkişi mahkemeden keşif yapılmasını isteyebilmektedir. Bilirkişi, keşif esnasında faydalı görülecek tedbirlerin alınmasını isteme hakkı da vardır (Yokuş Sevük, 2006, s.84).

3.11 Bilirkişinin Yükümlülükleri

3.11.1 Bazı Durumlarda Görevi Kabul Etme Yükümlülüğü

Bilirkişiliğin ikamesi mümkün olduğundan zorunlu değildir. Bilirkişi olarak atanan kişinin görevi kabul yükümlülüğü bulunmamaktadır (Erdoğan, s.62).

HMK m.270'de bilirkişilik görevinin kabulle yükümlü bulunanlar şu şekilde belirtilmiştir; Resmi bilirkişiler, HMK m.268'de belirtilmiş olan bilirkişi listelerinde yer almış olanlar, başvurulacak konuyu bilmeksizin meslek veya sanatını icra etmesi olanaksız bulunanlar ve yine bilgisine başvurulacak konuda meslek veya sanat icra etmesi için resmen yetkili kılınmış olanlar bilirkişilik görevini kabul etmek zorundadır (HMK, m.270/1). Bu kimseler ancak tanıklıktan çekinme hallerinden birinin varlığı halinde veya mahkemece başka bir nedene dayanarak bilirkişilik görevini kabul etmekten kaçınabilirler (HMK, m.270/2). Mesela, adli tıp kurumu bilirkişilik görevini yapmaktan kaçınmaz. Bilirkişilik listesine kaydolmuş kişilerde uzmanlık alanlarıyla ilgili bilirkişilik yapmaktan kaçınmazlar. Mesleklerini icra etmeleri maksadıyla resmen yetkili kılınan doktorlar, dış hekimleri bilirkişilik görevini yapmaktan

sakınamazlar. Mesela, özel veya teknik bir konuda kendisine danışılan mühendis, mesleği gereği o malumata sahip olduğu kabul edilecek bir durumda ise bilirkişiliği kabul etmesi mecburdur (Erdoğan, s.62).

Kamu görevlileri, kendi çalıştıkları kurumla alakalı davalarda bilirkişi olarak görevlendirilemezler (CMK, m.64/3). Bilirkişi, hakim gibi tarafsız bir bakış açısıyla dosyayı değerlendirmelidir. Kendi çalıştığı bir kurumla ilgili davada bilirkişinin tarafsız olabilmesi imkansızdır (Dönmez, 2007, s.1158).

Bilirkişiler kural bakımından bölge adliye mahkemelerinin bilirkişilik bölge kurulları tarafından hazırlanan listede yer alan kişiler arasından seçilir. Davanın görüldüğü yer bölge kurulunun listesinde bilirkişiye başvurulacak uzmanlık konusunda bilirkişi bulunmasına rağmen davanın görüldüğü yere daha yakın bölge kurulu listesinde yer alan başka bir bilirkişi de görevlendirilebilir. Davanın görüldüğü bölge kurulu listesinde veya diğer bölge listelerinde de kendisine başvurulacak uzmanlık konusunda bilirkişi bulunmuyorsa bazı koşulları taşımak kaydıyla listede adı yer almayan kişiler de bölge kuruluna bildirilerek bilirkişi olarak görevlendirilebilir (HMK, m.268/1-2).

Bilirkişilik bölge kurulu listesinde yazılı bulunanlar bilirkişilik görevinden haklı bir sebep göstermeksizin kaçınması mümkün değildir, bu kimseler bilirkişilik görevini kabulle yükümlüdürler (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.11). Lakin geçerli kanuni bir nedensiz bilirkişilik yapmaktan kaçınmak veya raporu süresi içinde mazeretsiz olarak vermemek, sicil veya listeden çıkarılma sebebidir (Bilirkişilik Kanunu, m.13/1/b). Böyle durumlarda duruma göre sicil veya listeden çıkarılma yerine uyarma cezası vb. cezalar da uygulanabilmektedir (Erdoğan, s.63).

3.11.2 Davete Uyuma Yükümlülüğü

Bilirkişilik görevi mahkemeye sadece oy veya görüşünü açıklamak değildir. Bilirkişilik görevi mahkemece belirlenen gün ve saatte mahkemede bulunmayı ve yemin etmeyi de kapsar (HMK m.269/1). Bilirkişilik görevini kabulle yükümlü olan kişiler, ayrıca mahkeme tarafından çağrılmaları durumunda bunu yerine getirmeleri gerekir (Erdoğan, s.63).

Mahkemece yapılan çağrıya uymayan, belirlenen gün ve saatte mahkemede hazır bulunmayan, hazır olsa dahi yemin etmeyen veya süresi içinde oy veya görüşünü açıklamayan bilirkişiler hakkında tanıklığa ilişkin disiplin hükümleri uygulanır (HMK m. 269/2).

Tanıklık için davet edilen herkes mahkemeye gelmek zorundadır. Mazereti olmadan davete icabet etmeyen tanık zorla getirilir. Tanık mahkemeye gelmezse, gelmemesi sebebiyle oluşan giderlere ve disiplin para cezasına hükmolunur (HMK, m.245). Yargı görevi aksatılmamalıdır. Lakin bilirkişinin davete gelmemesi nedeniyle disiplin hükümlerinin uygulanması yerinde bir düzenleme değildir. Bilirkişin verdiği zararları tazmin etmesi yerinde bir yaptırım olacaktır. Görevini yapmayan yada aksatan bir bilirkişinin listeden çıkarılması daha doğru olurdu (Dönmez, s.1160).

3.11.3 Yemin Etme Yükümlülüğü

Yemin ile esasen bilirkişinin tarafsızlığının güvenilirliği amaçlanmaktadır. Yemin aynı zamanda bilirkişiye diğer yükümlülüklerini de hatırlatmaktadır (Erdoğan, s.63).

Bilirkişi bölge kurulu listesinde adı yazılı bulunan bilirkişiler görevlendirildiklerinde bilirkişilik bölge kurulu veya bilirkişinin bulunduğu yer il adli yargı komisyonu önünde HMK m.271’de yer alan sözler aynen tekrarlatılarak yemin verdirilir. Bir kez bu şekilde yemin etmiş bilirkişiler görevlendirildikleri her iş için ayrıca yemin etmezler. Sadece bilirkişilere görevlendirildikleri her işte önceden etmiş oldukları yemine bağlı kalarak oy ve görüş açıklamak mecburiyetinde oldukları hatırlatılır (HMK m. 271/1).Yeminin hatırlatılmaması mahkeme hükmünü bozmayı gerektirebilir. Bozmayı gerektirdiğine dair Yargıtay’ın kararları mevcuttur (Ersoy’dan akt. Yokuş Sevik, 2006, s.80).

Bilirkişi listesinde bulunmayan bir kimse bilirkişi olarak görevlendirilmiş ise HMK m.271’de yer alan sözler aynen mahkeme önünde tekrarlatılarak yemin verdirilir. Bu husus hâkim, zabıt kâtibi ve bilirkişi tarafından imzalanarak tutanağa geçirilir (HMK m. 271/2).

Engel bulunan durumlarda yemin yazılı verilerek dosyaya konulur. Lakin bu duruma ait gerekçeyi kararda göstermek mecburdur (CMK, m.64/7).

3.11.4. Haber Verme Yükümlülüğü

Bilirkişiye verilen görev, bilirkişinin uzmanlık alanına girmiyorsa, bilirkişi incelemesine konu edilen olayın açıklığa kavuşturulması için o konuda uzmanlığı bulunan başka bir bilirkişiyle işbirliğine gerek duyuyorsa veya bilirkişilik görevinden çekinmeyi gerektirecek haklı bir sebep mevcut ise bilirkişi, bu hususları bir hafta

içinde mahkemeye bildirmekle yükümlüdür (HMK m.275/1; Bilirkişilik Yönetmeliği m.53/1).

Bilirkişinin, konuların açığa kavuşturulması amacıyla bazı kayıt, bilgi ve belgelerin sağlanmasına ihtiyacı var ise bu hususu da yine bir hafta içinde mahkemeye bildirerek eksik olan hususların tamamlanması için mahkemeden talepte bulunur (HMK m.275/2).

Bilirkişi, kendisinden etik ilkelerle veya hukukla bağdaşmayan eylemlerde bulunulması istenirse yada görevini yaparken bir hukuksuzlukla karşılaştığında bu durumu da görevlendirmeyi yapan mercie bildirmelidir (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.13).

Bilirkişi, görevini, kendini atayan mercii ile ilişki içerisinde yürütür. Bilirkişi gerektiğinde kendisini atayan merciiye incelemedeki gelişmeler hakkında bilgi vermelidir (CMK, m.66/3). Lakin gerekliliğine merciğin mi yoksa bilirkişinin mi karar vereceği kesin değildir. Bilirkişinin merci istediğinde bilgiyi verme mecburiyeti vardır. Bu yükümlülük ile bilirkişinin görevini ihmal etme hali engellenmiş olacaktır. Bilirkişi, merci istemeden de gelişmeler hakkında bilgi verebilir. Böylelikle de bilirkişinin kendini atayan merci ile ilişki içerisinde görevini yerine getirmesi sağlanacaktır (Yokuş Sevik, 2006, s.80-81).

3.11.5. Doğruyu Beyan Etme Yükümlülüğü

Kanun koyucu, bilirkişinin gerçeğe aykırı oy ve görüş açıklaması halinde, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezasına çarptırılacağını hüküm altına almıştır (TCK, m.276). Bilirkişinin kasten yada ihmali sonucu gerçeğe aykırı rapor vermesi ve bu raporun hükme esas alınması bilirkişinin hukuki sorumluluğunu teşkil eder (Erdoğan, s.66)

Bilirkişinin gerçeğe aykırı oy ve görüş açıkladığının tespiti halinde bu hususun yargılamanın yenilenme sebebi teşkil ettiği hüküm altına alınmıştır (HMK m.375/1/f).

Bilirkişinin kasten veya ihmali neticesinde gerçeğe aykırı vermiş olduğu raporun, hüküm altına alınmış olması sebebiyle zarar gören kişilerin devlete karşı tazminat davası açma hakları vardır (HMK, 285/1).

3.11.6 Görevini Bizzat Yerine Getirme Yükümlülüğü

Bilirkişi, mahkeme tarafından kendisinden verilen görevi bizzat kendisi yerine getirmekle yükümlüdür. Görevini başkasına bırakamaz (HMK, m.276/1).

Bilirkişilik görevinin bir başkasına devredilmesi aynı zamanda mahkemenin bilirkişinin görevlendirilmesi yetkisine de müdahale anlamındadır (Tanrıver'den akt. Erdoğan, s.68).

3.11.7. Sır Saklama Yükümlülüğü

Bilirkişi, görevini ifa ederken öğrenmiş bulunduğu sırları saklamakla ve bu sırları kendisinin veya herhangi başka birinin yararına kullanmamakla yükümlüdür (HMK, m.277; Bilirkişilik Yönetmeliği, m.5). Bilirkişi incelemesi esnasında edindiği bilgileri yardım aldığı kişilerden de korumalıdır. Yardım aldığı kişiler bu sırları öğrenip bir zarara yol açarsa bu durumdan bilirkişi de sorumludur (Çayan'dan akt. Akıncı, 2019, s.51).

Bilirkişiliğin sır saklama yükümlülüğüne uymaması TCK m.258'e göre suçtur. Örneğin, görevi gereği bir şirketin defterlerini inceleyen bilirkişinin bu bilgileri saklaması gerekir (Erdoğan, s.68).

3.11.8 İstişare ve Müzakere Etme Yükümlülüğü

Birden fazla kişi bilirkişi olarak tayin edilebilir. Örneğin iflasın ertelenmesi isteğiyle beraber sunulan iyileştirme projesinin değerlendirilme aşamasında mali müşavire, inşaat mühendisine ve elektrik mühendisine birlikte ihtiyaç olunabilir. Böyle bir durumda birlikte çalışan bilirkişi heyetinin oy ve görüşünü açıklamadan önce birlikte müzakere etmeleri zorunludur (Erdoğan, s.69).

Kurul halinde çalışan bilirkişiler içinden biri veya bir kısmı diğer bilirkişilerden farklı bir neticeye ulaşmış olabilirler. Böyle durumda bu bilirkişiler bu konudaki oy ve görüşünü ayrı bir rapor halinde mahkemeye sunmalıdır (HMK, m. 279/2).

3.11.9 Oy ve Görüşünü Açıklama Yükümlülüğü

Bilirkişinin, mahkeme tarafından kendisine yöneltilen soruları cevaplayarak oy ve görüşünü bildirmekle yükümlüdür (Erdoğan, s.70).

Mahkeme tarafından bilirkişinin görüşünü sözlü olarak açıklamasına karar verebilir. O zaman bilirkişinin açıklamaları tutanağa geçirilir ve bilirkişinin imzası

alınır. Kurul şeklinde olduğu zaman bilirkişilerin kendi aralarında görüşlerini müzakere etme imkanı tanınır. Müzakere neticesinde açıklanan görüş tutanağa geçirilir ve tutanak bilirkişilere imzalatılır (HMK, m.279/3).

Mahkeme tarafından dinlenilmek üzere bilirkişi duruşmaya çağrılabilmesi gibi, taraflardan birinin talebi üzerine de çağrılabilir (CMK, m.68). Aynı durum uzmanın duruşmada dinlenilmesi açısından geçerlidir. Böylelikle hazırlanan raporun daha açıklayıcı olarak mahkeme tarafından değerlendirilmesi ve tetkik edilmesi kolaylaşacaktır (Dönmez, 2007, s.1160).

3.12. Bilirkişinin Sorumluluğu

3.12.1. Bilirkişinin Hukuki Sorumluluğu

Bilirkişilerin hukuki sorumluluğuna dair mevzuatımızda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu konuda doktrinde çeşitli görüşler mevcuttur (Tanrıver, 2005, s.141). Doktrin’de baskın görüş, bilirkişilerin hukuki sorumluluğunu Borçlar Kanunu m.41’deki “haksız fiil sorumluluğu” ile açıklamıştır. Bilirkişinin hukuki sorumluluğundan söz edebilmek için bilirkişi raporuyla mahkeme hükmü arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır. Bilirkişi raporu düzenlenmemiş olsa dahi mahkeme aynı karara hükmedecekse, bilirkişinin hukuki sorumluluğundan bahsedilemez (Deryal’dan akt. Dönmez, 2007, s.1163). Bilirkişi, görevini ifa ederken kamusal yetkilerden faydalanmaktadır. Bu yüzden oluşan zararlarda idari ilişkinin varlığından bahsedebiliriz. Diğer hallerde yani kasıtlı oluşan iradenin varlığında ise haksız fiil sorumluluğunun uygulanması mümkün olmaktadır (Dönmez, 2007, s.1164).

Bilirkişiler, görevlerini tarafsızlık ve dürüstlük ilkelerini dikkate alarak gerçekleştirmelidirler. Bilirkişiler uzmanlıkları konusundaki kendilerinden istenen teknik ve özel bilgiyi mahkemeye sunarken bilimsel ve evrensel verilere dayanmalıdırlar. Bilirkişilik görevini gerekli özen ve dikkati göstererek yerine getirirken gerçeğe uygun oy ve görüş beyan etmelidirler. Bilirkişilerin gerçeğe aykırı oy ve görüş beyan etmeleri neticesinde mahkemece adaletle örtüşmeyen kararlar verilmesi davanın taraflarının zarar görmesine neden olabilmektedir (Deryal’dan akt. Akıncı, 2019, s.52). Anayasa m.129’da, kamu görevlilerinin görevlerini yaparken kusurlu davranışlar sergilemesi sonucunda ortaya çıkan zararların tazmini için devlet aleyhine dava açılabilmesi belirtilmektedir. Bu bağlamda Bilirkişilerin sebebiyet verdiği zararlar açısından idare aleyhine dava açılabilmesini düzenleyen HMK

hükümünün bilirkişiyi kamu görevlisi olarak nitelendiren görüşle paralellik gösterdiği görülmektedir (Akıncı, 2019, s.53).

Bilirkişilerin kasıtlı olarak veya ciddi ihmalleri nedeniyle gerçeğe aykırı oy ve görüş beyan etmesi sonucu mahkemece hatalı karar verilmiş ve davanın tarafları da bu sebeple zarara uğramış ise bu zararın tazmini için taraflar tarafından devlet aleyhine tazminat davası açılabilmektedir (HMK, m.285/1; Bilirkişilik Yönetmeliği, m.58/3). Devlet ödediği tazminatı bilirkişiye rücu eder (HMK, m.285/2; Bilirkişilik Yönetmeliği, m.58/4). Devlete karşı açılacak tazminat davaları, gerçeğe aykırı bilirkişi raporu ilk derece mahkemesi tarafından hükme esas alınmışsa bu mahkemenin içinde bulunduğu bölge adliye mahkemesi ilgili hukuk dairesinde görülür. Fakat gerçeğe aykırı bilirkişi raporu bölge adliye mahkemesi tarafından hükme esas alınmışsa devlete karşı açılacak tazminat davaları Yargıtay ilgili hukuk dairesinde görülür (HMK, m.286/1). Devletin bilirkişiye karşı açacağı rücu davası ise tazminat davasını karara bağlayan mahkeme tarafından görülmektedir (HMK m. 286/2).

Bilirkişi ile kendisini görevlendiren makam arasında kamu bağı vardır. Bilirkişi hakimın yardımcısı ve resmi bir görevli niteliğinde görev icra ettiğinden hukuki sorumluluğun tayin edilmesinde özel hukuk kurallarına bağlı kalınarak haksız fiil sorumluluğun esas alınması doğru bir yaklaşım biçimi değildir (Tanrıver, 2005, s.142).

3.12.2 Bilirkişinin Cezai Sorumluluğu

Bilirkişi, TCK açısından kamu görevlisi sayılmıştır (HMK m.284). TCK'ye göre, bir kişinin kamu görevlisi sayılabilmesi için, yaptığı iş itibariyle kamusal faaliyet taşınması gerekir. Kamu görevlisi sayılabilmek için kamusal faaliyete katılan kişilerin maaş, ücret vs. alıp almamalarının veyahut bu görevi sürekli yada geçici yapıp yapmamalarının bir önemi bulunmamaktadır (Tanrıver, 2005, s.155).

TCK, bilirkişinin kamu görevlisi sayılmasından dolayı çeşitli maddeler halinde farklı suç tipleri düzenlemiştir. Bilirkişiler bu suçları işleyerek faili olabilmektedirler. Bu suçların faili olarak düzenlenmeleri, vazifelerinin önemli olmasından kaynaklanmaktadır. Bilirkişi görüşlerinin ceza davalarındaki önemi yüksektir. Bilirkişi TCK'de düzenlenmiş olunan rüşvet, irtikap ve görevi kötüye kullanma vb. suçların faili olabilecektir. Kanun koyucu, bilirkişilik görevinin özenli bir şekilde yerine getirilmesini temin etmek için bu düzenlemeleri yapmıştır (Dönmez, 2007, s.1168).

Bilirkişi kamu faaliyetini yerine getirdiğinden bilirkişiye karşı cebir veya tehdit

kullanmak veya bilirkişiye hukuksuzca tutum ve davranışlarda bulunmak tutuklama nedenleri arasında sayılmıştır. Mahkemenin verdiği izne dayalı bir faaliyet yürüttüğünden bilirkişiye engel olunması durumunda, o fail hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmedilir (TCK, m.113). Bu bağlamda, TCK açısından bilirkişinin kamu görevlisi sayılması, bilirkişilere yöneltilecek saldırıların veya hakaretlerin önlenmesinde önemli bir unsurdur (Tanrıver, 2005, s.156).

Bilirkişi, gerçeğe aykırı rapor sunması ve mütalaada bulunması halinde üç yıldan yedi yıla kadar hapis ile cezalandırılmaktadır (TCK, m.276/1). Bilirkişi, taraflardan biri vasıtasıyla para veya bir çıkar karşılığında gerçeğe aykırı kasten rapor vermiş veya oy ve görüşünü açıklamışsa, bu fiil hem rüşvet suçu (TCK, m.252/2) hemde gerçeğe aykırı rapor suçu (TCK, m.276/1) teşkil eder. Böyle durumda bilirkişi her iki suçtan ayrı ayrı cezaya çarptırılır. Bu cezalar birleşince örgüt suçu (TCK, m.78) teşkil eder.” (Şengün’den akt. Tanrıver, 2005, s.157-158).

Gerçeğe aykırılık bilirkişilik suçundan bahsedebilmek için bilirkişinin açıkladığı görüşün gerçeğe aykırı olmasıdır. Bilirkişi, incelemesini gerçekleştirirken öğrendiği hususlar hakkında gerçeğe aykırı beyanda bulunursa böyle durumlarda gerçeğe aykırı bilirkişilik suçu değil, yalan tanıklık suçu oluşmaktadır (Ünver’den akt. Akıncı, 2019, s.59).

3.12.3 Bilirkişinin Disiplin Sorumluluğu

HMK m.270’de bilirkişilik görevinin kabulle yükümlü bulunanlar şu şekilde belirtilmiştir; Resmi bilirkişiler, HMK m.268’de belirtilmiş olan bilirkişi listelerinde yer almış olanlar, başvurulacak konuyu bilmeksizin meslek veya sanatını icra etmesi olanaksız bulunanlar ve yine bilgisine başvurulacak konuda meslek veya sanat icra etmesi için resmen yetkili kılınmış olanlar bilirkişilik görevini kabul etmek zorundadır (HMK, 270/1). Bu kimseler ancak tanıklıktan çekinme hallerinden birinin varlığı halinde veya mahkemece başka bir nedene dayanarak bilirkişilik görevini kabul etmekten kaçınabilirler (HMK, m.270/2).

Bilirkişilik görevi mahkemeye sadece oy veya görüşünü açıklamak değildir. Bilirkişilik görevi mahkemece belirlenen gün ve saatte mahkemede bulunmayı ve yemin etmeyi de kapsar (HMK m.269/1). Mahkemece yapılan çağrıya uymayan, belirlenen gün ve saatte mahkemede hazır bulunmayan, hazır olsa dahi yemin etmeyen veya süresi içinde oy veya görüşünü açıklamayan bilirkişiler hakkında tanıklığa ilişkin disiplin hükümleri uygulanır (HMK m. 269/2).

Bilirkişilik görevini kabul etmeye mecbur olan kişiler, mahkemece yapılan çağrıya uymayarak belirtilen gün ve saatte mahkemede hazır bulunmazlarsa veya görüşünü beyan etmekten kaçınırlarsa yargılamanın ertelenmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda bu ertelenmeden kaynaklanan yargılama giderlerinden bilirkişiler sorumludurlar (Tanrıver’den akt. Akıncı, 2019, s.60). Ayrıca bilirkişi görüş vermezse, hakim görüş verilmesini sağlamak amacıyla, dava hükmü verilene kadar, bilirkişiye üç ayı geçmemek şartıyla disiplin hapsi verebilir. Bilirkişi yükümlülüğüne uyarıya hemen serbest bırakılabilecektir. Bilirkişinin disiplin sorumluluğu kapsamında bilirkişinin disiplin hapsi uygun olmamıştır. Bunun yerine görevden çıkarılması ve bulunuyorsa sebep olduğu zararların tazmini daha uygun bir yaklaşım olacaktır (Dönmez, 2007, s.1165)

Mahkeme, bilirkişinin disipliner manada üstlenmiş olduğu vazifeye zıt duran tutum ve davranışlar sergilemesi durumunda, eylemin ağırlığı dikkate alınarak, bilirkişi ücretinin takdiri hususunda kesinti yapabilmektedir (Kuru’dan akt. Tanrıver, 2005, s.151). Görevlendiren merci, bilirkişiye görevini dikkatle yerine getirmesi gerektiğini ücretinden kesinti yapılabileceği hususunda hatırlatma da bulunması mümkündür (Tanrıver, 2005, s.151).

Bilirkişilik bölge kurullarının görevlerinden birisi bilirkişilerin denetimini yapmaktır (Bilirkişilik Kanunu, m.8/1/d).

3.13.Uzman Görüşü

Uzman tanıklık, uzman görüşü ismiyle ilk defa CMK’de yerini bulmuştur (Doğan, 2018, s.44). CMK m.67/6’da Uzman Görüşü; “Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafii veya kanunî temsilci, yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında, uzmanından bilimsel mütalaa alabilirler. Sadece bu nedenle ayrıca süre istenemez“ (CMK, m.67/6) şeklinde düzenlemiştir.

Uzman görüşü 2011 yılında yeni düzenleme ile HMK’de uygulamaya geçirilmiştir (Doğan, 2018, s.44). HMK m.293’de Uzman Görüşü (HMK, m.293);

1.Taraflar, dava konusu olayla ilgili olarak, uzmanından bilimsel mütalaa alabilirler. Sadece bu nedenle ayrıca süre istenemez.

2.Hâkim, talep üzerine veya resen, kendisinden rapor alınan uzman kişinin davet edilerek dinlenilmesine karar verebilir. Uzman kişinin çağrıldığı duruşmada hâkim ve taraflar gerekli soruları sorabilir.

3.Uzman kişi çağrıldığı duruşmaya geçerli bir özrü olmadan gelmezse, hazırlanmış olduğu rapor mahkemece değerlendirmeye tabi tutulmaz.

Özel ve teknik bilgiye sahip kişilerin ne şekilde tayin edileceği konusunda Kıta Avrupası ülkeleri (Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, Portekiz gibi ülkeler) hukuk sisteminde esas olarak geçerli olan bilirkişilerin mahkemece atanması iken, bilirkişi yanında tarafların uzmana başvurabilmesi hakkı vardır. Anglo-Sakson ülkeleri (Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ülkeler) hukuk sisteminde ise esas olarak geçerli olan uzmanın taraflarca atanmasıdır. Ama Anglo-Sakson hukuk sistemlerinde uzmanın mahkemece atanması yönünde bir eğilim de söz konusudur (Işık, 2015, s.1). Anglosakson Anglo-Sakson ülkeleri (ABD, İngiltere, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ülkeler)ülkelerinde uzman görüşü uygulaması yaygındır. Kıta Avrupası ülkelerinde ve ülkemizde ise bilirkişilik yaygındır (Doğan, 2018, s.46).

3.13.1 Uzman Görüşünün Hukuki Niteliği

Uzman görüşü kanunlarımızda yer alsa da, yaygın bir uygulama alanı bulamamıştır. Az da olsa görülen uygulamalarda, hukuki destek ve taraf bilirkişiliği arasında kalarak kendisine tam bir alan bulamamıştır. Söz konusu karışıklığın iki nedeni vardır. Birincisi; avukatların kendi adlarına uzman desteği (dava desteği) almak yerine, görüşlerine başvuracakları uzmanların ücretlerini müvekkillerinden kolay tahsil edebilme imkanıdır. Bu uygulamada mahkemeyi uzmanın adı ile etkileme amacı da vardır. Uzman görüşü uygulamasındaki diğer karışıklık ise, bilirkişiler için olan hukuki görüş bildirme yasağının uzman görüşü için geçerli olup olmayacağıdır. Daha çok hukukçulardan oluşan görüşlere göre kanunda yer alan uzman kavramının genel olduğu ve hukukçuları da kapsayabileceğidir. Uygulamada hukukçular tarafından hukuki konularda uzman görüşü verilmektedir. Mahkemelerin bunları kabul etmediklerine de rastlanılmamaktadır. İlgili kanunlarda bilirkişiliği tanımlayan ve bilirkişiliğe başvurulacak durumları belirleyen hükümlere göre uzman kavramı, hukuk dışındaki alanlardaki uzmanlık alanlarını kapsamaktadır. Bu bakımdan uzman görüşünün yalnızca hukuk dışındaki alanlarda verilmesi gerekmektedir (Doğan, 2018, s.127). Ama uzman görüşünün hukuk dışındaki alanlarda verilmesine ilişkin bir kanun ya da yönetmelik hükmü bulunmamaktadır.

“Uzman görüşleri (taraf bilirkişiliği) kanunlarda takdiri deliller arasında düzenlenmiştir. Uzman görüşünün asıl işlevi, mahkeme tarafından tayin edilen

bilirkişinin raporunu hükümden düşürerek bu sayede yeni bir rapor alınmasını sağlamaktır” (Toraman, s.99).

Uzman görüşü, uyuşmazlık konusu davaların teknik ve özel boyutuna veya hukuki nitelendirmesine ilişkin olarak ilgili tarafın uzman birisinden bizzat aldığı bilimsel görüştür. Uzman görüşü bilirkişi delilinden farklıdır. Yani uzman görüşüne başvuruya hâkim tarafından karar verilmez. Bilirkişi yalnızca maddi vakıaların teknik boyutuna ilişkindir. Ama uzman görüşünün salt hukuki meseleye de ilişkin olması söz konusu olabilmektedir. Uzman görüşünün taraf beyanı olarak mahkemece dikkate alınması gerekmektedir. “Uzman görüşü bir delil değildir”. Mahkeme, çelişkili gördüğü hususlarda görüş beyan eden uzmanın dinlenmesine de karar verebilir. Uzman, çağrıldığı duruşmaya gelmelidir. Uzman mahkemeye mazeretsiz olarak gelmez ise, uzmanın hazırlamış olduğu rapor mahkemece değerlendirilmez. (Erdoğan, s.41). Davanın açığa kavuşması açısından hâkime yardımcı olabilecek olması dolayısıyla uzman hakkında, “kamu görevlisine yardım eden kişi” olarak söz edilmesi uygundur (Sarisözen’den akt. Işık, 2015, s.74).

3.13.2 Uzmanın Nitelikleri ve Özellikleri

Kanunda uzmanın nitelikleri belirtilmemiştir. Lakin taraflarca seçilecek uzmanın, yargılamada görüş bildirebilmesi için belli niteliklere haiz olması elzemdir. Davanın hükmünü etkileyebilecek nitelikte görüş açıklayacak olması ve bireyin adil yargılanma hakkı sebebiyle uzmanın belli niteliklere ve özelliklere sahip olması gerekmektedir. Tüm bunlar sebebiyle mahkemeye görüş bildirecek uzmanın, özellikle bağımsız ve tarafsız olması gerekir. Yargılamanın idaresinden sorumlu hâkimin ise uzmanın bu niteliklere sahip olup olmadığını araştırması gerekmektedir (Sarisözen’den akt. Işık, 2015, s.76).

Uzman, tarafsızlığını kaybetmeden objektif bir biçimde görevini ifa etmelidir. Çünkü uzmana başvurulmasının sebebi uyuşmazlık konusu hakkında uzmanlık bilgisidir. Uzman her türlü taraflılıktan uzak ve tamamen bilimsel ilkelere göre görevini yapmalıdır. Bu bağlamda uzmanlık bilgisinin taraflı olarak sunulması gayrimümkündür (Elyıldırım, 2021, s.90).

3.13.3 Uzmanın Mahkemeye Çağrılması ve Dinlenilmesi

Uzmanın dinlenilmesini davanın her iki tarafı da talep edebilir. Uzmanın dinlenilmesini isteyen bizzat uzmana başvuran taraf olabileceği gibi, uzmana başvurmayan taraf da olabilir (Özbek'ten akt. Elyıldırım, 2021, s.127). Uzmanın çapraz sorgusuna yönelik kısıtlayıcı bir hüküm yoktur. Bu bağlamda uzmanın çapraz sorgusunun yapılabilmesi hususunda herhangi bir engel bulunmamaktadır (Sarisözen'den akt. Elyıldırım, s.132).

3.14 Doğrudan Sorgu ve Çapraz Sorgulama Tekniği

Bilirkişi raporu Türkiye Cumhuriyeti Başsavcılığına sunulmasının ardından mahkemede kullanılır. Hakimin talep etmesi halinde bilirkişinin raporunu açıklaması gerekir. Bilirkişi raporunu açıklarken bazı sorulara cevap vermesi gerekir. Sorular bazen doğrudan hakim tarafından sorulmaktadır. Bazen ise sorular karşı tarafın avukatı tarafından çapraz sorgu tekniği kullanılarak da sorulabilir (Bayrak, 2016, s.81).

Mahkeme sırasında uygulanabilecek sorgulama teknikleri şunlardır (Bayrak, s.81-82);

- Doğrudan sorgulama tekniği
- Çapraz sorgu tekniği

3.14.1 Doğrudan Sorgu

Cumhuriyet savcısı, heyeti oluşturan hâkimler veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukat; sanığa, tanıklara, bilirkişilere veya diğer kişilere, duruşma disiplinine uygun şekilde doğrudan soru sorabilirler (CMK, m.201).

Doğrudan sorguda tanığın olayla alakadar bilgisini aydınlatmasını sağlayan sorular sorulur. Doğrudan sorgunun başarılı olmasının en önemli hususu sorgunun önceden iyi planlanmasıdır. Doğrudan sorgulama sırasında tanık görüşlerini doğrulamak maksadıyla tezler, makaleler vb. akademik metinlerden istifade edebilir. Fotoğraf, grafik vb. araçlarla da görüşünü destekleyebilir. Doğrudan sorgu, tanığın hâkim karşısında güvenilirliğinin oluşmasında önemli bir aşamadır. Doğrudan sorguda avukat geri planda tutularak tanığı ön plana çıkarmak amaçlanır (Okumuş'tan akt. Şahin, 2011, s.59). Doğrudan sorgunun amacı maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla ve karşı taraf avukatının çapraz sorgu ile temin ettiği bilgilere dayanan iddialarını

bozmaktır (Yılmaz, 2012). Burada tanık kavramı, sadece uzman tanığı kapsamamaktadır. Bilirkişiyi hatta uzman mütaalası veren uzmanı da kapsamaktadır.

Doğrudan sorgulama tekniğın de yapılan işlem soru-cevap yöntemi kullanılarak ihtilafli durumun açığa kavuşmasını sağlamaktır. Klasik muhakeme tekniğı kullanılarak sonuca ulaşılmaktadır (Bayrak, 2016, s.82).

Gerekli görülmesi durumunda bilirkişi, mağdur, şüpheli veya sanığa da soru yöneltebilmektedir. Soru sorma şekli genellikle mahkeme başkanı, hâkim veya savcı vasıtasıyla olmaktadır. Oldukça nadiren mahkeme başkanı, hâkim veya savcı, bilirkişinin direkt soru yöneltmesine müsaade edebilmektedir (Aslan'dan akt. Bayrak, 2016, s.82).

3.14.2 Çapraz Sorgulama Tekniğı

Çapraz sorgu, tanığın, karşı tarafın avukatı tarafından duruşma sırasında sorgulanmasıdır. Buradaki tanık kavramı sadece tanığı içermemektedir. Buradaki tanık kavramı, bilirkişiyi hatta sanığı da kapsamaktadır (Yılmaz, 2012).

Çapraz sorgu, uzman tanığın görüşünün çürütülmesi çekincesi bakımından yargılamanın en zor kısmıdır. Çapraz sorguda karşı taraf avukatı, uzman tanığın görüşünün öneminin küçültülmesi, seri sorularla uzman tanığın kendi görüşlerini destekler duruma getirilmesi, uzman tanığın eksiklerinin ortaya çıkarılması ve uzman tanığın güvenilirliğinin azaltılmasını amaçlamaktadır. Uzman tanık karşı taraftan kendisine yöneltilecek soruları önceden kestirmeye çalışmalıdır. Uzman tanık aynı zamanda kendisine karşı taraftan yöneltilecek sorulara yeterli cevapları verebilmelidir. Karşı taraf avukatı, çapraz sorgudan yararlanabilecek sonuç çıkarmayı amaçlar. Bunun için de kısa ve biri-birini takip eden sorular sorar. Karşı taraf avukatı uzman tanığın idaresini psikolojik anlamda ele almak için uğraşır (Okumuş'tan akt. Şahin, 2011, s.59). Buradaki uzman tanık ifadesi, bilirkişiyi ve uzman mütaalası sunan uzmanı da kapsamaktadır.

İki tür çapraz sorgu vardır (Yılmaz, 2012);

- Destekleyici çapraz sorgu: Destekleyici çapraz sorguyu yapan avukatın amacı temsil ettiğı tarafın savunmalarını güçlendirmektir.
- Çürütücü çapraz sorgu: Çürütücü çapraz sorguyu yapan tarafın avukatı elde edilen verilere dayanarak karşı tarafın iddialarının aykırılıklarını, eksikliklerini, tutarsızlıklarını ortaya çıkartmaktır.

Mahkemelerde doğrudan sorgu ve çapraz sorgu tekniklerinin işletilmesi karar gerekçelerinin daha sağlam temellere dayandırılmasına yardımcı olacağı kanaatindeyim. Özellikle yargıtay kararlarında bilirkişi ve uzman görüşünden kaynaklanan hüküm bozmaların doğrudan sorgu ve çapraz sorgunun daha işlev hale getirilmesiyle daha az olacağı düşüncesindeyim.

3.15. Uzman Görüşüyle Bilirkişi İncelemesi Arasındaki Farklılıklar

HMK m.266'ya göre bilirkişiye tarafların talebiyle veya mahkemece re'sen başvurulabilir. HMK m.293'e göre ise uzmana başvuru tamamen tarafların talebine bırakılmıştır. Diğer bir ifadeyle bilirkişiye başvurmak hakimın takdirinde iken, uzmana başvuruyu taraflar yapar (Elyıldırım, 2021, s.50).

Kanunlarımız, hukuki konularda bilirkişi görevlendirilmesine izin vermemektedir. Lakin kanunlarda hukuki konularda uzman görüşüne başvurulamayacağından bahsedilmez. Tarafların hukuki hususlarda uzman görüşüne başvurma imkanı bulunmaktadır (Deryal). "Hâkim hukukçudur." Hakim yeni gelişen çok çetrefilli hukuki konuları bilemeyebilir. Bu yüzden bu konularda yardıma ihtiyaç duyabilmektedir. Böyle durumlarda hakime uzman görüşü sunulabilir. Burada sadece hukukçu bir uzmandan yararlanma söz konusudur. Konuyu ona çözdürmek yada hükmü ona bırakmak gibi sonuç çıkmamalıdır (Özekes, 2008, s.63).

"Taraflar tarafından atanan uzmanın görüşleri, taraf görüşü niteliğindedir. Bilirkişiler ise yargıçlar tarafından atandıkları için görüşleri tarafsız ve objektiftir. Yargıcın danışmanıdır veya yardımcısıdır" (Doğan, 2018, s.46). "Bilirkişi bir hâkim yardımcısıdır, uzman hem taraf hem hâkim yardımcısıdır." (Elyıldırım, 2021, s.50).

Akil (2011), çalışmasında uzman ve bilirkişi arasındaki farklılıklara değinmiştir. Belirlenen tespitler literatüre hatırı sayılır farkındalık katmıştır. Bu tespitlerin bazıları şu şekildedir;

- Mahkeme vasıtasıyla bilirkişiye soruşturma evresinde başvurulur. Uzmana ise taraflar tarafından dava öncesinde yada dava süresince başvurulabilir (Akil, 2011, s.177).
- HMK m.267/1'e göre atanan bilirkişi sayısı bir olmakla beraber, mahkeme gerekçesini sunarak birden fazla kişiden oluşan kurulu bilirkişi olarak

görevlendirebilir. Lakin uzmanın atanması bakımından herhangi bir sınırlama yoktur (Akil, 2011, s.178).

- Taraflardan biri bilirkişi incelemesi talep ederse ve taraflardan biri gereken bilirkişi avansını belirtilen sürede yatırmazsa, bilirkişi incelemesinden vazgeçilmiş addolunur (HMK, m.1-2). Hakim tarafından resen bilirkişi incelemesine karar verildiğinde belirlenen süre içinde gerekli avans taraflar tarafından yatırılmazsa, gider ileride gereken taraftan tahsil edilmek üzere hazineden karşılanır (HMK, m.325). Bilirkişiye ödenen ve ücret yargılama giderlerindedir (HMK m.323/1/e). Lakin uzmanın ücreti uzmanın görüşüne başvuran tarafla uzman arasında yapılan sözleşme uyarınca ödenmektedir (Hardenberg'den akt. Akil, 2011, s.179).
- HMK m.270'de bilirkişilik görevinin kabulü yükümlü bulunanlar şu şekilde belirtilmiştir; Resmi bilirkişiler, HMK m.268'de belirtilmiş olan bilirkişi listelerinde yer almış olanlar, başvurulacak konuyu bilmeksizin meslek veya sanatını icra etmesi olanaksız bulunanlar ve yine bilgisine başvurulacak konuda meslek veya sanat icra etmesi için resmen yetkili kılınmış olanlar bilirkişilik görevini kabul etmek zorundadır (HMK, m.270/1). Bu kişiler ancak tanıklıktan çekinme hallerinden birinin varlığı halinde veya mahkemece başka bir nedene dayanarak bilirkişilik görevini kabul etmekten kaçınabilirler (HMK, m.270/2). Uzmanın ise sözleşme özgürlüğü bakımından tarafın bilirkişilik teklifini kabul etme yükümlülüğü yoktur (Pekcanitez'den akt. Akil, 2011, s.180).
- Uzmanın sorumluluğu Türk hukukumuzda göre eser sözleşmesinden kaynaklanmaktadır (Pekcanitez'den akt. Akil, 2011, s.181). Lakin bilirkişilerin kasıtlı olarak veya ciddi ihmalleri nedeniyle gerçeğe aykırı oy ve görüş beyan etmesi sonucu mahkemece hatalı karar verilmiş ve davanın tarafları da bu sebeple zarara uğramış ise bu zararın tazmini için taraflar tarafından devlet aleyhine tazminat davası açılabilmektedir (HMK, m.285/1). Devlet ödediği tazminatı bilirkişiye rücu eder (HMK, m.285/2). Bu bağlamda uzman tanığın raporu hakkında açılacak dava açısından davalı konumda bulunan uzmandır. Lakin bilirkişinin verdiği rapor hakkında dava açılması durumunda davalı taraf ise Devlettir (Akil, 2011, s.181).

BÖLÜM 4

4. BİLİRKİŞİLİK MÜESSESESİNE İLİŞKİN SORUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Bilirkişilik Kanununun Getirdikleri ve Yetersizlikleri

Bilirkişilik müessesesinin bazı sorunlarının çözülmesinin zorluğu bilirkişiliğin ağır ithamlara maruz kalmasına neden olmuştur. Sorunların çözülebilmesi ve bilirkişiliğin etkin bir kurumsal yapıya dönüşmesi amacıyla 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu 03.11.2016 tarihinde çıkarılmıştır (Kök, 2017, s.445). Bilirkişilik kanununun hazırlanmasına yol açan etkenler kurumsal yapı eksikliği, bilirkişiliğin bir meslek olarak kabul edilmemiş olması ve “bilirkişiye müracaatın yargı yetkisinin devri sonucu doğurmasıdır” (Atalı, 2016, s.3275). Kanun iki önemli değişiklik getirmiştir. Birincisi kurumsal yapı bakımından bilirkişiliği yürütmenin eline vererek merkeziyetçi bir yapı oluşturması, ikincisi ise hukukçuların bilirkişi listelerine girmesini engelleyici bir düzenleme getirmesidir. (Atalı, s.3281-3282). Ayrıca kanun bilirkişiliğin bir meslek olup olmamasından ziyade, onun sürekliliğini sağlayıcı düzenlemeler sağlamıştır (Doğan, 2018, s.137).

Bilirkişilik Kanunu ile bilirkişiler için bulunması gereken temel ilkeler belirtilmiştir. Bu bağlamda bilirkişilerin, vazifelerini dürüst, bağımsız, tarafsız ve objektif şekilde icra etmeleri sağlanacaktır (Türkay, 2017, s.133-134). Bu yöntemle nitelikli bilirkişilerin sisteme çekilmesi amaçlanmıştır.

Bilirkişilik Kanunu’nda belirlenmiş görevleri ifa etmek üzere Adalet Bakanlığı Müsteşarının başkanlığını yaptığı Bilirkişilik Danışma Kurulu (BDK) kurulmuştur (Türkay,2017, s.134). “Bilirkişilik Kanunu ile bilirkişilerin nitelikleri, eğitimi, seçimi ve denetimine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi, bilirkişilikle ilgili temel ilke ve

yükümlülüklerin ortaya konulması ile BDK'nin oluşumu, görevleri, üyelerinin seçimi ve görev süreleriyle çalışma usul ve esasları belirlenmiştir” (Türkey,2017, s.111).

BDK'nin görevleri şunlardır (Bilirkişilik Kanunu, m.5);

- Bilirkişilik hizmetlerinde oluşan sorunlar hakkında çözüm tavsiyelerinde bulunmak,
- Daire Başkanlığının görevi ile ilgili hususlarda tavsiyelerde bulunmak,
- Daire Başkanlığının ve bölge kurullarının yıllık icraatları hususunda tavsiyelerde bulunmak,
- Kanunlarla verilen görevleri yerine getirmek.

BDK'den beklenen üyelerinin tecrübe ve gözlemlerini Daire Başkanlığı ve Bölge Kurullarına bildirerek bilirkişilik hizmetlerinin kalitesinin artırılmasını sağlamaktır. Lakin bilirkişilik hizmetlerinin yürütülmesinde gerçek bilgi ve gözlem sahibi kişiler bilirkişiler ve yargıçlardır. Önemli olan yargıçların ve bilirkişilerin tecrübe ve gözlemlerini aktarabilecek yöntem ve yolların oluşturulmasıdır (Doğan, 2018, s.130).

BDK, üst düzey kamu çalışanlarının çoğunlukta olduğu bir kuruluştur. Kamunun önderliğinde özel statülü araştırma enstitüsünün kurulması, ülkemizde bilirkişilik müessesesinin gelişimine katkı sağlayacaktır. Böyle bir kuruluş uluslararası trendde isim yapmış bilirkişilik hizmetleri üzerinde faaliyette bulunan kurumlara üye olarak bu ülkelerdeki gelişmeleri ülkemize aktarıp adli denetimin bilgisine sunması ülkemizde bilirkişilik hizmetlerinin daha kolay yürütülmesi hususunda yardım edecektir (A.g.k., s.132)

Bilirkişilik hizmetlerinin etkin ve verimli bir biçimde yürütülmesi maksadıyla Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Bilirkişilik Daire Başkanlığı (BDB) kurulmuştur. (Bilirkişilik Kanunu, m.6/1). BDB, her gün fazlaşmakta olan temel ve alt uzmanlıkları belirleyerek bu alanlarda bilirkişilerin haiz olması gereken nitelikleri tespit eder (Bilirkişilik Kanunu, m.6/2/a-b). Bu bağlamda verimli bir yapının oluşmasına katkı sağlamaktadır (Kök, 2017, s.447).

Kanun'la her bölge adliye mahkemesinin olduğu yerlerde bir Bilirkişilik Bölge Kurulu (BBK) kurulmaktadır (Bilirkişilik Kanunu, m.7/1). Kanunla bilirkişiliğe kabul olanlara BBK tarafından üç yıl süreyle geçerli olan bilirkişilik yetki belgesi verilmektedir. Böylece liste uygulamasında süre üç yıla çıkarılmıştır. Bu bağlamda

bilirkişiliğin etkinliği, seçimlerin ciddi olarak yapılması ile artacaktır (Kök, 2017, s.449).

BBK'nin görevleri şunlardır (Bilirkişilik Kanunu, m.8);

- Bilirkişilik hizmetlerinin uygulanmasını sağlamak,
- Bilirkişilerin listeye kayıt olmasına ya da bilirkişilerin listeden çıkarılmasına karar vermek,
- Uzmanlık alanlarına göre bilirkişilik listelerini oluşturmak,
- Bilirkişilerin denetiminden sorumlu olmak ve bilirkişilerin performansını değerlendirmek,
- Özel hukuk tüzel kişilerinin bilirkişilik faaliyetlerini denetimini gerçekleştirmek,
- Diğer görevlerini yerine getirmek.

BDK, BDB ve BBK bilirkişilik müessesesinin kurumsal yapıya dönüşmesi hususunda katkı veren kuruluşlar olarak göze çarpmaktadır. Lakin bu kuruluşlar bazı belirsizlikleri de beraberinde getirmiştir.

Daire Başkanlığına ve Bölge Kurullarına bilirkişilerin raporlarının denetlenmesi vb. yetkiler verilmiştir. Bilirkişi raporlarının denetimini en iyi yapacak olan kişiler yine yargıçlardır. Bilirkişiliğin bağımsızlığı bu kurum için en önemli unsurlardan birisidir. Yargıçların uygun görmedikleri raporlar hakkında yeni bilirkişilere başvurarak kanaatlarını oluşturmaları en gerçekçi metoddur. Suistimal edilme riski taşıyan raporlar yargısal süreçte inceleme yapılarak neticelendirilmesi gerekmektedir. Yargıçların yetersiz ve suistimal riski taşıyan rapor yazarları bir daha atamayarak sistem dışına çıkarmaları en uygun yöntem olacaktır (Doğan, 2018, 132-133). Aslına bakıldığında kurumsallaşma amacıyla oluşturulan kurumlardan beklenenler, yargıçların deneyim ve gözlemleri sonucunda gerçekçi bir şekilde çözülebilir kanaatindeyim.

Kanun "Bilirkişilik Temel Eğitimi" almayı bilirkişiliğe başvuru şartı olarak getirmiştir. "Bilirkişilik Temel Eğitimi" bilirkişiliğe başvurmadan önce beş yıllık kıdemi bulunan kişiler tarafından bilirkişilik faaliyetlerinin yürütülmesi maksadıyla temel, teorik ve pratik bilgileri kapsayan bir eğitimidir. Bu eğitim bilirkişiliğin kalitesinin artırılmasına katkı sağlayacağı aşıkardır (Kök, 2017, s.449).

Bilirkişilik Kanunundan önceki HMK m.266/1 ve CMK m.63/1’de “hukuki bilgiyle neticelenebilecek hususlarda bilirkişiye başvurulamaz” hükümleri yer almaktaydı. Bu hususun yeterince uygulanmadığı gözlenmiştir (A.g.m.).

HMK m.266/1’de “Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz” ve CMK m.63/1’de “Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukukî bilgi ile çözülmesi olanaklı konularda bilirkişi dinlenemez” hüküm ifadeleri bulunmaktaydı. Yargılama süreçlerinde bu hükümlerin pek uygulanmadığı açıktır. Bu hükümler tekrar vurgulanarak Bilirkişilik Kanunu m.3/2’de “Genel bilgi veya tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukuki bilgiyle çözümlenmesi mümkün konularda bilirkişiye başvurulamaz” ve ayrıca Bilirkişilik Kanunu m.10/4’de yer alan “Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, hukuk alanı dışında ayrı bir uzmanlığa sahip olduğunu ve birinci fıkradaki şartları taşıdığını belgelendirmediği takdirde, bilirkişilik siciline ve listesine kaydedilemez.” ifadeleri yer almıştır. Bu hükümler HMK m.266’ya Bilirkişilik Kanunu m.49’a istinaden, CMK m.63’e de Bilirkişilik Kanunu’nun m.42’ye istinaden ilave edilmiştir (A.g.m., s.449-451). Bu hükümlerle birlikte artık bilirkişiler uzmanlık, özel veya teknik bilgi ihtiyacı olan konularda görüş açıklayamayacak ve hukuki değerlendirmeler içeren görüş bildiremeyecektir. Hakimlik mesleğinin gerektirdiği hususlarda bilirkişiye başvurulamayacaktır (Türkay, 2017, s.133-134). Hakimlerin hukuki konularda bilirkişiye yönelten faktörler yok olmadıkça bu sorunun yasayla çözülmeye çalışılması yeterli olamayabilecektir (Atalı, 2016, s.3282).

Kanun’la bilirkişiler öğrendiği sırları ve kendisine verilen bilgi ve belgeleri saklama yükümlülüğü altına girmiştir. Ayrıca UYAP aracılığıyla çözülebilen sorunlar sebebiyle bilirkişiye başvuru yapılamayacaktır (Türkay, 2017, s.134).

Bilirkişilik Kanunu ile bilirkişilik müessesesi daha etken ve fonksiyonel bir sisteme dönüştürülmeye çalışılmıştır. Bu düzenleme hukuki davaların süresinin kısalması hususunda da faydalı olacaktır (Kısacık, 2018, s.302). Kanun’la birlikte önceden karşılaşılmayan sorunlarla karşılaşılma ihtimali de yüksektir. Lakin çok uzun süredir ağır ve külfetli bir işleyişi olan bilirkişiliğin eski sisteminden kurtularak yeni bir sisteme oturtulmasını sağlamanın zamanla bazı endişeleri oluşturma ihtimali de çok doğaldır (Kök, 2017, s.453).

4.2 Bilirkişilik Bir Meslek midir Yoksa Ticari Faaliyet midir?

Sözlükte meslek; “Belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlükleri). Tanımdan anlaşıldığı üzere, bir faaliyetin meslek olabilmesi için, belli bir uzmanlık alanında, geçimin sağlanması üzere o faaliyetin sürekli olarak gerçekleştirilmesi gerekir (Kayılıoğlu, 2019, s.8).

Bilirkişiler bir meslek veya sanat dalında uzmandırlar. Bilgilerini mahkemeye sunmaktadırlar. Bu yüzden bilirkişiler adaletin gerçekleşmesinde önemli bir faaliyet içerisinde bulunarak mahkemenin karar sürecine katkı sunmaktadırlar. Şüphesiz, bilirkişinin ücreti, yaptığı işin emeğinin karşılığıdır (Taşpınar, 2001, s.374). Kanaatimce, bilirkişilerin aldıkları ücret, mesleki bir ücret değildir. Emek ve çabalarının karşılığı aldığı bir ücrettir.

Bir meslekten söz edebilmenin unsurları bir alanda uzman olmak ve hayatını idare etmek için bu alanda sürekli kazanç sağlıyor olmaktır. Bu iki unsuru baz aldığımızda “bilirkişilikten meslek olarak söz etmek mümkün değildir.” Bilirkişilik, bilirkişilik alanında uzman olmak değildir. Bilirkişilik, teknik veya özel bilgi gerektiren spesifik bir alanda uzman olmak demektir. Bilirkişiye başvurulurken onun spesifik konuda uzman olduğu dikkate alınır. Bazen bilirkişilikte aranan uzmanlık özel bir bilgiye yönelik değil, genel bir malumata ilişkin de olabilmektedir. Mahkemece İhtiyaç duyulan özel bir konuya yönelik sözlü veya yazılı olarak rapor şeklinde bilgi verilmesini bir meslek olarak nitelendirmek doğru değildir. Meslekten bahsedebilmek için ayrıca bilirkişiliğin kişinin geçimini sağlayan sürekli bir uğraş olması gerekir (Atalı, 2016, s.3275-3276).“Bilirkişilikten bir meslek olarak söz etmek bir yanılısamadan ibarettir” (Atalı, 2016, s.3282).

Bilirkişilik Kanunu m.10/2’de ifade edildiği üzere özel hukuk tüzel kişilerine verilen yetki, kuruluşlarında çalışan gerçek kişiler tarafından kullanılmaktadır. (Bilirkişilik Kanunu, m.10/2). Bu durumdan anlaşılıyor ki, özel hukuk tüzel kişilerin bünyelerinde çalışanlarda bilirkişi listelerindeki uzmanlardır. Bu gerçek kişilerin meslekleri de esasen bilirkişilik değildir. Bu gerçek kişiler özel hukuk tüzel kişilikleri bünyesinde faaliyet gösterebilirler bile, bu gerçek kişilerin bilirkişilik faaliyetleri süreklilik göstermeyecektir. Bu yüzden bu kuruluşları da ticari faaliyet olarak vasıflandırma doğru olmayacaktır. Bu bağlamda bu kuruluşları “iş bölümü birlikteliği”

olarak değerlendirmek gerekir (Kayılıoğlu, 2019, s.10). Lakin özel hukuk tüzel kişileri bilirkişilik üzerine özel müesseselerin oluşumuna zemin hazırlayabilecektir. Bu durum ise bu oluşumların ticari bir fikirle biçimlenmesine ve bilirkişiliğin amacı dışında gelişmelere ortam hazırlayabileceği endişesini oluşturmuştur (Türkay, 2017, s.135).

Bilirkişi davanın açığa kavuşması için hâkime yardım eden kişi, bilirkişi raporunu ise takdiri delil olarak görmek bilirkişinin niteliğini belirlemek için yeterli olabilmektedir. Aynı zamanda bilirkişinin ifa ettiği zaman ile sınırlı olmak kaydıyla kamu hizmetini icra ettiği söylenebilir (Kayılıoğlu, 2019, s.13-14).

4.3 Bilirkişi İncelemesi ve Uzman Görüşünün Çelişmesi Durumu

HMK ile hukuk sistemimizde düzenlenen uzman görüşü zamanla taraflar tarafından sıkça başvuru olan bir görüş olmuştur. Uzman görüşü “Tarafların Bilirkişisi” ve “Uzman Tanık” kurumunun bir yansıması şeklindedir. Taraflar, yargılama sürecinde delillerini kanıtlamak ya da savunmalarını desteklemek amacıyla dava konusuyla ilgili uzmanından görüş alarak mahkemeye sunarlar. Tarafların görüşü genellikle bilirkişi incelemesinin ardından sunulan bilirkişi raporunun tersine yorumlar içeren bir görüştür. Taraflar tarafından mahkemeye sunulan uzman görüşü doğal bir sonuç olarak tarafları destekleyici nitelikte olmaktadır. Bunun sonucu olarak taraflar tarafından sunulan uzman görüşü bilirkişi raporuyla çelişkili olabilmektedir. Böyle bir durumda, mahkemece soruşturmaya son verilerek kanaate göre hüküm verilip verilmeyeceği veyahut yeni bir bilirkişi raporunun istenip istenmeyeceği tartışma konusudur (Uzun, 2018).

Bilirkişi raporunun uzman görüşünden üstün olduğuna dair yanlış bir düşünce yaygındır. Oysa uzman mütalaasını düzenleyen uzmanında bilirkişi gibi bazı yükümlülükleri ve sorumlulukları vardır. Uzman da görüşünü bilirkişi gibi bilimsel ve evrensel kurallara ve standartlara uyarak sunmak zorundadır.” Mahkeme tarafından resmi bilirkişiden temin edilen rapor da uzman mütalaası da bir delil değerlendirme aracı niteliğindedir.” Mahkeme hüküm verirken dosyadaki bilirkişi raporu ile uzman görüşünü tartışmalı, hangi görüşe katılıp katılmadığını gerekçeli olarak ifade etmelidir. Mahkeme hüküm verirken hangi görüşe göre karar verdiğini tartışmaması durumunda İnsan Hakları Sözleşmesi ile de teminat altına alınmış olan “Hukuki Dinlenilme Hakkı’na aykırı bir davranışta bulunmuş olabilmektedir (Taştemiz, Toprak ve Yorulmaz).

Mahkeme tarafından görevlendirilen bilirkişi, raporunda uzman tanık raporunu da değerlendiren bir rapor sunmalıdır. Ayrıca Uzman tanık raporu ve bilirkişi raporunun çelişki oluşturması durumunda mahkemenin bu çelişkiyi söndürmesi elzendir (Rauscher, Wax ve Wenzel'den akt. Akil, 2011, s.175). Taraflar, mahkeme tarafından atanan bilirkişinin görüşüne karşı itirazlarını uzman tanığın görüşüyle desteklediklerinde mahkeme, uzman tanığın görüşünü incelemelidir (Musielak'dan akt. Akil, 2011, s.175). Bunu gerçekleştirmeden bilirkişinin raporuna öncelik vermemesi gerekir (Schlosser'den akt. Akil, 2011, s.175).

Yargıtay bir kararında da özetle; Yargıtay'ın denetim yapabilmesi için mahkemece bütün değerlendirmelerin yapılarak hangi görüşün tutarlı bir gerekçeyle diğer görüşten üstün tutulduğunun gerekçe de açıkça belirtilmiş olması gerekmekte olup, yoksa varılan kanaatin yetersiz gerekçe ile sunulmasının bozma sebebi olduğu belirtilmektedir (Yargıtay 9.Ceza Dairesi, 09.06.2020 tarih, 2020/614 E. ve 2020/453 K. Sayılı Karar'dan akt. Taştemir, Toprak ve Yorulmaz).

Bilirkişi raporları da mahkeme kararları gibi gerekçe içermelidir. Bilirkişi, raporlarını Yargıtay'ın kontrolüne makul şekilde bilimsel bilgilere dayanarak gerekçelendirmelidir. Bu durum Bilirkişilik Daire Başkanlığı tarafından 07.09.2020 tarihinde yayınlanan "Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken Standartlar" da (Standartlar) şu biçimde belirtilmektedir; "Bilirkişi, raporunu hazırlarken, görevlendiren mercii tarafından istenmesi halinde yargılama sırasında dosyaya sunulan uzman görüşlerini de özel ve teknik bilgi yönünden değerlendirmeli ve raporunda tartışmalıdır." (Taştemir, Toprak ve Yorulmaz).

Yargıtay başka bir kararında, özetle; uzman görüşü ile bilirkişi incelemesi sonucunda uyuşmazlık durumunda dosyanın yeni bir bilirkişiye tevdi edilmesinin lüzumlu olduğuna hükmetmiştir. Bunun gerekçesi ise "adil yargılanma hakkı"nın ihlal edilmesi denilmektedir (Yargıtay 15.Hukuk Dairesi, 10.11.2016 tarih, 2015/5127 E. ve 2016/4635 K. Sayılı Karar'dan akt. Uzun, 2018).

Yargıtay diğer başka bir kararında ise özetle; bilirkişi raporundan memnuniyet duymadıklarında adil kararın oluşması amacıyla taraflar uzman görüşü sunabilecektir. Mahkeme ise uzman görüşünü değerlendirerek dikkate almak mecburiyetindedir. Bu bağlamda taraflardan biri uzman görüşüne itiraz etmiş ve itirazlar mahkemece değerlendirmeye alınmayarak gerekçeli bir şekilde ifade edilmemiş ise uzman görüşüne başvurmuş olan tarafın "6100 HMK'nin 27. Anayasa'nın 36. ve Avrupa

İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6.maddesinde düzenlenen “adil yargılanma hakkı”nın en önemli unsuru olan “hukuki dinlenilme hakkı” ihlal edilmiş olabilecektir denilmektedir. (Yargıtay 15.Hukuk Dairesi, 12.05.2020 tarih, 2020/230 E. ve 2020/1103 K. Sayılı Karar’dan akt. Taştımir, Toprak ve Yorulmaz).

Çelişkiler sonlandırılmadan verilen hükümler sebebiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gözetiminde hak ihlali kararları verilmektedir. Bu durum ülkemizin İnsan Hakları karnesini zayıflatmaktadır. Özellikle teknik hususlarda çelişkiler sonlandırılmadan ve sayısal bilgilerin teknik açıdan endişe oluşturmayacak şekilde bilgi ve delil niteliğini kesinleştirmeden sanık aleyhine hüküm verilmemesi tavsiye edilmektedir (Mazılıgüney, 2020).

Doktrin de böyle çelişkili durumların yeni bir bilirkişi incelemesi ile çözülmesi gerekliliğini savunmaktadır. Böyle durumlarda Yargıtay kontrole elverişli bir şekilde tarafların iddia veya savunmalarını sonuca ulaşmasını sağlamaktadır (Uzun, 2018).

Devlet Denetleme Kurulu 01.07.2010 tarihli Adli Tıp Kurumu’nun 2007,2008 ve 2009 Yıllarına Ait Faaliyet ve İşlemlerinin Denetimi ile Adli Tıp Kurumu Hizmetlerinin Etkin ve Verimli Şekilde Yürütülmesinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Konulu Raporu’nda bilirkişilik müessesesinin etkin şekilde işleyiş göstermesi için doğru bilirkişinin seçilmesinin elzem olduğu belirtilmektedir. Rapor da uzman mütalaası sisteminin aktif hale gelmesiyle bilirkişilerin mahkemede sözlü şekilde söylemde bulunmalarının yani “çapraz sorguya tabi tutulmalarının” sağlanarak yeterli seviyede yetkinliği bulunmayan bilirkişilerin sistemden çıkarılabileceği değerlendirilerek taraf bilirkişiliğin öneminden bahsedilmiştir (Taştımir, Toprak ve Yorulmaz).

Bilirkişi raporuyla uzman görüşünün çelişmesi durumu sıkça karşılaşılan sorunlardan biri olarak görülmektedir. Bu durum genelde Yargıtay’a taşınarak davaların uzamasına sebebiyet oluştursa da adil yargılanma hakkının davanın uzamasından daha önemli olduğu kanaatindeyim. Böyle çelişkinin oluşması durumunda, Yargıtay çoğunlukla dosyanın yeni bir bilirkişiye tevdi edilmesi yönünde bir karar vermektedir. Bu konunun netliği açısından herhangi bir kanun ya da yönetmelik bulunmamaktadır. Bu çelişkinin nasıl giderileceği hususunda bir yönetmeliğin çıkarılması, çelişkinin Yargıtay’a taşınarak davaların uzamaması adına yerinde olacaktır.

4.4 Bilirkişiler Sebebiyle Oluşan Sorunlar

Bilirkişilik Kanunu ve Adalet Bakanlığınca hazırlanan Bilirkişilik Yönetmeliğinde bilirkişilerin özellikleri ile ödev ve hakları ile ilgili temel ve etik ilkeler yayınlanmıştır. Yargıtay kararlarına bakıldığında ise mahkeme kararlarında en fazla denetimi yapılarak bozma kararlarına teşkil eden iki ilke yetkinlik ve tarafsızlıktır (Karaburun, 2017, s.200).

4.4.1 Bilirkişinin Yetkin Olmaması Sorunu

“Bilirkişinin yetkin olması gerekir.” İhtiyaç olunan teknik ve özel bilgiyi hâkime sunan bilirkişinin, gerçekten ilgili alanda bilgi açısından uzman olması gerekir. Bilirkişilik görevi ehil kişilerce yerine getirilmelidir (Erdoğan, s.53). Bilirkişilik müessesesine ilişkin en önemli sorunlardan birisi de bilirkişi raporlarının yetkin ve uzman kişiler tarafından yazılmamış olmasıdır (Çınar, 2009, s.123).

Bilirkişiler uyuşmazlığın çözümünde teknik ve özel bilgisini kullanarak yargıya katılmaktadır. Bu yüzden özel ve teknik bilgiye ihtiyaç olunan konunun hangi uzmanlık alanına girdiği ve bu uzmanlık alanında kimlerin bu uzmanlığa haiz olduğu hususu oldukça önemlidir. Uygulamada kendilerine dosya verilen bilirkişilerin davanın çözümünde mahkemenin ihtiyaç duyduğu konuda uzman olmaması nedeniyle rapor yazmakta zorluk çektikleri bilinmektedir (Ağ.t.). Bilirkişiler uyuşmazlık konusunda yeterli tecrübe ve bilgiye sahip olmalılar. Örneğin uluslararası bir firmanın finansal tabloları ile ilgili bir uyuşmazlık konusunda atanacak bilirkişinin, ülkemizdeki kadar, olayın alakadar olduğu ülkedeki muhasebe mevzuatına hâkim ya da o mevzuatı araştırabilecek donanımda olması gerekmektedir (Doğan, 2018, s.53)

Bilirkişilerin dava konusuna yakın bir alanda uzman olmaları her zaman için gerekli özel ve teknik bilgi konusunda uzman oldukları anlamına gelmez. Bilirkişilerin seçimi esnasında bilirkişiler tarafından konunun uzmanlık alanına girmediğinin belirtilmediği görülmektedir. Bu durumun aynı davada farklı bilirkişilerden rapor alınmasını gerektirmekle beraber aynı zamanda hükme esas alınacak bir rapor olmadan hüküm verilmesi de üst yargı organlarınca hükmün bozulmasına sebebiyet vermektedir (Çınar, 2009, s.123-124). Bu konunun çözümü amacıyla BDB tarafından 07.09.2020 tarihinde "Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken Standartlar" (Standartlar) adı altında duyuru yayınlandı (Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken

Standartlar Belirlendi, 2020). Standartlar m.2'ye göre bilirkişi yapacağı ön inceleme sonucunda dava konusunun kendi uzmanlık alanına girmediğini tespit ettiği andan itibaren görevi kabul etmeyerek en fazla bir hafta içinde bu durumu görevlendirmeyi yapan merciye bildirmelidir (Standartlar, 2020, m.2).

Mahkeme tarafından uyuşmazlığın özelliğinin ve niteliğinin iyi tespit edilerek hangi konuda mesleki uzmanlık ve deneyim aranacağını belirlenmesi gerekir. Özellikle hangi tür bir yetkinlikte olan kişilerin oy ve görüşüne başvurulacağı mahkeme tarafından iyi araştırılmalıdır. Bazen bilirkişilerin hakimler tarafından seçilmediği ya da gerekli inceleme yapılmadan yazı işleri müdürü, zabıt katipleri ya da mübaşirler tarafından seçildiği bilinmektedir (Çınar, 2009, s.148-149).

Bilirkişilerin uzmanlıkları dolayısıyla mesleklerinin gerektirdiği mesleki standartlarının eksikliğini olmaması gerekir. Bilirkişiler görevlerini mesleki bilgi sistemlerinde yer alan disiplinler içerisinde uyguladıkları ilkeler ve standartlar çerçevesinde görevlerini yürütmeliler (Doğan, 2018, s.52).

Bilirkişi uzman olmasından kaynaklanarak yargılamada uzmanlığını hakimle paylaşması gerekmektedir. Bilirkişiden beklenen yararın sağlanabilmesi sahip olduğu yetkinliğine bağlı bir durumdur. Örneğin, bir makinenin teknik açıdan değerlendirilmesini gerektirecek bir inceleme konusunda mimarın görevlendirilmesi uygun değildir (Erdoğan, s.53). Nitekim Yargıtay bir kararında, kaçak elektrik kullanımından sebep olunan bir davada kaçak kullanımının hesaplanması için başvuru serbest muhasebeci bilirkişinin hesaplama konusunda uzmanlığı olsa da elektrik konusunda gereken uzmanlığa sahip olmadığını belirtmiştir. Bu yüzden Yargıtay, kaçak elektrik kullanımını tespit edebilecek bir mühendisin bilirkişi olarak görevlendirilmesinin daha doğru olacağını ifade ederek uzman olmayan görüşe dayanan hükmü bozmuştur (Yargıtay 7. Hukuk Dairesi 28.04.2009 Tarih, 2008/6734 E., 2009/1438 K. Sayılı Karar'dan akt. Akıncı, 2019, s.33-34).

Yargıtay'ın bilirkişinin yetkin olmadığına ilişkin vermiş olduğu kararların analizi (Karaburun, 2017, s.201);

- Uyuşmazlık konusunun ne şekilde uzmanı olduğu belirlenemeyen bilirkişi görüşüne dayanılarak verilen hüküm,
- Uzmanlık düzeyi anlaşılamayan bilirkişinin dayanağı olmayan görüşünden kaynaklanarak verilen beraat kararı,
- Bitkinin hint keneviri olduğunun uzman tarafından tespit edilmemesi,

- Dava konusunu teşkil eden malların faturasına uygunluğunun uzman tarafından tespit edilmeden beraat kararı verilmiş olması,
- Dava konusunu teşkil eden içki, çay vb. ürünlerin CİF değerlerinin uluslararası ticaret alanında uzman bir kişi yerine gümrük komisyoncusu tarafından tespit ettirilmesi,
- Grafoloji alanında uzman kişiden rapor alınması gerekirken adli tıp doktorundan rapor alınması

Yukarıda sayılan vb. birçok nedene dayanarak kararların bozulduğu görülmektedir. Bilirkişinin mutlak olarak dava konusunu ilgilendiren o alanda uzman olması gerektiği anlaşılmaktadır (A.g.m.).

Bilirkişinin yetkin olmaması ile ilgili hüküm bozma kararlarına baktığımızda, bilirkişinin yetkin olmamasının hususları üç başlıkta toplanmaktadır. Bunlar;

- Kişinin yeterli uzmanlık düzeyinin olmaması,
- Bir uzmandan yararlanılmaması,
- Dava konusunu ilgilendiren alanda bir uzmandan yararlanılmaması.

BDB'nin en temel görevi, bilirkişilerin temel ve alt uzmanlık alanlarının neler olması gerektiğini tespit ederek, o alanlarda haiz olması gereken nitelikleri belirleyerek, bilirkişilerin bu alanlarda uyması gereken ilkeleri ve raporlarının standartlarını belirlemektir (Bilirkişilik Kanunu, m.6/2/a-ç). Alt uzmanlık alanlarının neler olmasının tespit edilmesi hususunda BDB içerisinde hakimlerle irtibat halinde çalışan bir komisyonun oluşturulması, davada ihtiyaç olunan özel ve teknik bilgiye ulaşmanın daha doğru ve kolay olacağı kanaatindeyim. Çünkü dava konusunu ilgilendiren doğru uzmana bu şekilde ulaşılabilecektir. İhtiyaç olunan özel ve teknik bilginin ne olduğunu en iyi hakimler bilebilmektedir.

Bölge kurullarının liyakatli olmayan kişileri uzman olarak belirledikleri görülmektedir. Uzmanlık belgeleri yetersiz ya da eksik olan kişilerin bilirkişi listelerinde yer aldığı bilinmektedir. BDB'nin 9 Mart 2018 tarihinde yayınladığı duyuruyu doğru yansıtılabilmesi bakımından bilirkişilerin başvuru aşamasında uzmanlık ve alt uzmanlık alanlarında "mesleki yeterliliklerinin" sorgulanarak, endişe oluşturan hususlarda ilgili meslek odasından bilgi alınması gerekmektedir. Bilirkişilerin müracaatı sırasında Bilirkişilik Bölge Kurullarında görevli personellerin bilirkişilerin belgelerinin niteliğini ve içeriğini sorgulayıp araştırabilecek bilgi ve donanıma sahip olmaları da elzemdir. Ayrıca bilirkişi listeleri ilan edilmeden önce

meslek odalarından kişilerin kontrolünün yapılarak listenin yayınlanması yerinde olacaktır (TMMOB, 2019, s.28-29).

Bilirkişilik müessesesinin en önemli ihtiyaçlarından birisi de yetkin uzmanların sisteme çekilerek sistem içerisinde tutulabilmesidir. Alanında deneyimli ve iyi yetişmiş yeterli uzmanlığa kavuşmuş kişilerin bilirkişi seçimi aşamasındaki bıkırtıcı ve usandırıcı bürokratik işlemlerle sisteme çekilebilmesi de zordur. Aynı zamanda yargı çevresinin bilirkişi ücretlerindeki tutuculukta alanında yetkin uzmanların sisteme çekilmesini zorlaştırmaktadır. Yetkin uzmanların bilirkişilik hizmetlerine katılmamasının diğer bir nedeni de dava dosyalarının alımı, diğer uzmanlarla buluşma vb. sebeplerle harcanan zamandır (Doğan, 2018, s.135-136).

4.4.2 Bilirkişinin Tarafsız Olmaması Sorunu

Bilirkişi tarafsız olmalıdır. Bilirkişinin tarafsız olmasının gerekliliği hakime yardımcı kişi olarak hükme tesir edebilme imkanının olmasından kaynaklanmaktadır. Hakimin taraflara eşit mesafede olmasının gerekliliği, bilirkişiler için de geçerlidir (Erdoğan, s.66). “Bilirkişinin tarafsız olması asıldır.” (Erdem, 2020).

Mahkeme Kararlarının hiçbir endişeye mahal vermeyecek şekilde her türlü tarafsızlığı elzemdir (A.g.m., 2020). Öte yandan bilirkişiler hakimlerin etkisinde kalarak taraf olmamalıdır. Bilirkişiler hem tarafların hem de hakim baskı ve telkinlerinden uzak kalarak raporlarını sunmalıdır (Doğan, 2018, s.50).

Bilirkişilerin rapor düzenlerken sosyal medya, televizyon, internet vb. vasıtalarla edindiği haber, yorum ve yazılardan uzak kalarak tarafsız olamayacağı ihtimali mevcuttur. Bilirkişilerin kendi meslek grupları ile iç içe olduklarından tarafsızlıklarını koruyamadıkları da görülmektedir. Bu durumun sebeplerinden biri hâkimler tarafından aynı bilirkişilerin atanmasından dolayı taraflar tarafından kolayca ulaşılabilirlerdir (Çınar, 2009, s.121-122).

Çeşitli hükümlerde bilirkişinin tarafsızlığı güvence altına alınmaya çalışılmıştır (Erdoğan, s.66). Görevlendirilmiş olan bilirkişilere, BBK veya bulunduğu yer il adli yargı adalet komisyonu huzurunda, yemin verdirilmektedir (HMK, m.271/1).

Hakimler için uygulanan yasaklılık ve ret sebepleri bilirkişiler için de geçerlidir (HMK, m.272/1). Bu yasaklılık ve ret sebeplerinin bilirkişiler için de uygulanması bilirkişilerin tarafsızlığını korumaya yöneliktir.

Hakimlerin, dava dosyası ile ilgili ilişkisinin bulunmaması gerekir. Böyle durumlarda davaya bakmayarak çekinmek zorundadır. Hâkim, evlilik sona ermiş olsa

bile eşinin taraf bulunduğu davalardan, kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyunun taraf bulunduğu davalardan, evlatlık bağı bulunan kimsenin taraf bulunduğu davalardan ve nişanlısının taraf bulunduğu davalardan çekinmek zorundadır. Ayrıca taraflardan birinin vekili vb. sıfatlarla hareket ettiği davalardan da çekinmek zorundadır. Bu hallerden biri mevcut olsa dahi hâkim davadan çekinmek mecburiyetindedir (HMK, m.34). Hakimin tarafsızlığını tereddüte düşüren bir olgunun varlığı halinde, taraflar hakimi reddedebileceği gibi, hakim de davadan çekilebilir. Hâkim taraflardan birine yol göstermişse, taraflardan birine yada başkasına dava hakkındaki kanaatini açıklamışsa, aynı davada daha önce tanık, bilirkişi veya hakem sıfatıyla görev almışsa, uyuşmazlıkta arabuluculuk veya uzlaştırmacılık yapmışsa veya davanın taraflarından biri dördüncü derece dahi olsa yansoy hısımlarından biri ise hakimin reddi sebebinin varlığı mevcuttur. Ayrıca taraflardan birisi ile husumeti bulunuyorsa da hakimin reddi sebebinin varlığı mevcuttur (HMK, m.36).

Yukarıda HMK m.34 ve m.36’da bahsettiğimiz hakimler için uygulanan yasaklılık ve ret nedenleri, davanın tarafsızlığına gölge düşürme ihtimali bulunan unsurlardır.

Ayrıca atanan bilirkişi, tanıklıktan çekinme nedenlerine ya da mahkemece kabul edilebilir başka bir nedene dayanarak bilirkişilikten çekinebilir (HMK, m.270/2). Tanıklık’tan çekinme nedenlerinin bilirkişiler için de uygulanmasının amacı; bilirkişilerin tarafsızlığını suistimal edebilecek kişilerin davalarında yer almamasını sağlayarak tarafsızlığına gölge düşürmemektir.

HMK m.248’e göre;

- Tanık, taraflardan birinin nişanlısı, eşi veya eski eşi ise,
- Tanık, taraflardan birinin altsoyu veya üstsoyu ise,
- Tanığın eşi taraflardan birinin altsoyu veya üstsoyu ise,
- Tanık, taraflardan biri ile evlatlık bağı ile bağlı ise,
- Tanığın taraflardan biriyle 3.derece de dahil olmak üzere eşi veya eski eşi dahi olsa kayım hısımlığı varsa,
- Tanık, taraflardan birisinin koruyucu ailesi ise,

tanıklıktan çekinebilir (HMK, s.248).

Bilirkişilerin ücretlerinin yargıçlar tarafından belirlenmesi bilirkişileri yargıçlara karşı bağımlı yapmaz. Bilirkişiler mahkeme adına görevlerini ifa ederler. İnceleme neticesinde raporlarını tarafsız ve özgür bir şekilde sunarlar. Bilirkişiler taraflara karşı

önyargılı olamazlar. Bilirkişinin taraflardan birisine karşı ön yargılı davranışları onların raporuna da olan güveni azaltmaktadır. Bilirkişilerin karakterinin oluşumunda yansıyan aile yapısı, yaşam biçimi, eğitimi, inançları ve benzeri unsurlar onların tarafsızlığını yitirmesine neden olabilir. Ayrıca bilirkişilerin kişisel ön yargıları, bilirkişinin kuşkuculuk özelliğini de yitirmesine yol açabilir (Doğan, 2018, s.46-51).

Uyuşmazlığın çözümünde yardımcı bilirkişilerin uzman görüşünü sunan uzman gibi taraf sıfatları bulunmamaktadır. Bilirkişilerin yargılama haricinde taraflarla ilişki içerisine girmeleri bilirkişilerin tarafsızlığını zedeler. Bilirkişiler ancak hakimnin yönettiği duruşma, keşif vb. aşamalarda bir araya gelmektedirler. Bilirkişiler bazen iyi niyetli olarak da olsa dosyadaki eksik belgelerin tamamlanması ve bazı noktaların açıklığa çıkartılması gibi benzeri nedenlerle taraflarla ciddi ilişki içerisine girmektedir. Hatta mahkeme tarafından belirlenen bilirkişi ücretinden ayrı taraflarca bilirkişiye bilirkişi ücreti önerilmektedir (Çınar, 2009, s.125-126). Böyle durumlar bilirkişinin tarafsızlığı konusunda endişe uyandıran hatta rüşvet şüphesini meydana çıkarabilecek unsurlardır. Bilirkişiler, bu tür ilişkili davranışlardan tamamen uzak kalarak eksik bilgi yada belgeleri mahkemeden talep etmelidir.

Bilirkişilerin tarafsız olmaması yada yada tarafsızlığına gölge düşürecek olguların varlığı halinde birçok mahkeme kararı Yargıtay tarafından bozulmayı gerektirmiştir. Bu kararların bazılarında aşağıda değinilmiştir.

Bir uyuşmazlık konusunda; davalı taraf, bilirkişinin davacı tarafın avukatıyla aynı iş yerinde çalıştıklarını öğrenmiş olduğundan, bu durumda bilirkişinin tarafsızlığından bahsedilemeyeceğini ve bilirkişinin reddi sebebi oluşturduğunu temyiz aşamasında dilekçe ile sunmuştur. Hakikaten de sunulan bilgi ve belgelere istinaden bilirkişi raporunu tevdi eden bilirkişi ile davacı tarafın avukatının aynı iş yerinde çalıştığı tespit edildiğinden, bu durum bilirkişinin tarafsızlığına gölge düşüren bir olgudur diye bahsedilmektedir (Yargıtay 22. Hukuk Dairesi 22.04.2019 Tarih, 2016/8966 E., 2019/7377 K. Sayılı Karar'dan akt. Erdem, 2020).

Yargıtay başka bir kararında bilirkişinin tarafsızlığı konusunda taraflarda endişe uyandırmamasının zaruret olduğuna işaret etmiştir. Yargıtay tarafsızlığı hakkında endişe oluşturabilecek bilirkişi tarafından hazırlanan görüş doğrultusunda oluşan hükmü bozmuştur. Yargıtay'a göre iş mahkemesindeki bir davada bilirkişi olarak görevlendirilen bir kişinin başka mahkemede davacının vekili olarak görev yapmasının bilirkişinin tarafsızlığını endişeye düşüreceğinden dolayı bilirkişinin sunduğu görüş doğrultusunda kurulan hükmü bozmuştur (Yargıtay 22. Hukuk Dairesi

02.03.2017 Tarih, 2017/2956 E., 2017/4478 K. Sayılı Karar'dan akt. Akıncı, 2019, s.36).

Başka bir uyuşmazlıkta; davacı vekili, bilirkişinin davalı olunan şirkette çalışıyor olmasından kaynaklanarak tarafsız olamayacağı hasebiyle bilirkişi raporuna itiraz etmiştir. Mahkeme tarafından davacı tarafın bilirkişinin reddi için verdiği dilekçesi yerinde olup, yeni bir bilirkişi kurulundan rapor alınıp sonucuna göre hüküm verilmesi gerektiğinden, itiraz edilen bilirkişiden alınan rapora istinaden verilen karar Yargıtay tarafından hatalı bulunarak bozmayı gerektirmiştir. (Yargıtay 3. Hukuk Dairesi 20.12.2016 Tarih 2016/452 E., 2016/15551 K. Sayılı Karar'dan akt. Erdem, 2020).

4.4.3 Bilirkişinin ve Raporlarının Güvenilir Olmaması Sorunu

Bilirkişilik görevini yerine getirecek kişinin güvenilir olması gerekmektedir. Hakimlerde olması gerektiği gibi bilirkişininde iyi bir ahlaka ve sağlam bir karaktere sahip olması esastır (Erdoğan, s.53). Bilirkişilik Yönetmeliği m.10'a göre bilirkişi, görevinin saygınlığını yaralayan ve kişilerin adalete karşı itimadını sarsan her türlü davranıştan uzak durmalıdır. Bilirkişi, görevini her türlü kişisel ve özele menfaatinin dışında tutarak görevini özenle yapmalıdır (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.10/1-2).

Bilirkişi güvenilirliğini kazanmak amacıyla, kendisine görev almak maksadıyla her türlü girişimde bulunması yasaklanmıştır (Erdoğan, s.54). Örneğin Bilirkişilik Yönetmeliği m.14'de bilirkişilerin görev almak amacıyla reklam yapması yasaklanmıştır (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.14).Bilirkişi kendisine verilen görevi her türlü kişisel menfaatin üzerinde tutarak yapmalıdır (Erdoğan, s.54).

Bilirkişilerin güvenilirliğinin duruşmada dinlenmesi yöntemiyle sınanabilecek olması, tarafların uzman bilirkişiye soru sorması yöntemiyle bilirkişinin raporunda ulaştığı sonucun sorgulamaya açabilecek olması nedeniyle hükmün akılda soru işareti kalmayacak bir biçimde verilmesine imkan sağlayacağından bilirkişiye görüşünü ya da raporunu şifahi olarak açıklattırma yöntemi kullanılmalıdır (Öntan, 2011, s.202). Bu bağlamda baktığımızda uzmanlara karşı duruşma aşamasında mahkeme tarafından doğrudan ve çapraz sorgu tekniklerinin işletilmesi uzmanların hem kişiliklerinin hem de raporlarının güvenilirliğinin sağlanması ve test edilebilirliği açısından önemlilik arz etmektedir.

Bilirkişi raporlarının güvenilir olabilmesi için bir takım koşulları taşıması gerekmektedir. Bu koşullara sahip olan bilirkişi raporları, bilirkişilerin açıkladıkları

görüşlere olan güvenilirliğini artırmaktadır. Söz konusu koşulların başlıcaları şunlardır (Doğan, 2018, s.48);

- Test Edilebilir Olmalı: Bilirkişi raporlarında kullanılan teori, teknik ve bilgilerin geçerliliğini yitirmemiş olmasının yanında rapor sonuçları test edilmiş olmalıdır.
- Benzer Kararlar Olmalı: Yargı organlarının raporlardaki görüşleri doğrulayan benzer kararlarının olması, raporlara olan güvenin artmasını sağlar.
- Benzer Yayınlar Olmalı: Raporlarda görüşleri destekleyen bilimsel ve evrensel yayınların olması, yargıç kararlarında güveni artıran unsurlardan biridir.
- Hata Oranı Kabul Edilebilir Seviyede Olmalı: Raporlarda kullanılan metodlar, bunları uygulayan kurumların kabul ettiği hata oranı seviyesinde kalmalıdır.
- Yöntemler Kabul Edilebilir Olmalı: Raporlarda istifade edilen teknik ve yöntemler, ilgili kurumlarca benimsenmiş olması, bilirkişi raporlarına olan güveni sağlamaktadır.
- Teori ve Tekniklerin Ortaya Çıkış Zamanının Önemi: Raporlarda istifade edilen teknik ve yöntemler, olay zamanında bilinmiyorsa, sonradan geliştirilen bir yöntemle olayın kanıtlanması, raporlara olan güveni azaltabilmektedir. Örneğin, cerrahi bir operasyon sonrası zarar gören birisinin tazminat talebinin, sonradan ortaya çıkmış bir cerrahi müdahaleye istinaden haklı bulunmasına ilişkin bilirkişi raporu, mahkeme tarafından uygun bulunmayabilecektir.

4.4.4 Bilirkişinin Dürüst Olmaması Sorunu

Bilirkişi dürüst bir karaktere sahip olmalıdır. Bilirkişi adaletli bir yargılamanın gerçekleşmesi için hakime yardımcı olan kişidir. Karar verecek hakimin hükmü takdir-i delil olsa da, hakim bilirkişinin vereceği rapordan etkilenerek kararını verir. Bu yüzden hakimden beklenen dürüstlüğü aynı bilirkişi için de beklenir (Erdoğan, s.50). Bilirkişinin doğruluktan ayrılmadan hiçbir etki altında kalmadan ve görevi sebebiyle taraflardan hiçbir çıkar sağlamadan tutarlılık ve dürüstlük içerisinde görevini yapması beklenir (TMMOB, 2019, s.12).

Bilirkişinin gerçeği beyan etme yükümlülüğünü dürüstlük ilkesi kapsamında değerlendirmek yerinde olacaktır. Gerçeği bilerek saklayan ya da saptıran bilirkişiler özel veya teknik konuda yeterli bilgisi olmayan hakimleri yanıltmaktadırlar. Bu durum aynı zamanda adalete olan güven duygusunu da zedelemektedir. Hâkimin bilirkişi

raporunu tartışmadan direkt karar hükümünde gerekçe olarak göstermesinin temelinde bu dürüstlük ilkesi sorunu bulunmaktadır (ınar, 2009, s.122-123).

Tarafsızlığın tamamlayıcısı niteliğinde olan bilirkişinin görevini dürüst şekilde yapması yükümlülüğünün gereği, görevinin sadece uzmanlık alanının en güncel bilgi ve verileriyle yerine getirmesidir (Tanrıver'den akt. ntan, s.114).

Özel hukuk tüzel kişisi bilirkişi olarak atandığında, tüzel kişilerin dürüstlüğünden bahsedilemeyeceğinden, tüzel kişilik içerisinde bilirkişilik görevini yerine getiren şahısların dürüstlüğü gereklidir (Erdoğan, s.50).

Bilirkişinin dürüst bir karaktere sahip olmamasının neticesi bilirkişinin gerçeği aykırı beyanda bulunması tehlikesini oluşturabilmektedir.

Bilirkişilerin dürüst olmamasından kaynaklanarak gerçeğe aykırı beyanda bulunmalarında, TCK m.276'ya göre cezalandırılmaları mümkündür (Erdoğan, s.50).

4.4.5 Bilirkişinin Gerçeğe Aykırı Beyanda Bulunması

Bilirkişi, gerçeğe aykırı rapor sunması ve mütalaada bulunması halinde üç yıldan yedi yıla kadar hapis ile cezalandırılmaktadır (TCK, m.276/1).

Bilirkişilerin kasıtlı olarak veya ciddi ihmalleri nedeniyle gerçeğe aykırı oy ve görüş beyan etmesi sonucu mahkemece hatalı karar verilmiş ve davanın tarafları da bu sebeple zarara uğramış ise bu zararın tazmini için taraflar tarafından devlet aleyhine tazminat davası açılabilmektedir (HMK, m.285/1; Bilirkişilik Yönetmeliği, m.58/3). Devlet ödediği tazminatı bilirkişiye rücu eder (HMK, m.285/2; Bilirkişilik Yönetmeliği, m.58/4).

Bilirkişinin gerçeğe aykırı beyanda bulunması yargıda adaletin sağlanmasında bilirkişilik hizmetleri kapsamında en büyük sorunlardan biri olduğunu söyleyebiliriz.

Bilirkişi raporunun teknik bilgi birikimi, gerekli araştırma ve inceleme neticesinde oluşmaktadır. Bilirkişi raporlarının bazen gerekli araştırma ve inceleme yapılmadan oluşturulabildiğini bilmekteyiz (ınar, 2009, s.131). Bu durum bazen istemeyerek de olsa gerçeğe aykırı bilirkişi raporunun oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bu yüzden bilirkişilerin gerçekçi rapor hazırlamaları için özel ve teknik bilginin gerektiği alanda yeterli araştırma ve incelemeyi yapmaları gerekmektedir.

Bilirkişi hafif ihmaliyle farkedemediği bir detay sebebiyle gerçeğe aykırı rapor verebilir. Böyle durumda bilirkişinin hukuki sorumluluğu bulunmaz. Ancak kasten menfaat sağlamak maksadıyla ve tarafsızlığını da göz ardı ederek ağır kusuru ile

“örneğin ilk görüşte uzman olmayan bir kimsenin bile fark edebileceği bir özelliği göremeyerek” gerçeğe aykırı bir rapor sunarsa, bilirkişi için hukuki sorumluluk oluşur. Hukuki sorumluluğunun oluşması için kasten veya ağır ihmaliyle gerçeğe aykırı bir rapor sunmuş olması yeterli olmaz. Kasten gerçeğe aykırı rapor sunulmuş olsa bile, hukuki sorumluluğun oluşması için mahkemenin rapora dayanarak hüküm kurması gerekmektedir. Bilerek gerçeğe aykırı rapor sunmuş bilirkişinin, raporu hükme esas alınmamış olsa ile bu davranışı hasebiyle sicilden ve listeden çıkarılmasına karar verilebilmektedir (Erdoğan, s.77). Burada amaç bilirkişilerin raporlarında gerekli özeni göstererek gerekli araştırmaları yeterince yaparak gerçekçi raporlar sunmalarıdır.

Ayrıca bilerek gerçeğe aykırı rapor sunmuş bilirkişinin raporu hükme esas alınması neticesinde hüküm kesinleşmişse, HMK m.375/1/f uyarınca yargılamanın iadesi yöntemine başvurulabilmektedir (Erdoğan, s.78).

19.07.2007 tarihinde Yargıtay 4. Ceza Dairesi verdiği kararda “bilirkişilerin icra müdürlüğünce kıymet takdir yapılmak üzere görevlendirdikleri konutu görmeden değer tespiti yaparak rapor düzenlemelerini TCK m.276’ya gerçeğe aykırı bilirkişilik suçunu oluşturacağı” ifade etmiştir (Karaburun, 2017, s.205).

Başka bir 07.03.2016 tarihinde Yargıtay 21. Ceza Dairesi verdiği kararda “...mahalli bilirkişilik yapan sanıkların kadastro tutanaklarının düzenlendiği sırada gerçeğe aykırı bilirkişilik yapmak suretiyle köye ait meraları kendileri ve akrabalarının üzerine geçirilmesini sağladıklarının iddia olunması karşısındaki eylemi TCK m.276’da öngörülen gerçeğe aykırı bilirkişilik suçunu oluşturacağı” şeklinde hüküm vermiştir (Karaburun, 2017, s.205).

Özellikle bilirkişilik temel eğitimleri bilirkişilerin gerçeğe aykırı rapor vermelerini engellemek adına önemli bir yere sahiptir. Bilirkişilik eğitimlerinde bilirkişilerin hukuki ve cezai sorumluluğunun iyi derecede idrak edilmiş olması gerekmektedir.

4.4.6 Bilirkişinin Hukuki Beyanda Bulunması

“Bilirkişi, raporunda ve sözlü açıklamaları sırasında çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hâkim tarafından yapılması gereken hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz” (HMK, m.279/4).

Ayrıca Bilirkişilik Kanununda ve Bilirkişilik Yönetmeliğinde bu husus tekrar şu şekilde bahsedilmiştir. “Bilirkişi, raporunda çözümü uzmanlığı, özel veya teknik

bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz.” (Bilirkişilik Kanunu, m.3/2; Bilirkişilik Yönetmeliği, m.5/2).

Bilirkişinin inceleme neticesinde hukuki manada netice bildirmesi durumu hakimi ilgilendirmez. Dava sonunda varılan gerçeğin suç olup olmadığı hususunu tartışarak hukuki boyutunu değerlendirip hüküm vermek hakimın takdirindedir (Karaburun, 2017, s.201). Bilirkişiler raporlarında ya da duruşma esnasında açıklamalarında yargıç gibi hareket ederek görüş sunmamalıdır. Yargıç yardımcısı olduklarının bilinciyle hareket etmeleri gerekmektedir. Ülkemizde bilirkişilerin dava neticesiyle ilişkili görüş bildirmeleri yasaktır (Doğan, s.47).

Bilirkişilerin amacı dava sonucu hakkında görüş bildirmek değil, yargıçların ihtiyaç duydukları teknik ve özel bilgi konusunda destek olmaktır. Bilirkişilerin kararın nasıl olması gerektiğine yönelik vb. görüşleri yetkilerinin sınırını aşmaktır (A.g.k., s.50). Hâkimin dava konusu hakkında özel ve teknik bilgiye ulaşmak suretiyle başvurduğu bilirkişinin raporunda hukuki bilgilere ve açıklamalara yer vermesiyle hâkimin kendisini bu bilgilere bağlı hissetmesi ciddi bir sorundur. Mahkemeler bilirkişiye gidilmesi gereken hallerde bütün yargılama aksiyonlarını bilirkişiye bırakmakta, bazen böyle durumlarda raporlar karara uyarlanmaktadır. Bu durum yargının bağımsızlığı ilkesine aykırılık oluşturmaktadır (Çınar, 2009, s.145). Bilirkişi raporunda hukuki değerlendirmeler yapsa dahi hâkim bağımsızlık ilkesinden yola çıkarak bilirkişinin hukuki nitelendirmelerinden de uzak kalarak tamamen bağımsız hüküm tesis etmelidir.

Bilirkişilerin hukuki değerlendirmelerde bulunarak hukuki görüş yada sonuç bildirdiği birçok mahkeme kararı Yargıtay tarafından bozma sebebi olmuştur. Bu bozma sebeplerinden bazılarını aşağıda değinilmiştir.

22.06.2010 tarihli Yargıtay 11.Ceza Dairesinin verdiği kararda “Bilirkişinin yetkisi dışında suçun oluşmayacağına ilişkin hukuki sonuç bildiren yetersiz raporuna da dayanılarak eksik soruşturma yazılı şekilde hüküm tesisi” nedeniyle Yargıtay verilen kararı bozmuştur (Karaburun, 2017, s.201).

09.02.2010 tarihli Yargıtay 11.Ceza Dairesinin verdiği başka bir kararda “Bilirkişinin hâkim tarafından değerlendirilmesi gereken ve hukuki görüş içeren suç kastı bulunmadığına dayalı görevini aşan raporuna dayanılmak suretiyle sanığın beraatine karar verilmesi...” nedeniyle Yargıtay kararı bozmuştur (A.g.m.).

Hâkimin nerdeyse her hususta bilirkişiye başvurması ve yeterince araştırma, inceleme yapmadan bilirkişiye dosya atması bu sorunun en büyük nedenlerindedir. Hâkim tarafından atanan bilirkişi dava konusunu ilgilendiren doğru uzmanlık alanından seçilmesi gerekmektedir (Çınar, 2009, s.146). Çünkü bilirkişinin alanı hukuk değildir. Bilirkişi yalnızca kendi alanının içinde kalan özel ve teknik konuda değerlendirmeler yapmalıdır.

07.09.2020 tarihinde BDB tarafından yayınlanan Standartlar'da bu hususun çözümüne katkı sağlamak ve önemine vurgu yapmak amacıyla bazı maddeler yer almıştır (Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken Standartlar Belirlendi, 2020).

Bilirkişi hâkime yardımcı konumda bulunduğundan, bu bilinçle hareket ederek hâkimin sorduğu sorulara cevap verecek şekilde raporunu hazırlamalıdır (Standartlar, 2020, m.7). Bilirkişinin görevi kendisine sorulan sorular çerçevesinde kendi uzmanlık alanıyla sınırlıdır. Görevlendiren merci talep etse dahi bilirkişi iddia ya da savunmaları inceleyerek bu hususlarda yorumlarda bulunmamalıdır (Standartlar, 2020, m.10). Bilirkişi, raporunda hükme tesir edecek takdiri değerlendirmelerde bulunmamalı, olayın takdirini ve yorumunu hâkime bırakmalıdır (Standartlar, 2020, m.15). Bilirkişi, hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunmamalıdır. Gerekirse yapması gereken incelemenin kapsamı hususu hakkında görevlendirmeyi yapan merciden bilgi almalıdır (Standartlar, 2020, m.16).

4.4.7 Bilirkişilerin Kurul Olarak Çalışmaya Özen Göstermemeleri

Bilirkişilik Kanununun gerekçesinde kurul bilirkişiliğinden önemli sorunlar olarak bahsedilmesine rağmen bu konuda herhangi bir düzenleme getirilmemiştir. CMK m.63/2 ve HKM m.267 tek bilirkişiği temel almaktadır. Bu yüzden kurul bilirkişiliği istisnai bir uygulama gibi gözükmektedir (Doğan, 2018, s.139). Kurul bilirkişiğinin oluşturulmasıyla amaçlanan, bilirkişilerin kendi aralarında müzakere ve istişarelerde bulunarak daha sağlam ve isabetli esaslara dayanan rapor hazırlamalarını sağlamaya yönelik ortamı oluşturmaktır (Gürelli'den akt. Tanrıver, 2009, s.587).

Kurul bilirkişiliğinin uygulamasında, bilirkişilerden biri dosyayı incelemekte ve diğerlerinin onayına sunmaktadır. Diğer bilirkişiler genellikle dosyayı incelemeyi Adliye'ye gelip raporu imzalamaktadırlar. Mahkemeler, kurul üyelerinin araştırma ve inceleme neticelerini ayrı bölümler şeklinde oluşturma zorunluluğu getirmelidir.

Böylelikle kurul bilirkişiliğın oluşturduğu bazı sakıncalar giderilebilir (Doğan, 2018, s.139-140).

Kurul bilirkişiliğini verimsiz kılan bazı unsurlar (A.g.k., s.140);

- Birbirini tanımayan bilirkişilerin uzun mesafeli seyahatler gerçekleştirerek bir araya gelmelerinin zorluğu,
- Dosyaların her uzman tarafından ayrıntılı şekilde incelenebilme imkanının sağlanmasının pratikte mümkün olmaması,
- Dosya devirlerinde mahkeme kalemlerinin zorluklar oluşturması,
- Dosyaların yeteri kadar çoğaltılarak bilirkişilerin aynı zaman içerisinde dosyayı incelemelerinin sağlanamaması.
- Bilirkişi ücretlerinin kurul bilirkişiliğın oluşturulmasındaki ek külfetlere katlanmayı teşvik edici olmaması.

Muhakeme hukukundaki bazı temel esasları baz alarak, birden fazla uzmanlığın gerektirdiği dosyalarda, her olayın uzmanına ayrı olarak inceletme ve çözümletme yoluna gidilmesi, kurul bilirkişiliğinin uygulamasındaki bazı sakıncaları giderici bir unsur olacaktır (A.g.k.).

4.4.8 Bilirkişilerin Mahkemede Görüşlerinin Tersine Kararlar Alınmasına Yol Açan Etkenler

Doğan (2018, s.49-53) çalışmasında bu konuda çok önemli bulgulara değinmiştir. Bilirkişilerin mahkemede görüşlerinin tersine kararlar alınmasına yol açan etkenlerin bazıları şunlardır Doğan (2018, s.49-53);

- Metodoloji Hatası: Bilirkişi raporları düzgün anlatımla anlaşılabilir somut bilgilerle hazırlanmalıdır.
- Varsayımların Gerçekçi Olmaması: Muhasebe alanında incelemeler yapan bilirkişilerin hasar ve tazminat hesaplamalarında kullanılması gereken varsayımlar ve tahminler gerçek hususu akseder nitelikte olması gerekmektedir.
- Uygun Olmayan Tahminlerde Bulunulması: Dava konusunda tahmin edilerek yapılan açıklamalarla belirtilen görüşlerde geleceğe yönelik gerçekçi ihtimaller temel alınmalıdır.
- Kanıtsız Çıkarsama: Kanıtlanmamış çıkarsamalara rapordaki yer verilmemelidir.

- Ortak Akılla Oluşturulmamış Sonuç: Bilirkişi raporlarında uygun bir muhakeme ile umumiyetle kabul edilebilen sonuçlar elde edilmelidir.
- Yargılamanın Gerçekleşmeme İhtimalinin Bulunması: Bazı anlaşmazlıklar tarafların bir araya gelip anlaşmaları neticesinde yargıya taşınmadan çözümlenmektedir. Bu görüşmelerden bilirkişilerin haberdar olması görevlerini savsaklamalarına sebebiyet vermektedir. Eğer yargıya taşınmadan anlaşma sağlanmamışsa bilirkişi raporunu hızlıca hazırlamak zorunda kalacağından eksik ve yetersiz rapor ortaya çıkabilmektedir.
- Zaman Yetersizliği: Bilirkişinin duruşmadan çok kısa süre önce görevlendirilmesi uygun zamanının olmamasına ve yetersiz görüş açıklamasına sebebiyet vermektedir.
- Kaynak Yetersizliği: Bilirkişilerin bazı incelemeler için seyahat etmesi yada bazı harcamalar yapması gerekebilir. Bilirkişiye maddi açıdan yeterli kaynağın sağlanmaması inceleme konusunda ihmalkarlığı oluşturabildiğinden yetersiz rapor oluşumuna sebebiyet verebilmektedir.
- Mahkeme Deneyiminin Olmaması: Yargılama aşamasında tecrübesi olmayan bilirkişinin sunum kalitesinde deneyimsizliklerinin olması raporların kabul edilmemesine neden olabilmektedir.
- Raporun Çok Teknik Olması: Bilirkişi raporlarında istifade edilen teknikler mahkemelerin ve tarafların anlayabileceği sadelikte olmalıdır.

4.5 Bilirkişi Seçimi Aşamasında Gereken Özenin Gösterilmemesi

Taraflar anlaşırrsa, talep ettikleri kişi, bilirkişi olabilmektedir. Taraflar anlaşamadığı zaman hakim bilirkişiyi seçecektir. Buna istinaden bilirkişi seçiminde bilirkişide olması gereken hususlar şunlardır (Yücel, 2008, s.51);

- Bilirkişinin tarafsız olması,
- Bilirkişinin taraflara eşit mesafede olması,
- Bilirkişinin objektif olması,
- Bilirkişinin alanında uzman olması
- Bilirkişinin davadaki uyuşmazlık konusunda gerçekten o işten anlayan biri olması, gerekmektedir.

Bilirkişiyeye bilirkişinin görevinin kapsamı, kendisinden istenen bilgiler ve kendisinden cevaplanması beklenen sorular açık ve net bir şekilde belirtilmeden başvurulmaktadır (Aşçıoğlu, 2001, s.32).

Bilirkişilerin seçiminde gerçekten uzman niteliğini taşıması gerektiğinin özenle araştırılması ve bilirkişi seçimi kalemlere vb. kişilere bırakılmaması gereken hassas bir konudur (Öz'den akt. Tanrıver, 2009, s.582).

Bilirkişi görevlendirildiği alanın kendi uzmanlık alanı dışında kaldığını ya da başka spesifik bilgilerin gerektiği kanısına varırsa, yargılamanın aksamaması adına bu durumu kendisini görevlendiren merciyeye bildirmelidir (Tanrıver'den akt. Tanrıver, 2009, s.585). Özellikle de yargılamanın yavaşlamaması adına bilirkişilerin seçiminde bu hususlara da ehemmiyet veren ve aynı zamanda uyuşmazlık davalarında bilirkişi olarak görev yapmış deneyimli kişilerin öncelikli olarak görevlendirilmesi doğru bir karar olacaktır.

4.6 Aynı Bilirkişilerin Atanması Sorunu

“Bilirkişi, re'sen veya talep üzerine ilgili merci tarafından görevlendirilebilir.” (Bilirkişilik Yönetmeliği, m.50/1). CMK'de bilirkişi atanması, hâkim veya mahkemeye aittir (CMK m.63/2). Lakin soruşturma aşamasında savcı da atama yetkisini kullanabilmektedir (CMK m.63/3).

Yargılamaların uzun sürmesinin en büyük nedenlerinden biri görevlendirilen bilirkişilerin dosyalarını süre içinde vermemesidir. Bilirkişiler süreye riayet etmedikleri gibi dosyaları da duruşmadan kısa bir süre öncesinde teslim etmektedir. Bu durum davaların uzamasına neden olmaktadır (Yılmaz, 2021, s.115).

Bilirkişilerin seçimi mahkemenin kendi inisiyatifi ile gerçekleşmektedir. Bazen mahkeme kalemlerinde kalem personelleriyle ya da yazı işleri müdürleriyle sürekli diyalog ve iletişim içerisindeki kişiler bilirkişi olarak atanabilmektedir. Oldukça fazla sayıda dosya toplayan bu kişilerin raporlarını mahkemeye sunmaları uzun bir süre alabilmektedir (Kılıçoğlu'ndan akt. Çınar, 2009, s.134-135). Oysa davaların uygun zaman içerisinde sonlanması yargılamanın amaçlarından biridir. Bu ilke adil yargılama için de elzem olan bir durumdur (Aşçıoğlu, 1992, s.355).

Halihazırda teslim süresini geçiren bilirkişiyeye UYAP sistemi yeni dosya vermemektedir. Ancak bazı hakimlerin özellikle aynı bilirkişi ile çalışmakta

kararlılıkları sonrası, ilgili aynı bilirkişinin dosyayı alabilecek pozisyona gelmesi beklenmektedir. Böylelikle ciddi zaman kaybı yaşanmaktadır (Yılmaz, 2021, s.115).

Bilirkişinin tayini, bilirkişi raporunun davanın karar aşamasında hâkimin hükmünde temel olarak istifade edilebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Hakiminin, bilirkişi raporunun güvenilirliğini sekteye uğratacak bilirkişilerin seçiminden uzak durması gerekmektedir. Sıklıkla karşılaştığımız her bir uyuşmazlık davasında aynı hakimler tarafından sürekli aynı bilirkişilerin atanması, raporun güvenilirliğini bozabilecek nitelikte olabilmektedir (Candan'dan akt. Kayılıoğlu, 2019, s.136).

Belli konularda aynı uzmanların bilirkişi olarak görevlendirilmesinin yaratacağı bir sorun da davanın tarafları ile bilirkişiler arasında iletişimin rahat bir şekilde kurulabilme ihtimalidir. Aynı konularda tayin olunan aynı bilirkişiler tarafından sunulan raporların içerik bakımından aynı kalacağı kaçınılmazdır. Bu yüzden aynı uzman kişilerin bilirkişi olarak tayin edilmesi, hakimlerin yeni fikirlere kapalı olmasına neden olmaktadır. Böyle süregelen bir uygulama bilirkişilerin hâkime izleyeceği yolu gösterme gibi yanıltıcı sorunları beraberinde de getirebilmektedir (Çınar, 2009, s.134-135).

Belli alanlarda aynı bilirkişilerin tayin olunmasının diğer bir sıkıntısı ise, hâkimin aynı bilirkişiler vasıtasıyla verilen aynı teknik ve özel bilgi ile kısıtlı kalmış olmasıdır. Bu durum hâkimin olaylara farklı bakış açısıyla bakabilme imkanını sınırlamaktadır. Aynı bilirkişilerin atanması ayrıca dürüst ve tarafsız bilirkişilere ulaşılabilmesine engel olmaktadır. Belli çevrelerde meslek haline dönüşmüş bilirkişi grubu oluşmakta, bu durum adalete olan güveni engellemektedir. Hâkimin güvendiği kişi ile çalışması ne kadar doğru olsa bile, sürekli aynı bilirkişinin atanması yukarıda bahsettiğimiz sorunları oluşturabilecektir (A.g.t).

Bilirkişilerin aylık bakacağı dosya sayısını belirlemek adına 11.03.2021 tarihli BDB'nin duyurusu yayınlanmıştır (Bilirkişilerin Aylık Bakacağı İş Sayısına İlişkin Uygulama, 2021). Bu uygulamayla amaç bilirkişilerin daha adaletli şekilde dosya alımının sağlanmasıdır.

Bilirkişilik Kanunu m.6'nın 2.fikrasının h bendine göre, "Temel ve alt uzmanlık alanlarına göre bilirkişilerin aylık olarak bakacağı iş sayısını belirlemek." BDB'nin görevleri arasında bulunmaktadır. (Bilirkişilik Kanunu, m.6/2/h). Bu hüküm uyarınca, 11.03.2021 tarihli BDB'nin duyurusunda bilirkişilerin aylık bakacağı dosya sayılarında düzenlemeye gidilmiştir. İş sayısı normal dosyalarda 30, seri dosyalarda

60 olacak şekilde belirlenecektir. Bununla alakalı sistem kontrolü UYAP üzerinden yürürlüğe girmiştir. Normal dosyalarda 1 puan, seri dosyalarda ise 0,5 puan olacak biçimde aylık iş sayıları sistem tarafından kontrol edilecektir. 30 iş sayısına ulaşan bilirkişi o ay için kotasını doldurmuş olup başka dosya alamayacaktır. Lakin Rapor Teslim Kontrolü uygulaması kapsamında bilirkişilerin vaktinde rapor teslim etmemesi durumunda kotası uygun olması halinde yeni bir dosya ile görevlendirilemeyecektir. Bilirkişi aynı ay içinde herhangi bir görevlendirmeden vazgeçmesi sebebiyle sistem tarafından aylık bakılabilecek iş sayısı güncellenecek ve bu durum kotasını etkilemeyecektir (Bilirkişilerin Aylık Bakacağı İş Sayısına İlişkin Uygulama, 2021).

Kota uygulamasıyla aynı kişilere görev birikmesini engellemek amaçlanmaktadır. Ekran üzerinde görevlendirme yapan mahkemelerin işini hafifletmek amacıyla kırmızı renk ve yeşil renk ayırımına gidilmiştir. Kırmızı renk bilirkişilerin dosya kotasının dolduğunu, yeşil renk ise bilirkişinin dosya için görevlendirilmesi için uygun olduğunu göstergesidir. Otomatik dosya dağıtım sisteminin de getirilmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte mahkemeler özellikle bilirkişi belirleyemeyecek, sistemden otomatikman bilirkişi ataması gerçekleştirilecektir. Bu sistemin gerçekleşmesi durumunda adaletli dosya dağıtımı sağlanmış olacaktır (Yılmaz, 2021, s.111). Kota uygulaması adil dosya dağıtım uygulamasının yanında, hâkimin istediği tecrübeli bilirkişiden rapor alamamasına yol açabileceği vb. birtakım sorunları da gündeme getirmiştir.

Nitekim Gaziantep 7.Asliye Hukuk Mahkemesi bu hususta Anayasa Mahkemesine itirazda bulunmuştur. İtirazın gerekçesinde; bilirkişilere verilen dosyaların aylık olarak sınırlandırılmasıyla uzman kişilere verilen dosyaların kısa bir zamanda dolması sebebiyle dosyaların tecrübesiz bilirkişilere verileceği, bu durumun ek raporların talep edilmesi suretiyle lüzumsuz giderlere ve yargılamanın uzun sürmesine neden olacağı, hakimin vereceği hükmün iyi bir biçimde gerekçelendirebilmesinin raporun deneyimli bilirkişiden alınmasına bağlı olduğu, hakimin talep ettiği bilirkişiden rapor alamamasının mahkemenin bağımsızlığını yaralayacağını, gereken niteliğe haiz olmayan raporların adaletli yargılanma hakkını bozacağını ifade ederek kuralın Anayasanın bazı maddelerine aykırı olduğu ileri sürmüştür (Anayasa Mahkemesi Kararı, Resmi Gazete, 2021, Sayı:31540). Lakin Anayasa Mahkemesi özetle “Temel ve alt uzmanlık alanlarına göre bilirkişilerin aylık olarak bakacağı iş sayısını belirlemek.”(Bilirkişilik Kanunu, m.6/2/h) maddesinin

Anayasaya aykırı olmadığına karar vermiştir (Anayasa Mahkemesi Kararı, Resmi Gazete, 2021, Sayı:31540).

Aynı bilirkişilerin atanması bilirkişilik müessesesinin en önemli sorunlarından biridir. Kota uygulamasının yanında, İnsan Hakları Eylem Planında da bahsedilen hedeflerden olan dosyaların sırasına göre otomatik olarak sistem tarafından bilirkişilere tevzi edilmesi uygulaması (İnsan Hakları Eylem Planı, 2021, s.57) da sisteme sokulduğu zaman aynı davalarda aynı bilirkişilerin atanması probleminin ciddi seviyede çözülebileceği aşikardır. Lakin hakimlerin bazı uyuşmazlıklarda istediği bilirkişilerden rapor alamaması ne gibi problemleri beraberinde getireceği ise merak konusudur.

4.7 Hukuki Meselelerde Bilirkişiye Başvuruluyor Olması

Mahkemeler tarafından genel bilgi ile ya da hukuku hususlarda bilirkişiye başvurulması yasaklanmıştır. Hukukçular başka bir uzmanlık alanlarını belgelemedikçe, bilirkişi olarak görev alamamaktadır (HMK, m.266). Kanun koyucu, hukuki alanlarda bilirkişiden görüş alınamayacağı ile ilgili kanun düzenlemesini, mahkemeler tarafından hukukun spesifik alanlarında hukuki bilirkişi dinlenilmesini engellemek istediği yönünde gerekçelendirmiştir (Papakçı, 2017, s.438). Bilirkişilik müessesesine getirilen eleştirilerden birisi de hukuki konularda bilirkişiye başvuruluyor olunmasıdır. Yargıçlar, kurumunun doğası gereği kendi hukuki bilgileri haricinde çözemeyecekleri özel ve teknik konularda bilirkişiye başvurmaları gerekir. Lakin uygulamada hukuki konularda bile bilirkişiye başvurulduğu görülmektedir (TEPAV Hukuk Çalışmaları Merkezi, 2016, s.2).

Türk hakimlerinin Türk hukukunu bilmeleri bizzat görevlerinin gereğidir. Modern hukuk sistemlerinde hâkimin bilmesi icap eden hukuki hususların başka kişiler tarafından araştırılarak yorumlanmasına izin verilmez. Böyle bir durum hakimlerin yargı yetkisini devretmesi durumunu oluşturur ki, bu kabul edilemez. Yabancı hukukları Türk hakimlerinin bilemeyecek olması durumunda bilirkişiden görüş istenemeyecek olması probleminin HMK m.293 ile düzenlenen uzmanlardan talep edilecek görüşler ile kapatılması mümkün gözükmemektedir. Lakin HMK m.266 ile düzenleme açık ve anlaşılabilir olup, bilirkişinin yabancı hukuk ya da örf adet hukuku konularında dinlenilmesi yasaktır (Papakçı, 2017, s.439).

2016 yılında yürürlüğe konan Bilirkişilik Kanunu m.10/4'de bu sorunu çözemeye yönelik ciddi bir adım atılarak şu şekilde bir ifade konulmuştur; “Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, hukuk alanı dışında ayrı bir uzmanlığa sahip olduğunu belgelendirmediği takdirde, bilirkişilik siciline ve listesine kaydedilemez” (Bilirkişilik Kanunu, m.10/4). Bilirkişilik Kanununun bu kanun maddesi ile yaptığı yeni düzenleme, hukukçuların bilirkişi listelerine kaydının tamamen engellenmesine yöneliktir (Atalı, 2016, s.3278). Böylelikle hukukçuların listeye kaydı engellenerek mahkeme tarafında hukuki konularda bilirkişiliğe başvurunun önü tıkanmaya çalışılmaktadır.

HMK m.266 yok sayılarak hukukun nerdeyse her alanında uzmanlık listeleri oluşturulmuştur. Mahkemeler tarafından bu alanlarda hukukçu bilirkişilerden görüş alınarak kararlar verilmektedir. Yargıtay hukuki alanda alınan bilirkişi raporunu bilirkişinin konunun uzmanı olmadığını gerekçe göstererek bozma sebebi kabul etmektedir (Papakçı, 2017, s.440).

Yargıtay bazı kararlarında hukuki bilirkişilikle ilgili bozma kararları vermiştir. Yargıtay’ın bir kararı şöyle ifade edilmiştir; ...Davacı şirket adına açılmış dava, şirketin sermaye artırımına yönelik kararının davalı SPK tarafından iptal edildiğinin ve buna dayanılarak ihraç olunan hisse senetlerinin geçersiz olduğuna yöneliktir. Bilirkişinin olayın özelliğine uygun teknik açıdan bilgi donanımına haiz olması gerektiği gibi, raporu uzman olduğu alanda özel ve teknik bilgiyi içerir nitelikte olmalıdır. Hükme tesir eden raporu hazırlayan bilirkişi, dava konusunun çözümü açısından ihtiyaç olunan Sermaye Piyasası Kurumu (SPK) konusunda yeterli uzmanlığı bulunmamaktadır. Hatta bilirkişinin Medeni Hukuk alanında öğretim görevlisi olduğu dosyadan anlaşılabilir. Mahkeme tarafından, aralarında SPK alanında uzmanlığı bulunan bilirkişinin de bulunduğu kuruldan davacı tarafın iddialarını ve davalı tarafın savunmalarını değerlendiren Yargıtay denetimine elverişli bir rapor alınarak neticesine göre karar verilmesi gerekmektedir. Dava konusu uyuşmazlık konusunda uzmanlığı bulunmayan bilirkişiden alınan rapor esas alınarak verilen hüküm doğru olmadığından, kararın bozulması gerekmiştir (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 07.12.2012 Tarih, 2012/11772 E., 2012/20195 K. Sayılı Karar’dan akt. Papakçı, 2017, s.440). Yargıtay kararları da bazen sorunların ciddiyetini anlaşılabilmesi için maalesef yeterli görünmüyor.

Hukuki hususlarda bilirkişiye başvurma yasağının ciddi bir biçimde uyulmasının bir yolu da, “açıkça pozitif bir düzenlemeyle mutlak bir temyiz nedeni haline

getirmektir". Ayrıca hakim sayısının çoğaltılması ve uzmanlaşmaya önem verilmesi de hukuki meselelerde bilirkişiye müracaat edilmesini engelleyici bir etkinin oluşumuna zemin hazırlayabilir (Tanrıver, 2009, s.580).

Hukuki bilirkişiliğe başvuruluyor olmasının önüne geçilebilmesi açısından dikkat edilmesi gereken diğer bazı hususlar şunlardır (Papakçı, 2017, s.455);

- Bilirkişi Yönetmeliği m.5/3'ün kanuna uygun hale getirilmesi,
- Baroların ve üniversitelerin listelerde yer almış üyelerinin bu kanunlara aykırı faaliyetlerine müsaade etmemeleri,
- Kendisine bilirkişilik teklif edilen hukukçuların ise hukukun kendilerinden beklediği şekilde davranarak hukuki bilirkişiliği kabul etmemeleri.

4.8 Bilirkişi Raporunun Bağlayıcılığı

İspat, bir iddianın doğruluğu hususunda karşı tarafı inandırma gayretidir. Delil (Kanıt) ise, iddianın doğruluğu hususunda muhatabı ikna amacıyla istifade edilen araçtır. Delil, kesin ve takdiri deliller olarak ikiye ayrılmaktadır. "Kesin deliller, ikrar, kesin hüküm, senet ve yemin olmak üzere dört tanedir". Kesin delillerin başvurulması şekli ve neticeleri itibariyle yargıyı bağlar. Takdiri deliller ise hakimi bağlamamaktadır. Hakim takdiri delilleri serbestçe tayin eder ve hükmünü ona göre tesis eder. "Takdiri deliller tanık ifadesi, bilirkişi incelemesi, hakimin yaptığı keşif ve kanunlarla düzenlenmiş diğer delillerdir" (Esen, 2017).

"Hâkim, bilirkişinin oy ve görüşünü diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirir" (HMK, m.282). Tarafların talebiyle yada resen bilirkişi atayan hakim, hüküm bakımından karar verme yetkisini bilirkişiye aktarmış değildir (Erdoğan ve Üçüncü, 2020, s.376). Hakim karar verebilmek için bilirkişinin oy ve görüşünü, delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi bakımından takdir buyurur. Bu durum hakimin bilirkişi oy ve görüşünü istediği gibi keyfi bir tavırla değerlendirebileceği manasını da taşımaz (Tanrıver'den akt. Erdoğan ve Üçüncü, 2020, s.377).

Bilirkişinin kendiliğinden inceleme alanının hudutlarını aşması ya da hukuki beyanda sonuç bildirmesi durumunda bu hususlar da hakimi bağlamaz. Çünkü elde edilen gerçeğin yasa normundaki kriterlere göre suç unsuru olup olmadığını tartışmak ve somut olayın hukuki mahiyetinin kararını vermek hakimin görev alanı içerisinde bulunmaktadır (Karaburun, 2017, s.201). Bilirkişi raporunun hakime gerekli olan bilgi ve veriyi pratik olarak vermesi yeterli olmaktadır. Hakim diğer değerleri de

değerlendirerek bilirkişinin görüşüyle alakadar kendi düşüncesini oluşturup bu şekilde karar verecek bilgi ve olgunluğa ulaşmaktadır (Erdoğan ve Üçüncü, 2020, s.376).

Hakim bilirkişi görüşüne bağlı değildir (Erdoğan ve Üçüncü, 2020, s.382). Nitekim Yargıtay 1.Ceza Dairesi 1991 tarihli kararında; “Bilirkişi düşüncesi delil değildir. Delil hakkında bir açıklamadır. Bir başka anlatımla delillerin değerlendirilmesi vasıtasıdır. Delil, bilirkişi incelemesi için gerekli olan şeydir. Hâkim bilirkişi incelemesi ile bağlı değildir. Bilirkişinin görevi teknik ve bilimsel anlamda hâkimi aydınlatmaktır.” şeklinde görüş açıklamıştır (Karaburun, 2017, s.201).

Mahkeme bilirkişi raporundaki eksikliği yada belirsizliği tamamlamak için, bilirkişiye yeni sorular düzenleyerek ek rapor alabilir yada hakim bilirkişiden şifahi olarak açıklamalarda bulunmasını isteyebilir (HMK, m.281/2). Mahkeme ihtiyaç duyarsa yeni bilirkişiye tekrar inceleme yaptırabilir (HMK, m.281/3). Bu maddelere istinaden hakim karmaşık durumlarda bilirkişi görüşünün haiz olması gereken nitelik ve kriterlerle ilgili şüphesi varsa ek rapor alabilir yada yeni bir raporla ilk bilirkişi görüşünün tersine karar verebilmektedir. İki rapor arasındaki çelişki durumunda dahi hakimin yeni bir bilirkişi daha ataması mümkündür. Hakim bilirkişinin görüşünü böylelikle sağlıklı bir biçimde değerlendirebilir. Hakim bilirkişi görüşüne neden dayandığını yada dayanmadığını kesin ve net ifadelerle gerekçelendirmelidir (Erdoğan ve Üçüncü, 2020, s.382).

Bilirkişi raporunun bağlı olup olmadığına ilişkin 24.05.2016 Tarih 2015/12-276 Esas, 2016/263 Karar sayılı Yargıtay Ceza Kurulu kararında; Uzmanlık bilgisiyle ispat sorununda raporunu delil değil “delil değerlendirme aracı” olarak bilirkişiye başvurmanın amacı çözümü uzmanlığı, özel ve teknik bilgi ihtiyacı olunan konularda görüş alınması olup Ceza Muhakemesinde bilirkişi kendiliğinden rol üstlenemez denilmiştir (Karaburun, 2017, s.201).

4.9 Bilirkişilik Müessesesinin Sorunlarının Çözümüne Yönelik Bazı Gelişmeler

Bilirkişilik Kanunu m.6’ya istinaden bilirkişilik faaliyetlerinin ve etkinliğinin artırılması maksadıyla ve bilirkişi raporlarının yazımında bazı standartların oluşturulması amacıyla BDB tarafından 07.09.2020 tarihindeki duyuruda Standartlar belirlendi (Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken Standartlar Belirlendi, 2020).

Bilirkişinin uzmanlık alanında çok iyi bir şekilde bilgi ve tecrübeye sahip olması gerektiğinden, bilirkişi bilirkişiliğe başvuru esnasında alt uzmanlık alanlarının seçiminde özenle dikkat etmesi gerekmektedir. İnceleme yapacağı konunun kendi alanına girmediğini tespit ettiğinde görevi kabul etmeden ve geciktirmeden gerekli mercie bildirmelidir (Standartlar, 2020, m.1-2). Özellikle alt uzmanlık alanlarının seçimi önem arz etmektedir. Çünkü kendisinin bilgi alanına girmeyen bir alt uzmanlığın seçimi, bilirkişinin görevi almaması ve tekrar yeni bir bilirkişi atanması vb. işlemler bilirkişilik seçimi sürecini uzatabilmektedir. Burada en büyük görev bilirkişilere düşmektedir. Alt uzmanlık alanlarını gerçek bilgi ve tecrübe sahibi oldukları alanda seçmelidirler.

Bilirkişi görev alanının kapsamı hususunda endişeye düştüğü hususlarda görevlendirmeyi yapan merciden bu endişenin giderilmesini talep etmelidir. Bilirkişi raporda cevaplanması istenen hususları görevlendiren merciden istemelidir (Standartlar, 2020, m.3-4). Bu hususlara dikkat edilmesi raporların içeriğinin gereksiz ifadelerden uzak olmasına yardımcı olacaktır.

Bilirkişi ciddi bir sorumluluk bilinciyle hareket ederek kendisine yöneltilen tüm sorulara cevap vererek raporunu sunmalıdır (Standartlar, 2020, m.7). Bilirkişi yargılama da ciddi bir rol üstlendiğinden raporunda cevaplanması gereken hususlarda eksik bir unsur bırakmamaya dikkat etmelidir.

Bilirkişi görevlendirildiği konunun kendi uzmanlık alanına girmediğinde bu konu hakkında raporunda açıklama yapmaması önemlidir. Bilirkişi yalnızca kendi uzmanlık alanıyla ilgili görüş bildirmelidir. Ayrıca bilirkişi başka bir uzmanlık alanında bilgiye ihtiyaç duyduğunda o uzmanlık alanında da bilirkişiye ihtiyaç olduğunu belirtip o uzmanlık konusunda bilirkişi atamasını kendisini görevlendiren merciden talep etmelidir (Standartlar, 2020, m.8-9). Bilirkişi raporunu bilimsel verilerden istifade ederek mahkemelerin denetimine uygun biçimde gerekçe ihtiva edecek şekilde hazırlamalıdır (Standartlar, 2020, m.13).

Bilirkişi raporunda olayı açık ve net ifadelerle açıklarken olayın yorumunu ve takdirini hâkime bırakmalıdır (Standartlar, m.15). Bilirkişinin yorumda bulunması aynı zamanda bilirkişilik temel ilkelerine de aykırı bir durumdur (Yörükoğlu, 2020).

Bilirkişi raporunu hazırlarken hukuki değerlendirmelerde bulunamaz (Standartlar, m.16). Bilirkişi raporu kullanıldığı dil bakımından tarafların ve hâkimin anlayacağı şekilde anlaşılır olmalıdır. Bilirkişi raporunda gerekirse teknik terimlerin Türkçe karşılıklarını tercih etmelidir (Standartlar, m.18). Bilirkişi raporunda gerekirse

uzman görüşlerini de değerlendirmelidir (Standartlar, m.19). Özellikle bilirkişiler uzman görüşüyle çelişiklerinde bu durumu gerekçelendirerek mahkemeye sunmaları mahkemelerin hüküm aşamasında doğru kararı vermeleri açısından faydalıdır.

Bilirkişi raporunda gereksiz ayrıntılardan uzak durarak raporunu öz, açık ve net ifadelerle yazmalıdır (Standartlar, 2020, m.22). Bilirkişi raporunu bilimsel ifadelerle yazması gerekebildiğinden raporunda kullanacağı terimleri hâkimin anlayacağı şekilde ifade etmelidir.

Kusurun tespiti hâkimin yetkisindedir. Bilirkişi kusur tespiti konusunda değerlendirmelerde bulunamaz. (Standartlar, m.27). Bilirkişi kusur tespiti hususunda yetkili değildir. Bilirkişinin kusur tespitinde bulunması da hâkimin yerine geçme sakıncasını oluşturur (Yörükoğlu, 2020).

Bilirkişi, dosyada daha önce alınmış raporlardaki çelişkinin giderilmesi için görevlendirilmiş ise, önceki raporlardaki değerlendirmelerden hangilerine katılıp katılmadığını gerekçelendirerek raporunu sunmalıdır (Standartlar, 2020, m.29). Bilirkişi ek rapor için görevlendirilmişse, ek raporun talep edilme gerekçesine göre tekrar ek rapora ihtiyaç olmayacak şekilde düzenlemelidir (Standartlar, 2020, m.30). Gerekçelendirmelerin sağlam verilere dayandırılması tekrar ek rapora olan ihtiyacı minimuma indirecektir.

Bilirkişiler kurul halinde görevlendirildiklerinde birlikte hareket edip müzakerelerde bulunup raporlarını o şekilde sunmaları gerekir. Müzakere sonucunda aykırı fikre sahip olan bilirkişi ayrı bir rapor sunabilir (Standartlar, m.32). Kuruldan ayrı bir düşünceye sahip olan bilirkişi bunu gerekçelendirerek mutlaka ayrı bir rapor olarak mahkemeye sunmalıdır.

İnsan Hakları Eylem Planı'nda (2021) bilirkişilik müessesesinin gelişimi ve sistematik sorunlarının çözümü açısından faydalı olacak bilirkişilik müessesesinin kalitesinin yükseltilmesi öngörülebilirliğinin sağlanmasına yönelik hedef faaliyetler şu şekilde belirtilmiştir (İnsan Hakları Eylem Planı, 2021, s.57-58);

- *Puanlama esaslı bilirkişi performans sistemi getirilecek, raporuyla yargılamanın sonucuna ve hızına olumlu katkıda bulunarak belli bir puanın üzerinde performans gösterenler sicilde ve listelerde kalacaktır.*
- *Kanun yolu incelemesinde tespit edilen yetersiz ve hatalı bilirkişi raporları, bilirkişinin performansının değerlendirilmesine ve sürekli nitelik alması halinde listeden çıkartılmasına esas olmak üzere bilirkişilik siciline işlenecektir.*
- *Haklı bir sebep olmaksızın bilirkişilik yapmaktan kaçınan ya da etik ilkelere aykırı davrananların bilirkişilik sicili ve listesinden çıkarılması sağlanacaktır.*
- *Bilirkişilik bölge kurulları yeniden yapılandırılarak etkinliği artırılacaktır.*

- *Bilirkişilerin bakabileceği azami dosya sayısını belirleyen kota sisteminin etkin bir şekilde uygulanması için gerekli tedbirler alınacaktır.*
- *Bilirkişilere dosyalar sırasına göre otomatik tevzi edilecektir.*
- *Yabancılık unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere özel hukuk uyuşmazlıklarının daha kısa sürede çözümü amacıyla hakem-bilirkişilik kurumu ihdas edilecektir.*
- *Bilirkişilik faaliyetinin yürütülmesi ve bilirkişi raporunda yer alması gereken hususlara ilişkin olarak bilirkişilere verilen temel eğitim güçlendirilecektir.*
- *Raporunu zamanında teslim etmeyen bilirkişiye yeni dosya verilmemesi sağlanacaktır.*
- *Bilirkişiden istenecek hususların somutlaştırılmasına yönelik UYAP sistemine entegre Bilirkişi Görevlendirme Rehberi hazırlanacaktır.*
- *Öncelikle taşınmaz ve motorlu taşıt değerlendirme ile muhasebe alanlarında olmak üzere özel hukuk tüzel kişilerinin bilirkişilik yapabilmelerine ilişkin uygulama geliştirilecektir.*
- *Bilirkişiyi görevlendirme sürecinde kanunun aradığı şartlara gösterilen hassasiyet hâkim ve savcılarının terfi ve teftişlerinde özellikle dikkate alınacak, buna ilişkin uygulama rehberi hazırlanacaktır.*
- *Profesör ve doçent unvanına sahip kişilerin, bilirkişilik yapmalarını teşvik etmek amacıyla bilirkişilik temel eğitiminden muaf tutulmaları sağlanacaktır.*

İnsan Hakları Eylem Planında ifade edilen bu ilkeler bilirkişilik mevzuatına ek düzenlemeler getirmemektedir. Lakin mevzuattaki bazı hususların daha doğru irdelenmesini sağlayacaktır. Bu İlkelerde bilirkişinin kendi görev alanının içerisinde kalmasının gerekliliği daima ifade edilmiştir. Bilirkişinin sert ilkeler içerisinde dar bir hareket alanının olması, raporun daha iyi koşullara ulaşmasına engel olabilecektir. Çünkü bilirkişiler yetkilerini aşabilecek değerlendirmelerden kaçmaya çalışırken, merciğin gerçekleşmesini beklediği hususları gerçekleştirmekte zorluklarla karşılaşabileceklerdir. Bu ilkeler, bilirkişileri yapmaktan çekinmesini sağlayacak davranışlardan oluşmaktadır. Bilirkişilerin yargının yetkisine girişme ihtimali de mevcuttur. Bu durumu engellemek için HMK m.273'te belirtildiği üzere, mahkeme tarafından inceleme konusu sınırlarıyla ve açıkça belirlenmeli ve bilirkişilerin hangi konular üzerinde özel ve teknik bilgilerini anlatması bekleniyorsa bu husus doğrultusunda sorular yöneltilmelidir (Yılmaz, 2021, s.110-111).

Puanlamanın esas alındığı performans sisteminin getirilmesiyle bilirkişi raporlarının yargılamanın hızına olumlu katkıları olacaktır. Bu puanlama sistemi yargılamada hız, verimlilik ve yetkinlik açısından faydalı olan bilirkişilerin listede tutulmasını sağlayacaktır. Yetersiz ya da hatalı bilirkişi raporlarının bilirkişilik siciline işlenecek olması bilirkişilerin mesleki özene daha fazla gayret göstererek rapor hazırlamalarına yol açacaktır. Ayrıca etik ilkelere aykırı hareket eden bilirkişilerin listeden çıkarılması özellikle yargılamanın daha adaletli işleyişine imkân verecektir. Bilirkişilik bölge kurullarının bilirkişilerin denetimini yapan kurul olması sebebiyle

bilirkişilik bölge kurullarının etkinliğinin artırılması bilirkişilerin denetimini kolaylaştırmaya yönelik imkanların önünü açabilecek şekilde olması gerekmektedir. Bilirkişilik temel eğitiminin güçlendirilmesiyle birlikte bilirkişi raporunda hâkimin beklediği gerekli hususların yer alması ve zamanında teslim etmeyen bilirkişilere yeni dosya verilmeyecek olması yargılamanın hızını artıran hususlar olarak faydalı olacağı kanaatindeyim.

11.03.2021 tarihli BDB Duyurusunda bilirkişilerin aylık bakacağı dosya sayılarında düzenlemeye gidilmiştir. İş sayısı normal dosyalarda 30, seri dosyalarda 60 olacak şekilde belirlenmiştir (Bilirkişilerin Aylık Bakacağı İş Sayısına İlişkin Uygulama, 2021). Bu uygulama aynı bilirkişilerin atanması sorununun çözümüne ışık tutan bir uygulama olarak göze çarpmaktadır.

Ayrıca 31.05.2021 tarihli BDB'nin duyurusunda bilimsel yeterliliğini kanıtlamış kişilerin bilirkişilik temel eğitiminin zorunlu olmasının amaca fayda sağlamayacağı düşünülerek bu nitelikteki bilirkişilerden doğrudan yararlanabilmek maksadıyla, profesör veya doçent unvanına sahip kişilerin bilirkişilik temel eğitiminden muaf olmalarının gerekliliği uygun görülmüştür (Bilirkişilik Temel Eğitiminden Muaf Tutulacaklara Dair Usul Ve Esaslar Hakkında Duyuru, 2021). Bu uygulama, bilirkişilik müessesesine yetkin ve gerekli olan bilimsel yeterliliğe sahip kişilerin çekilebilmesini kolaylaştıracaktır.

BÖLÜM 5

5.SONUÇ

Eski çağlardan günümüze kadar bilirkişilik hizmetlerinde uzmanlık gerektiren alanların çeşitliliği çoğalmıştır. Bu durum ise, bilirkişilik müessesesine ilişkin sorunları artırmıştır. Özellikle yargılama faaliyetlerinin daha adaletli gerçekleşmesi açısından bilirkişilik faaliyetleri büyük önem taşımaktadır. Toplumun yargı adaletine güvenmesi için bilirkişilik faaliyetlerinin rolü büyüktür. Çalışmamızı özellikle yargı sisteminin kanayan yarası olan bilirkişilik müessesesine ilişkin sorunların değerlendirilmesiyle bitirmeye çalıştık. Sorunların çözümüne ilişkin bazı kısımlarda da çözüm önerilerini belirtmeye gayret gösterdik.

Günümüzde bilirkişilik müessesesine ilişkin sorunların daha problematik hale gelerek çeşitliliğin artması, bilirkişilik hizmetlerinin daha kurumsal, daha denetimsel, daha sistematik, daha standartlaştırılmış hale gelmesinin önemini ortaya çıkarmıştır. Bu hususta 2016 yılında Bilirkişilik Kanunu, 2017 yılında Bilirkişilik Yönetmeliği ile önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir. Özellikle 2020 yılında BDB tarafından Standartlar'ın yayınlanması, 2021 yılında yine BDB tarafından Bilirkişilerin Aylık Bakabileceği İş Sayısına İlişkin Uygulamanın yayınlanması ve İnsan Hakları Eylem Planında bilirkişilik müessesesine ilişkin konulan hedefler kaydederdir. Yukarıda bahsettiğimiz bu atılımlar bilirkişilik hizmetlerinin sorunlarına önemli çözümler getirmiştir.

Adli muhasebecilerin bilirkişilik hizmetlerinde daha fazla görev almasının sağlanması muhasip bilirkişiliğinin daha yetkin kişilerce yapılabilmesine olanak sağlayacaktır. Hukuk alanındaki yetkinliklerinin de ölçüldüğü devlet kontrolünde oluşturulacak bir sınavla adli muhasebecilere uzmanlık sertifikası verilmesi gerektiğini düşünülmektedir. Bu sınavla başarılı olup sertifika sahibi olan ve en az

2,3 yıllık tecrübeye sahip olan kişilerin profesör ve doçentlerde olduğu gibi bilirkişilik temel eğitiminden muaf tutularak bilirkişilik listelerine eklenmesini kolaylaştırmanın hile, denetim, hukuk gibi alanlarda tecrübeli ve yetkin muhasip bilirkişilerin listelere kaydolmasını sağlayacağı görüşündeyim. Ayrıca bilirkişilik asgari ücret tarifesindeki ücretlendirmelerinin de daha makul seviyelere çıkartılması, adli muhasebecilerin bilirkişilik faaliyetlerinde daha çok görev almasını sağlayacaktır. Bilirkişiler ile gerçekleştirilmiş mülakatlar neticesinde de bu hususu destekleyen görüşlerin ifade edildiğini gözlemlemiş bulunmaktayım.

Aynı bilirkişilerin atanması, bilirkişileri taraflarla irtibatlı hale getirebilmektedir. Bu husus, bilirkişilerin tarafsızlığına da gölge düşürebilmektedir. Bilirkişinin dürüst bir karaktere sahip olmaması onların kasten gerçeğe aykırı rapor hazırlamasına da zemin hazırlayabilmektedir. Görüldüğü gibi bilirkişilik sorunlarının birbiriyle zincir gibi bağlı olduğu görülmektedir. Bu yüzden bir bilirkişilik sorunu için atılacak bir adım, diğer bir bilirkişilik sorununun da kısmen çözümüne ışık tutacağı kanaatini taşımaktayım.

Aynı bilirkişilerin atanması sorunu hususunda en büyük atılım 11.03.2021 tarihli BDB'nin duyurusunda bilirkişilerin aylık bakacağı dosya sayılarında düzenlemeye gidilmesiyle gerçekleşmiştir. Duyuruda bilirkişilerin aylık bakacağı dosya sayılarında iş sayısı normal dosyalarda 30, seri dosyalarda 60 olacak şekilde belirlenecektir. Aynı zamanda duyuruda 30 iş sayısına ulaşan bilirkişi o ay için kotasını doldurmuş olup başka dosya alamayacağı belirtilmiştir. Kota uygulaması adil dosya dağıtımını uygulamasının yanında, hâkimin istediği tecrübeli bilirkişiden rapor alamamasına yol açabileceği vb. birtakım sorunları da gündeme getirmiştir. Ayrıca kota uygulamasındaki aylık 30 dosya sayısının bazı uzmanlık alanları, görevlendirmelerin vasfı vb. hususların dikkate alınarak daha da aşağı çekilmesinin raporların verimliliği ve sıhhati açısından daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Yargıtay bozma kararlarının gerekçesine baktığımızda bazı bozma gerekçelerinin “adil yargılanma hakkı” ve “hukuki dinlenilme hakkı”nın ihlalleri olduğu görülmektedir. Bu sebeple hakimlerin daha sağlam gerekçelerle hüküm verebilmelerini temin etmek amacıyla, bilirkişiler uzman görüşü ile çeliştikleri durumu raporlarında gerekçelendirmelilerdir. Bilirkişilerle yapılan mülakatlarda da bilirkişilerin bu hususun önemini vurgular nitelikteki söylemleri bu görüşü doğrular niteliktedir. Bilirkişilerin uzman görüşüyle çeliştikleri hususu gerekçelendiren bir

rapor yazmanın zorunluluğunun Bilirkişilik Kanununa eklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

İnsan Hakları Eylem Planında bahsi geçen Bilirkişilik performans puanlaması sisteminin getirilecek olması çok faydalı olacaktır. Bu durum bilirkişilik sorunlarına performans merkezli bir yaklaşım getirecektir. Kanaatimce, yargıtay kararlarında hüküm bozulmalarına neden olan bilirkişi hatalarının bu performans puanlama sistemiyle denetimi yapılabilmelidir. Performans puanlama sisteminin bilirkişilik hizmetlerindeki sorunların geneli üzerinde denetimsel bir işleyişle aktif edilmesi, bilirkişilik sorunlarının belki de makul seviyeye çekilebilmesine yardımcı olacaktır.

Bilirkişilik sorunlarından bahsederken ilk aklımıza bilirkişinin tarafsız ve yetkin olmaması gelmektedir. Yargıtay bozma kararlarının daha çok bilirkişinin tarafsız ve yetkin olmamasından kaynaklandığı bu hususu ispatlar niteliktedir.

Bilirkişinin yetkin olmaması hakkında hüküm bozma kararlarına baktığımızda, bilirkişinin yetkin olmamasının nedenleri bilirkişinin yeterli uzmanlığa sahip olmaması, hakim tarafından bir uzmandan yararlanılmaması ve dava konusunu alakadar eden alanda gerçek bir uzmandan yararlanılmamış olması göze çarpmaktadır. Bilirkişinin yetkin olmaması hususunun çözümü amacıyla BDB tarafından 07.09.2020 tarihinde "Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken Standartlar" adı altındaki duyuru da yayınlanan m.2'ye göre bilirkişi yapacağı ön inceleme sonucunda dava konusunun kendi uzmanlık alanına girmediğini tespit ettiği andan itibaren görevi kabul etmeyerek en fazla bir hafta içinde bu durumu görevlendirmeyi yapan merciye bildirmekle sorumludur. Bu maddenin eklenmesi bilirkişilerin maddi çıkarlar düşüncesiyle uzmanlıkları olmayan konularda görevlendirme almalarının önünü bir nebze de olsa engelleyecektir.

Bilirkişilerin en büyük sorunlarından birisi de kuşkusuz bilirkişinin tarafsız olmamasıdır. Bilirkişilerin tarafsız olmamasının ciddi bir problem teşkil ettiği de yargıtay kararlarından anlaşılmaktadır. Bilirkişilerin tarafsız olmaması yada yada tarafsızlığına gölge düşürecek olguların varlığı halinde birçok mahkeme kararı Yargıtay tarafından bozulmayı gerektirmiştir. HMK'de birçok maddede bilirkişinin tarafsızlığını engellemeye yönelik kanunlar mevcuttur. HMK m.271'de belirtilen bilirkişiye yemin verdirilmesi, bilirkişinin görev bilincinin ciddiyetini vurgulayarak tarafsızlığın önemini aşılama yönelik olduğu görülmektedir. Ayrıca HMK m.270'de ifade edilen tanıklıktan çekinme nedenlerine ya da mahkemece kabul edilebilir başka bir nedene dayanarak bilirkişilikten çekinebilmek mümkündür. HMK m.270,

bilirkişilerin tarafsızlığını suistimal edebilecek kişilerin davalarında yer almamasını sağlamaya yönelik olduğundan bu madde bilirkişinin tarafsızlığına gölge düşürmeme amacı taşımaktadır.

Uzmanlara ve bilirkişilere karşı duruşma esnasında mahkeme tarafından doğrudan ve çapraz sorgu tekniklerinin mahkeme tarafından devreye sokulması hem bilirkişilerin hem de uzmanların hem kişiliklerinin hem de raporlarının güvenilirliğinin sağlanması ve test edilebilirliği bakımından önemlilik arz etmektedir. Ayrıca bilirkişilik görevi sadece rapor yazmayla sınırlı olmamalıdır. Bilirkişiler mahkemede dinlenmeli ve hakimin kararları bilirkişilerin görüşlerine göre gerekçelendirilmelidir. Bilirkişinin mahkemede mutlak dinlenilmesi zorunluluğu getirilmelidir. Bilirkişinin mahkemede dinlenilmesiyle tarafların bilirkişiye karşı güveni de artırılmış olacaktır. Bilirkişilerin tarafların avukatınca ve mahkemece sorguya çekilmesi karar hükmünün daha sağlam gerekçelerle verilmesine olanak sağlar. Kısacası bilirkişi görüşlerine karşı mahkemece doğrudan ve karşı tarafın avukatınca çapraz sorgu tekniklerinin işletilmesi bilirkişinin tarafsızlığını ön plana çıkaracaktır. Sorgu tekniklerinin işletilmesinin bilirkişilerin görüşlerinin anlaşılabilirliği ve güvenilirliği açısından gerekli olduğu görüşünü bilirkişilerle yapılan mülakatlar sonucunda bilirkişilerde doğrulamıştır. Bilirkişiler özellikle mahkemede dinlenilmeleriyle görüşlerini daha iyi ifade edebileceklerini belirtmişlerdir.

Bilirkişiler dürüst karakterde olmalıdırlar. Bilirkişiler görevlerini de dürüstlük ilkesinin prensipleri doğrultusunda yerine getirmelilerdir. Bilirkişinin dürüst olmaması bilirkişinin gerçeğe aykırı beyanda bulunmasına neden olabilir. Bilirkişinin gerçeğe aykırı beyanda bulunması için bilirkişinin öncelikle dürüst olması gerekir. Kasten gerçeğe aykırı oy ve görüş bildirmenin hiçbir etik tarafı bulunmamaktadır. Kasten gerçeğe aykırı rapor veren bilirkişilerin tespiti halinde bu kişilerin kesinlikle bilirkişilik listelerinden çıkarılması gerekmektedir. Bu tarz bir uygulama bilirkişilerin dürüstlük ilkesine daha bağlı kalmalarına sebep olur. Bilirkişilerde bulunması gereken en önemli niteliklerden birisi dürüstlüktür. Kasten gerçeğe aykırı oy ve görüş sunan bilirkişilerin kesinlikle dürüstlüğünden sözedilemez. Toplumun bilirkişiye olan güvenini temin ederek, halkın bilirkişiye olan güven algısı oluşturulmalıdır. Ayrıca bilirkişilerin gerçekçi ve doğru rapor yazmaları için dava konusunu ilgilendiren özel ve teknik alanda yeterli araştırmayı yapmaları elzemdir. Bundan dolayı bilirkişilere yapacağı araştırma için mahkeme tarafından gerekli olan imkanların sağlanması gerekir. Bu durumu bilirkişilerle yapılan mülakatlarda doğrulamaktadır.

Bilirkişilerden kaynaklanan sorunlardan birisi de bilirkişinin hukuki beyanda bulunmasıdır. Bilirkişinin hukuki görüş bildirmesi birçok davada Yargıtay tarafından bozma sebebi olmuştur. Çünkü bilirkişinin alanı hukuk değildir. Bilirkişi yalnızca kendi alanının içinde kalan özel ve teknik konuda değerlendirmeler yapmalıdır. Bu konuda en güncel olarak 07.09.2020 tarihinde yayınlanan Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken Standartlar'da bu hususun çözümüne yönelik maddeler eklenmiştir. Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken Standartlar m.7'de bilirkişinin sadece hakimin sorduğu sorulara cevap verecek şekilde rapor sunması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken Standartlar m.10'da bilirkişinin iddia yada savunmaları inceleyerek yorumda bulunmaması gerektiği belirtilmiştir. Bu madde ile bilirkişinin iddia yada savunma görüşleri doğrultusunda hukuki açıklamalarda bulunulması engellenmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken Standartlar m.15 ve m.16'da bilirkişinin hükme tesir edecek takdiri değerlendirmelerde bulunmaması gerektiği ve hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunmaması gerektiği belirtilmiştir.

Uzman görüşünü sunan taraflarca atanmış uzmanın hukuki beyanda bulunmaması gerektiğinin HMK m.293'e eklemek gerektiği düşünülmektedir. Uzman görüşünün kurumsal bir yapılanması olmasa da niteliklerinin, yetkilerinin, yükümlülüklerin, sorumluluklarının vb. unsurların yer aldığı geniş kapsamlı bir kanunun hazırlanması belki de daha yerinde olacaktır. Çünkü bilirkişi incelemesi ile uzman görüşünün birçok farklılıkları olsa dahi, esasen amaçları aynıdır. Bilirkişi ve uzmanın amacı, uzman oldukları alanda hakime teknik ve özel konuda bilgi vermektir.

Özellikle 4.bölümünde bilirkişilik müessesesinin sorunlarıyla ilgili problematik ve sistematik noktalarına değindiğimiz bu tezimizde, literetür araştırmalarında pek de karşılaşmadığımız bir probleme mesleki deneyimlerimden kaynaklanarak değinmeyi gerekli buluyorum. Hakimlerin hukuki konularda bilirkişilere başvuruyor olması yada hakimlerin bilirkişi seçiminde yeterli dikkati göstermiyor olması bilirkişilik seçiminde karşılaşılan kemikleşmiş problemler olarak görülmektedir.

Bu problemlerin haricinde hakimlerin kendi özel ve teknik bilgisine güvenerek bilirkişiye başvurmadığını mesleki deneyimlerimde görmekteyim. Örneğin bir kısıtlı için emekli maaşını çekmekle görevlendirilmiş bir vasi atamasında hakimin mahkeme kararındaki hüküm aşamasında emekli maaşını çekmek haricinde internet bankacılığı

kullanımı içinde vasiye yetki verdiği gör÷lmektedir. Bu hususta hakim internet bankacılığı kullanımının detayları hakkında bilgi sahibi olmadan hük÷m vermiştir. Hakimin burada kendi özel veya teknik bilgisinin yeterli olduğunu düşündüğü açıktır. Lakin hakimin burada hük÷m verirken bankacı bir bilirkişiden gör÷ş alması gerekliliği kaçınılmazdır. Hakim bankacı bilirkişiden internet bankacılığının kullanımının detayları hakkında gör÷ş almadan hük÷m vermesi onun yanlış hük÷mler vermesine yol açmıştır. Çünkü günümüzde internet bankacılığı kullanımında kredi dahi çekilebilmektedir. Bu durum vasinin kısıtlı adına kredi çekerek onun adına borçlanabilmesine yol açacaktır. Buradan çıkarılacak sonuç hakimlerin bilmedikleri özel ve teknik konularda kendi bilgilerine güvenmeyerek mutlaka bilirkişiden gör÷ş alması gerekmektedir.

Günümüzde bilirkişilik hizmetlerine ilişkin bazı sorunlar güncelliğini korumaktadır. Bilirkişilik sorunlarına ilişkin çözümlerin bulunması hukuk sisteminin bilirkişiliğe güvenini artırabileceği gibi toplumun yargıya olan güvenini de artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Akıncı, O. (2019). *Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi Kurumu*. T.C. Bahçeşehir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Akil, C. (2011). Medeni Yargılama Hukukunda Mahkeme Tarafından Atanan Bilirkişi-Uzman Tanık Ayrımı. *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 2, 171-183.
- Akyel, N. (2009). *Adli Muhasebecilik ve Türkiye’de Uygulanabilmesi İçin altyapı Bileşenlerinin Mevcut Durumu, Değerlendirilmesi ve Öneriler*. T.C.Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Altınsoy, M. (2011). *Adli Muhasebecilik ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*. T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aracı, H. ve Çevik Özcan, E. (2019). Adli Muhasebe: Adli Muhasebecilik Mesleği Yetkinlikleri, Önemi ve Türkiye’deki Yeri. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 26, Sayı 3, 801-813.
- Aşçıoğlu, Ç. (1992). Yargılama Çalışmalarında Bilirkişi Sorunu Ve (Hukuk Davalarında) Nitelendirmede Bilirkişinin Görevi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1992/3, 349-371.
- Aşçıoğlu, Ç. (2001). Bilirkişilik Sempozyumu (9-10 Kasım 2001). *Bilirkişilik Kavramı ve Görev Sınırları* içinde (s. 24-107). Türkiye Barolar Birliği. Samsun Barosu.
- Atalı, M. (2016). 6754 Sayılı Bilirkişilik Kanunu ve Hukuki Konularda Bilirkişilik. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 3271-3282.
- Ayışın, S. (2019). *Osmanlı Devleti’nde Bilirkişilik (İstanbul Örneği)*. T.C. İstanbul Üniversitesi/Cerrahpaşa Adli Tıp Ve Adli Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Bayrak, N. (2016). *Adli Muhasebecilik Mesleği ve Türkiye’de Uygulanabilirliğinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma*. T.C. Niğde Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Bilirkişilerin Aylık Bakacağı İş Sayısına İlişkin Uygulama (2021). T.C.Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Bilirkişilik Daire Başkanlığı.

<https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1132021173629Uyap%20G%C3%BCncelleme.pdf> (Erişim Tarihi:19.09.2021)

Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken Standartlar Belirlendi (2020). T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel M¼d¼rl¼đ¼ Bilirkişilik Daire Başkanlığı. <https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/bilirkisilerin-uyacagi-rehber-ilkeler-ve-bilirkisi-raporlarinda-bulunmasi-gereken-standartlar-belirlendi0709202105636>(Erişim Tarihi:04.09.2021)

Bilirkişilik Temel Eğitiminden Muaf Tutulacaklara Dair Usul Ve Esaslar Hakkında Duyuru (2021). T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel M¼d¼rl¼đ¼ Bilirkişilik Daire Başkanlığı. <https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/muaf-tutulacaklar31052021045413>(Erişim Tarihi:30.10.2021)

Çabuk, A. ve Y¼cel, E. (2012a). Adli Muhasebecilik Mesleğinin T¼rkiye’deki Gelişme Potansiyeline Y¼nelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 67-84.

Çabuk, A. ve Y¼cel, E. (2012b). Adli Muhasebecilik Mesleği ve T¼rkiye’de Uygulanabilirliğine Y¼nelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 27-50.

Çınar, S. (2009). *T¼rk Vergi Hukuku’nda Bilirkişilik Kurumu ve Analizi*. T.C. Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstit¼s¼ Y¼ksek Lisans Tezi. Ankara.

Demir, C. (2020). *Muhasebe Hata ve Hilelerinin Ortaya Çıkarılmasında Adli Muhasebecilik Mesleğinin nemi*. T.C. Fırat Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstit¼s¼ Y¼ksek Lisans Tezi, Elazığ.

Deryal, Y. (2001). T¼rk Hukukunda Bilirkişinin Nitelikleri ve Avukatın Bilirkişilik Yapması. *Ankara Barosu Dergisi*. Sayı 3. 15-36. Yapması.

Deryal, Y. T¼rk Hukukunda zel Bilirkişilik Uygulaması (Cmk.M.67/6; Hmk.M.293). <http://yahyaderyal.net/index.php?link=105> (Erişim Tarihi:21.08.2021)

Doğan, F. (2018). *Yargı Denetiminde Adli Muhasebecilik ve Hile İncelemesi* (1.Baskı). İstanbul:Beta.

D¼nmez, B. (2007). Yeni CMK’da Bilirkişi Kavramı. *Dokuz Eyl¼l niversitesi Hukuk Fak¼ltesi Dergisi*, Cilt 9, zel Sayı, s.1145-1177.

Elitaş, B. L. (2012). Seçilmiş rneklerle Adli Muhasebe Eğitimi ve T¼rkiye İçin Bir Değerlendirme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 153-172.

Elyıldırım, H. (2021). *Hukuk Yargılamasında Uzman G¼r¼ř¼ (zel Bilirkişi)*. Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstit¼s¼ Y¼ksek Lisans Tezi. Ankara.

Emir, M. (2008). Hile Denetimi. *Mali Ç¼z¼m Dergisi*. İSMMMO Yayın Organı, Sayı 86, 109-124.

- Erdoğan, E. Bilirkişilik Temel Eğitimi Kaynak Kitabı. Talat Canbolat (Ed.), *Bölüm 1-2 içinde* (s. 1-84). T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Bilirkişilik Daire Başkanlığı. <https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/372020142300temele gitimkaynak.pdf> (Erişim Tarihi:19.05.2021)
- Erdoğan, E. ve Üçüncü S.H. (2020). Bilirkişilik Kurumu ve Bilirkişi Raporunun Delil Değerine İlişkin Bazı Sorunlar. *Hacettepe Üniveristesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 10(1). 354-387.
- Esen, A. (2017). Hukukta İspat Ve Deliller. <https://www.maliyepostasi.com/hukukta-ispat-ve-deliller> (Erişim Tarihi:26.09.2021)
- Gülten, S. (2010). Adli Muhasebe Kavramı ve Adli Müşavirlik Mesleği. *Ankara Barosu Dergisi*, 3, 311-320.
- Irmak, R., Kurnaz, G., Çağlayan, B. ve Bal, B. (2002). *Muhasebenin Genel Esasları Muhasebe Hata ve Hileleri ile Bunların Tespit Yöntemleri ve Hesapların Denetimi*. Ankara:Şafak.
- Işık, S. (2015). *Uzman Görüşü (Mütalaa)*. T.C. Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- İnsan Hakları Eylem Planı (2021). T.C. Adalet Bakanlığı (Baskı Tarihi: Nisan 2021). <https://insanhaklarieylemplani.adalet.gov.tr/resimler/eylemplani.pdf> (Erişim Tarihi:25.09.2021)
- Karaburun, G. (2017). Karar Örnekleriyle Yargıtay'ın Bilirkişiliğe Bakışı ve Bilirkişiliğin Sorunları. *Adli Tıp Bülteni*, 22(3), 200-207.
- Karacan, S. (2012). Hukuk İle Muhasebenin Kesişme Noktası: Adli Muhasebe. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 8, 105-128.
- Kayılıoğlu, D. (2019). *Türk İdari Yargılama Hukukunda Bilirkişilik*. Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Keleş, D. ve Keleş, Ü. (2014). Adli Muhasebecilik Mesleği ve Türkiye'deki Uygulamaları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 9, 53-75.
- Kısacık, H. (2018). Adli Muhasebe ve 6754 Sayılı Bilirkişilik Kanunu Kapsamında Muhasebe Bilirkişiliği. *Turkish Studies (Elektronik)*, 13(15), 291-303.
- Kızıllı, C., Akman, V. ve Yılmaz, B. (2019). Adli Muhasebe ve Adli Muhasebecilik Mesleğine Genel Bir Bakış. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt Sayı:12/1, 58-73.
- Konur, T. (2018). *Bilirkişilik ve Adli Muhasebe Müessesesi Çerçevesinde Uzman Tanıklık Faaliyetlerinin İncelenmesi: İstanbul İli Uygulaması*. T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Kök, A.N. (2017). 6754 Sayılı Bilirkişilik Kanunu Neler Getirdi?. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 5, Sayı 10, 445-454.
- Kurt, A. (2013). *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Perspektifinde Adli Muhasebecilik Mesleğine Bakış*. T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Mazılıgüney, L. (2020). Teknik Konularda Bilirkişi Raporu, Uzman Görüşü Ve Çelişki Olması Hali. <https://maziliguneyhukuk.com/teknik-konularda-bilirkişi-raporu-uzman-gorusu-ve-celiski-olmasi-hali/> (Erişim Tarihi:29.08.2021)
- Meriç, A. (2015). *Türkiye’de Bilirkişilik Müessesesi Bağlamında Adli Muhasebe İle İlgili Bir Araştırma*. T.C. İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Malatya.
- Öntan, Y. (2011). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik*. T.C. Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Ankara
- Özekes, M. (2009). Sempozyum-Bilirkişilik Uygulama Alanları, Sorunlar, Öneriler (18-19 Aralık 2008). (1.Baskı). *Bilirkişiliğin Tarihçesi ve Dünya Ölçeğinde Bilirkişilik Uygulamaları* içinde (s. 37-72). TMMOB Mimarlar Odası Bilirkişilik ve Gayrimenkul Değerleme Komitesi. İstanbul: Çizgi.
- Pamukçu, A. (2017). Adli Muhasebe ve Bağımsız Denetim Sürecine Etkisi. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, Cilt 12, Sayı 48, 227-244.
- Papakçı, A. (2017). Hukuki Bilirkişilik. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22 (1), 433-456.
- Pazarçeviren, S. Y. (2005). Adli Muhasebecilik Mesleği. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 1-19.
- Pehlivan, A. (2010). *Adli Muhasebe Eğitimi ve Türkiye’de Adli Muhasebe Eğitiminin Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma*. Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum.
- Resmi Gazete, (2004). *Ceza Muhakemesi Kanunu*, Sayı:25673.
- Resmi Gazete, (2004). *Türk Ceza Kanunu*, Sayı:25611
- Resmi Gazete, (2011). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu*, Sayı:27836.
- Resmi Gazete, (2016). *Bilirkişilik Kanunu*, Sayı:29898.
- Resmi Gazete, (2017). *Bilirkişilik Yönetmeliği*, Sayı:30143.
- Resmi Gazete, (2021). *2021 Yılı Bilirkişilik Asgari Ücret Tarifesi*, Sayı:31346.
- Resmi Gazete, (2021). *Anayasa Mahkemesi Kararı*, Sayı:31540.
- Soydan, B. (2008). *Türk Vergi Yargısında Bilirkişilik*. T.C. Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Standartlar (2020). Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken Standartlar. T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Bilirkişilik Daire Başkanlığı. <https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/792020110047%C4%B0LKELELER%20VE%20STANDARTLAR.pdf> (Erişim Tarihi:05.09.2021)
- Şahin, B. (2011). *Adli Muhasebecilik Mesleği Ve 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Açısından İncelenmesi*. T.C. Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Şahin, B. (2019). *Adli Muhasebe Kapsamında Bilirkişilik Mesleğinin Tarihi Gelişimi Türk Hukuk Sisteminde Değerlendirilmesi ve Gelişim Önerileri*. T.C. İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Şenel, S.A. ve Arslan, Ö. (2019). Muhasebe Skandallarının Önlenmesinde Adli Muhasebe Mesleğinin Rolü. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 20, Sayı 1, 293-308.
- Tanrıver, S. (2005). Bilirkişinin Sorumluluğu. *TBB Dergisi*, Sayı 56.
- Tanrıver, S. (2009). Hukuk Yargısı Bağlamında Bilirkişilikle İlgili Temel Problemler ve Çözüm Arayışları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:11, Özel Sayı:2009, 575-594.
- Taşpınar, S. (2001). Bilirkişilik Sempozyumu (9-10 Kasım 2001). *Bilirkişi Ücreti* içinde (s. 347-394). Türkiye Barolar Birliği. Samsun Barosu.
- Taştemir, Y., Toprak, S. Ve Yorulmaz, C. Bilirkişi Raporu ve Uzman Görüşü. <https://www.yorulmazmedikolegal.com/bilirkisi-raporu-ve-uzman-gorusu/> (Erişim Tarihi:29.08.2021)
- TEPAV Hukuk Çalışmaları Merkezi (2016). *Türkiye’de Bilirkişilik Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma. 1-7. https://www.tepav.org.tr/upload/files/1454940891-9.Turkiye_de_Bilirkisilik_Sorunlar_ve_Cozum_Onerileri.pdf (Erişim Tarihi:26.09.2021)
- TMMOB (2019). TMMOB Bilirkişilik Alanında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Raporu (Baskı Tarihi: Nisan 2019). Ankara:Patika Ajans.
- Toraman, B. Bilirkişilik Temel Eğitimi Kaynak Kitabı. Talat Canbolat (Ed.), *Bölüm 3-4* içinde (s. 85-184). T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Bilirkişilik Daire Başkanlığı. <https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/372020142300temele gitimkaynak.pdf> (Erişim Tarihi:23.07.2021)
- Toraman, C., Abdioğlu H. ve İşgüden B. (2009). Aklama Suçunun Önlenmesine Yönelik Çabalar: Adli Muhasebecilik Mesleği ve Uygulamaları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (1), 17-55.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi:28.08.2021)

- Türkay, İ. (2017). 6754 Sayılı Bilirkişilik Kanununun Genel Değerlendirilmesi. *İSMMM Mali Çözüm Dergisi*, Ocak - Şubat 2017, 111-135.
- Uğurlu, Y. (2013). *Adli Muhasebe Mesleğinde Mahkemeye Yönelik Uygulamalar ve Bir Araştırma*. T.C. Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ulucan Özkul, F. ve Özdemir, Z. (2013). Çalışan Hilelerinin Önlenmesinde Proaktif Yaklaşımlar: Kurumsal İşletmelerde İnsan Kaynakları Yöneticileri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Öneri Dergisi*, Cilt 10, Sayı 40, 75-89.
- Uzun, A. (2018). Uzman Görüşü ve Bilirkişi Raporu'nun Çelişmesi Haline İlişkin Yargıtay'ın Görüşü. <http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/uzman-gorusu-ve-bilirkisi-raporunun-celismesi-haline-iliskinyargitayin-gorusu/> (Erişim Tarihi:29.08.2021)
- Yılmaz, T. (2012). Doğrudan Sorgu ve Çapraz Sorgu Kavramları. <https://www.tugsanyilmaz.av.tr/ceza-hukuku/dogrudan-sorgu-ve-capraz-sorgu-kavramlari> (Erişim Tarihi:21.08.2021)
- Yılmaz, Z. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik*. T.C. Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Yokuş Sevik, H. (2006). Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik. *İÜHFİM*, Cilt 64, Sayı 1, 49 – 107.
- Yörükoğlu, H. (2020) Bilirkişi Raporları İle İlgili Önemli Hususlar-1 (Bilirkişilerin Raporlarında Yorumda Bulunamayacakları Hususu) (Konuk Yazar SMMM Hüseyin Yörükoğlu). <https://www.yontemymm.com.tr/yorum-ve-makaleler/bilirkisi-raporlari-ile-ilgili-onemli-hususlar-1-bilirkisilerin-raporlarinda-yorumda-bulunamayacaklari-hususukonuk-yazar-smmm-huseyin-yorukoglu> (Erişim Tarihi:23.10.2021)
- Yücel, A.R. (2008). Bilirkişilik Kurumu Ve Uygulamadaki Sorunlar. *Türkiye Mühendislik Haberleri*. Sayı:447, 2008/1, 47-53.

ÖZGEÇMİŞ